ΧΩΡΙΚΗ ΥΠΟ ΛΥΤΡΑ

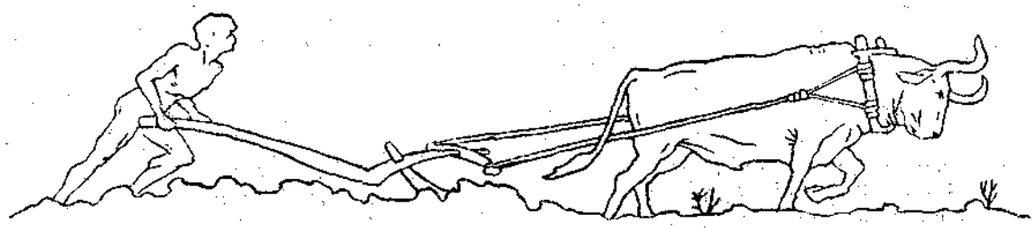

ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ

ΕΤΟΣ Ϛ' 30 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1906

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Θ. ΖΑΪΜΗΣ

Ὁ πολιτικὸς — ὁ ἄνθρωπος

Εἰς τὰς μακρυνὰς παραδόσεις τῆς οἰκογενείας Ζαΐμη ὑπάρχει ἕνας ἀπώτατος θρῦλος Βυζαντινῆς καταγωγῆς καὶ ἕνας ἄλλος ἐτυμολογικὸς τοῦ ὀνόματος Ζαΐμη. Εἰς τὴν τουρκικὴν Ζαΐμης σημαίνει τιμαριοῦχος. Εἴτε ὁ ἕνας θρῦλος εἶναι ἀληθινὸς εἴτε ὁ ἄλλος, εὑρισκόμεθα πάντως πρὸ μιᾶς παλαιᾶς ἀρχοντικῆς οἰκογενείας τοῦ Μορέως.

Τὸ πρᾶγμα διὰ τοὺς ἰσοπεδωτικοὺς χρόνους δὲν ἔχει ἄλλην σημασίαν, παρ' ὅσον σχετίζεται μὲ τὴν θεωρίαν τῆς ἐξελικτικῆς τελειοποιήσεως. Πρόγονοι πολλοὶ καὶ ἐρχόμενοι ἀλληλοδιαδόχως ἀπὸ τὰ βάθη τῶν χρόνων, σπαταλήσαντες δρᾶσιν πρὸ πάντων διανοητικήν, φθάνουν εἰς τὴν ἰδικήν μας γενεὰν συνήθως δι' ἀπογόνων κουρασμένων, ἐξηντλημένων καὶ ἀσημάντων. Αὐτὸ δὲν ἔγινεν εἰς τοὺς μαύρους χρόνους τῆς ἰδικῆς μας δουλείας. Ὑπὸ τὸν καταθλιπτικὸν ζυγὸν δὲν ἦσαν συχναὶ αἱ εὐκαιρίαι ποῦ ἕνας ἄνθρωπος θὰ ἠμποροῦσε νὰ σπαταλήσῃ τὰς δυνάμεις τοῦ ἐγκεφάλου καὶ τῆς ψυχῆς. Καὶ τὰ κεφάλαια τὰ ἠθικὰ παρεδίδοντο πλουσιώτερα ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν.

Αὐτὸ συνέβη μὲ τὴν οἰκογένειαν Ζαΐμη. Ἀπὸ τὸν δέκατον ἕβδομον αἰῶνα ἐμφανίζονται ἄνδρες μὲ αὐτὸ τὸ ὄνομα, ἄρχοντες εἰς τὸν τόπον των, μεσαιωνικοὶ seigneurs, συγκεντρώνοντες εἰς τὰ χέρια των δύναμιν, ἐπιβαλλόμενοι γύρω, ἐξέχοντες ἀπὸ τὰ πέριξ. Εἰς τὴν Πελόπόννησον, ἐπάνω ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐπέρασαν ἀλλεπάλληλοι κατακτηταί, ἔμειναν κρυφὰ κρυφὰ καὶ ἀνεπαισθήτως τοπικαὶ ἐπιρροαί, ἐπιβολαὶ φυσικαί, ἄρχοντες δυνάμενοι νὰ ἔχουν κάποιαν ἰσχὺν καὶ ἕνα κύκλον γύρω των. Οἱ Ζαΐμηδες εἶναι ἀπ' αὐτούς. Ἕνας των ἐκρεμάσθη ἀπὸ τοὺς Τούρκους εἰς τὴν αὐγὴν τοῦ 18ου αἰῶνος. Τὸ κτῆμα των, ἡ Κερπινή, ἔγινεν ἕνα εἶδος ἐθνικοῦ φρουρίου ἰδέας μᾶλλον παρὰ τειχῶν, ὅταν καὶ αἱ ἰδέαι ἦσαν τείχη.

Τὴν παραμονὴν τῆς ἐπαναστάσεως ὁ γέρων Ἀσημάκης Ζαΐμης, προεστὼς τῶν Καλαβρύτων, δίδει παραδόξως μὲ δύω λέξεις τὸ σύνθημα τῆς ἐξεγέρσεως τῆς ἐπαρχίας του. Δύω κλέφτες τοὺς ὁποίους εἶχε κατηχήσει εἰς τὰς ἰδέας τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας, τοῦ ἀναγγέλλουν ὅτι ἕνας Τοῦρκος εἰσπράκτωρ περνᾷ ἀπὸ τὸ χωριό των, φορτωμένος χρήματα τοῦ δημοσίου καὶ τοῦ ζητοῦν τὴν ἄδειαν νὰ τὸν σκοτώσουν, καὶ νὰ διαθέσῃ τὰ χρήματα ὑπὲρ τοῦ Γένους. Ὁ γέρων Ἀσημάκης παρατηρεῖ τοὺς κλέφτες ἀσκαρδαμυκτὶ καὶ ἀρκεῖται εἰς τρεῖς λέξεις.

— Στὴν εὐχή μου!

Ποτὲ σύνθημα δὲν ἐδόθη ὡραιότερον, ἠρεμώτερον, μεγαλοπρεπέστερον. Ἀκόμη ἴσως καὶ χριστιανικώτερον.

***

Αὐτὴ ἡ ἤρεμος ἀλλ' ἡ βαθεῖα καὶ ἀνεπίδεικτος πολιτικὴ παρακολουθεῖ τὸ ὄνομα Ζαΐμη εἰς τὴν νεωτέραν σταδιοδρομίαν τῆς Ἑλλάδος, ὅταν ὡς καρπὸς τῶν ἀγώνων τοῦ 21 ἡ Ἑλλὰς ἐνεφανίσθη κράτος. Τοῦ Ἀσημάκη Ζαΐμη διάδοχος ὁ Θρασύβουλος Ζαΐμης συνδέει τὸ ὄνομά του μὲ μίαν θυσίαν δημοτικότητος ὑπερτάτην. Ὅταν ὁ Χόβαρτ ἐγκαθιδρυθεὶς εἰς τὸν λιμένα τῆς Σύρου ἠπείλει νὰ καταστρέψῃ τὴν Ἑλλάδα ὁλόκληρον, ὁ Βούλγαρης ὁ ὁποῖος

ἔγινεν αἴτιος ἐκείνης τῆς ἀτυχίας, δὲν εἶχε τὸ θάρρος νὰ θυσιάσῃ τὴν δημοτικότητά του εἰς τὴν ἐπιβολὴν τῶν περιστάσεων. Καὶ ἔφυγε ἀπὸ τὴν ἐξουσίαν διὰ νὰ διαδεχθῇ τὴν βίαν καὶ τὴν ὁρμήν του ὁ ἀθόρυβος πατριωτισμὸς τοῦ Θρασυβούλου Ζαΐμη, ὁ ὁποῖος ὑπέγραψε τὴν ὑποχώρησιν καὶ ἔσωσε τὸ κράτος.

Μιᾶς τοιαύτης σειρᾶς προγόνων τελειοποιημένος ἀπόγονος ἐμφανίζεται ὁ Ἀλέξ. Ζαΐμης. Εἰς τὸ παλαιὸν διυλισμένον αἷμα τῶν ἀρχόντων τῆς Πελοποννήσου, προστίθεται ἡ εὐγένεια ἄλλου πατριωτικοῦ αἵματος. Ἡ μητέρα του εἶναι ἐγγονὴ τοῦ πρίγκηπος Μουρούζη, τοῦ ὡραίου Φαναριώτου ὁ ὁποῖος ἐσημείωσε μὲ τὸ αἷμα του τὸν πρῶτον σταθμὸν τῆς ἐθνικῆς μας ἐξεγέρσεως. Καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Ζαΐμης συνενώνει κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον δύο μακρυσμένα Ἑλληνικὰ γένη, ὅπως εἰς τοὺς χρόνους τῆς Βυζαντινῆς ἀκμῆς, ὅτε Κωνσταντινουπολῖται πρίγκηπες βυθίζουν βαθείας ρίζας ἐπικρατήσεως εἰς τὴν ἄκραν αὐτὴν τῆς αὐτοκρατορίας, εἰς τὸν Μορέαν, προχειροτέραν λείαν τῶν κατακτητῶν, νυμφευόμενοι τὰς ὡραίας κόρας τῶν Μοραϊτῶν.

Εἰς τὰς Ἀθήνας ἐπὶ τῆς πρώτης δυναστείας, καὶ ἔπειτα κατὰ τὴν πρώτην πολυτάραχον ἐποχὴν τῆς βασιλείας τοῦ Γεωργίου, τὸ σαλόνι τοῦ Ζαΐμη ἀναδεικνύεται ἀρχοντικὴ ἑλληνικὴ ἑστία τὴν ὁποίαν φωτίζουν ὅλαι αἱ πατριωτικαὶ ἀρεταὶ ὅσαι συνέδεον τὰ μακρυνὰ ἄκρα τοῦ χωρισμένου Ἑλληνισμοῦ εἰς ἕνα κοινὸν πόθον: εἰς τὸ μεγαλεῖον τῆς Ἑλλάδος.

***

Ἡ γερὴ μόρφωσις τὴν ὁποίαν δὲν εἶχαν οἱ Ζαΐμηδες τῆς Κερπινῆς καὶ τῶν Καλαβρύτων ἔρχεται νὰ ἐνισχύσῃ τὸν φυσικὸν κληρονομικὸν χαρακτῆρα τοῦ Ἀλεξάνδρου Ζαΐμη. Δὲν ἔχει καμμίαν σημασίαν τὸ ὅτι ἐσπούδασεν αὐτὸς νομικὰ καὶ πολιτικὰς ἐπιστήμας εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν.

Τὸ οὐσιῶδες εἶναι ὅτι αἱ οἰκογενειακαὶ ἀρεταί, κληρονομηθεῖσαι ἀπὸ αἰώνων, φωτίζονται ἁπλέτως τώρα ἀπὸ τὰ νέα φῶτα. Καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Ζαΐμης εἰσερχόμενος εἰς τὴν πολιτικὴν παρουσιάζει ἓν εἰσιτήριον ὑπερηφάνου χρηστότητος. Ὅταν ἐξελέγη πρώτην φορὰν βουλευτής, ἡ ἐκλογή του προσεβλήθη ἐπὶ ἀνηλικιότητι. Ἡ Βουλὴ ἀκούει τοὺς φίλους του ὑποστηρίζοντας ὅτι ὁ νέος βουλευτὴς εἶναι ἐνήλικος, καὶ ἀποφασίζει νὰ ἐρωτήσῃ τὸν ἴδιον. Καὶ ὁ Ζαΐμης ἀπαντᾷ·

— Ὄχι, δὲν εἶμαι ἐνήλικος.

Πολιτικὴ σταδιοδρομία ἀρχίσασα ἀπὸ αὐτὴν τὴν ὁπωσδήποτε σπανίαν ἐπίδειξιν, δὲν ἦτο δυνατὸν παρὰ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν ἴδιον ἀνοικτόν, πάμφωτον καὶ εἰλικρινῆ δρόμον.

Καὶ αὐτὸ ἔγινε. Ὁ Ζαΐμης συνέδεσε τὸ ὄνομά του μὲ τὴν ἥρεμον καὶ μελετημένην πολιτικὴν ἐργασίαν, τόσον σπανίαν καὶ τόσον δύσκολον εἰς τὸν μεσημβρινόν μας τόπον καὶ κάτω ἀπὸ τὸν εὐμετάβλητον οὐρανόν μας. Ὡς ὑπουργὸς τῆς Δικαιοσύνης ἐπὶ Δηλιγιάννη ἐστάθη φρουρὸς τῆς Θέμιδος ἐπίμονος τόσον ὥστε πρὸ τῆς ἐπιμονῆς του νὰ θραύεται ἡ εὐλύγιστος ἐλαστικότης τοῦ πρωθυπουργοῦ θείου του. Εἶχε προηγηθῆ τὸ ὑπουργεῖον Τρικούπη, καὶ αἱ Βασιλικαὶ χάριτες εἶχαν μοιρασθῆ ὡς κόλυβα, καὶ τρεῖς χιλιάδες κατάδικοι εἶχαν ἐξέλθει ἀπὸ τὰς φυλακὰς διὰ νὰ ἐνισχύσουν τὸ κόμμα. Ὁ Ζαΐμης ἐκλείδωσε τὰς φυλακὰς καὶ ἠρνήθη χάριν καὶ εἰς ἐκείνους τοὺς ὁποίους συνιστοῦσαν τὰ δικαστήρια. Καὶ ἔπειτα ὑπέβαλε τὸν νέον νόμον περὶ ἐνόρκων τὸν ὁποῖον ἐψήφισεν ἀργότερα ὁ Τρικούπης, καὶ ὅταν κάποτε ἕνας Ζαϊμικὸς βουλευτὴς παρουσιάσθη διὰ νὰ τοῦ συστήσῃ πρὸς προαγωγὴν ἕνα κάλλιστον δικαστήν, ὁ Ζαΐμης ἔβγαλε τὸ σημειωματάριόν του καὶ ἔδειξε τὸν δικαστὴν ἐπὶ κεφαλῆς καταλόγου ὁλοκλήρου ἄλλων τοὺς ὁποίους ὁ Ζαΐμης παρηκολούθει χωρὶς αὐτοὶ νὰ τὸν γνωρίζουν.

***

Δὲν ἔχουν τὰς ἀξιώσεις πολιτικῆς ἱστορίας αἱ γραμμαὶ αὐταὶ καὶ ἑπομένως θὰ παραλειφθοῦν γεγονότα πρόσφατα, ἡ πρωθυπουργία εἰς τὸν πόλεμον, ἡ ἀπόσπασίς του ἀπὸ τοῦ κόμματος τοῦ Δηλιγιάννη, ἡ στάσις του εἰς τὴν Βουλὴν μεταξὺ δύω κομμάτων, στάσις παράδοξος, ἀπολύτως ἀνεξάρτητος, ἀνεπηρέαστος εἰς πειρασμούς, ὑπέροχος εἰς ὑπολογισμὸν τῶν περιστάσεων.

Ὡς ἄνθρωπος εἶναι ἡ ἔννοια τοῦ μέτρου. Ἂν οἱ ἀριθμοὶ τῶν ἐξισώσεων δὲν εἶχαν εὑρεθῆ ἀκόμη, αὐτὸς θὰ ἦτον ὁ ἐφευρέτης των,

Δὲν εἶναι ὁ ἄνθρωπος ὁ τολμηρὸς ὁ ὁποῖος θὰ ἦτο προωρισμένος νὰ δώσῃ ἄλλην ὄψιν εἰς τὰ πράγματα γύρω του. Ὅταν ὅμως κακοὶ ὑπολογισμοὶ τῶν ἄλλων φέρουν τὰς συνεπείας των, εἶναι ὁ ἐνδεδειγμένος διὰ νὰ κατορθώσῃ τὴν γαλήνην καὶ τὴν ἠρεμίαν, ἡ ὁποία τὸν πλημμυρεῖ καὶ ἡ ὁποία ζωγραφίζεται εἰς τὴν ὄψιν του.

Ὁμιλητὴς χαριτωμένος τῶν στενῶν κύκλων,

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Θ. ΖΑΪΜΗΣ — ΥΠΑΤΟΣ ΑΡΜΟΣΤΗΣ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

κληρονομήσας τὴν εὔκολον καὶ ἀνθισμένην ὁμιλίαν τῆς μητρός του, ἡ ὁποία ὅπως καὶ ὅλοι οἱ Μουροῦζαι ὑπῆρξε μαθήτρια τοῦ σοφοῦ διδασκάλου Γεωργ. Λυγηράκη, μετρᾷ τὰ λόγια του εἰς τὸ πολὺ κοινόν, ὄχι ἀπὸ δειλίαν, ἀλλ' ἀπὸ κάποιαν ἀρχοντικὴν ἐπιφύλαξιν ἡ ὁποία κοιμᾶται μέσα εἰς τὴν ψυχήν του, εἰς τὰ χρόνια μας τὰ δημοκρατικὰ καὶ ἰσοπεδωτικά. Ὅταν ὅμως ἐχρειάσθη νὰ ὁμιλήσῃ εἰς τὴν Βουλήν, ἠκούσθη μὲ δίψαν, καὶ ἡ ἀγόρευσίς του εἰς τὰ δικαστικά του νομοσχέδια τῆς πρώτης του ὑπουργίας καὶ μετὰ τὴν πρωθυπουργίαν τοῦ 1897 ἔδωκεν ἀφορμὰς ἐκπλήξεως.

Ἀλλὰ τὸ κοινὸν δὲν ἠμπορεῖ νὰ παραπονεθῇ ὅτι εἶναι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ποῦ τὸν ἐρεθίζουν τὰ νεῦρα. Ἄνθρωπος ψαρεύων ἐπὶ ὥρας εἰς τὴν Αἴγιναν ἢ εἰς τὴν Λευκάδα, ἐκστατικὸς ἐμπρὸς εἰς τὸ γαλάζιο μεγαλεῖον, δὲν εἶναι καμωμένος διὰ νὰ ἔρχεται εἰς πολλὴν σχέσιν μὲ τ' ἀνθρώπινα κύματα.

Εἰς τὴν Κρήτην καταβαίνει ἔπειτα ἀπὸ μίαν τρικυμίαν. Οἱ Κρητικοί, ἄνθρωποι συνειθισμένοι εἰς τὴν ἐπιβολὴν τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ἐξωτερικῆς παραστάσεως, θὰ παρεξενεύθησαν ὅταν τὸν εἶδαν ἀποβιβαζόμενον ἀπὸ τὴν ἀτμάκατον, μικρόσωμον, ἀνεπίδεικτον, ἀφελῆ, ὀλιγολόγον. Μὲ τὸν καιρὸν θὰ ἐννοήσουν ὅτι τὸ μικρὸν αὐτὸ σῶμα ἔχει μέσα του ἕνα γιγαντιαῖον ὄγκον χρηστότητος καὶ ἕνα μεταλλεῖον σιδήρου θελήσεως. Ὁ Ἰησοῦς παύων τὴν τρικυμίαν τῆς λίμνης εἰς τὴν ὁποίαν παρ' ὀλίγον νὰ πνιγοῦν οἱ μαθηταί του, ἔκαμε ἕνα θαῦμα. Εἰς τὰς ψυχικὰς τρικυμίας τῆς ἐποχῆς μας, ἡ καταστολὴ εἶναι ἐπίσης θαῦμα τὸ ὁποῖον ἠμποροῦν νὰ κάμουν ὀλίγοι. Ὁ Ζαΐμης εἶναι ἕνας ἀπ' αὐτούς.

Γ. Β. ΤΣΟΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑΛΒΟΣ

— Ὁ ποιητὴς καὶ ὁ ἄνθρωπος —

Ἡ πρώτη μου γνωριμία μὲ τὸν Κάλβον ἦτον ἡ «Ὠδὴ εἰς τὸν ἱερὸν λόχον», τὴν ὁποίαν περιεῖχε κάποιο ἀναγνωσματάριον. Δὲν ἠμπορῶ νὰ πῶ ὅτι εἶχα ἀνάμνησιν ἄλλην ἀπὸ στίχων ἀνάμνησιν, παραδόξως γραμμένων, ποῦ δὲν ἔβλεπα τότε διατί ἦσαν στίχοι καί, ὁμολογῶ, ὅτι ἄργησα νὰ τὸ μάθω. Μοῦ τὸ ἔμαθεν ὁ ἴδιος Κάλβος μὲ τὴν στιχουργικὴν ποῦ θέτει εἰς τὸ τέλος τῶν ᾠδῶν του.

Τὰ «Νεοελληνικὰ ἀναγνώσματα», τρεῖς τόμοι τεμαχίων στιχουργικῶν καὶ πεζογραφικῶν ποῦ ἀναγκάζονται νἀγοράζουν οἱ μαθηταὶ τῶν Ἑλληνικῶν σχολείων χωρὶς νὰ τοὺς χρησιμοποιοῦν, καὶ ποῦ ἦσαν ἡ λογοτεχνικὴ τροφὴ τῶν πρώτων μου ἡμερῶν, δὲν ἐνθυμοῦμαι ἂν εἶχαν τὸν Κάλβον. Τὸν Σολωμὸν ὅμως βέβαια δὲν τὸν εἶχαν. Ἀπῆδε πρὸς τὸ γλωσσικὸν ἰδανικὸν τῶν σχολείων καταφανῶς περισσότερον. Ὅλοι ἐμεῖς οἱ νέοι ἐχορτάσαμεν ἀπὸ τὴν ῥητορικὴν ἰαμβογραφίαν καὶ τὴν ῥητορικὴν ἀναπαιστικὴν τοῦ Ῥαγκαβῆ, τὴν μονότονην στιχορραφίαν τοῦ Ἀλεξ. Σούτσου, τὴν ἀδύνατην, ἄτονην, χωρὶς νεῦρα, μελαγχολικὴν εὐγλωττίαν τοῦ Δημ. Παπαρρηγοπούλου — αὐτοῦ προπάντων. Καὶ τίποτε περισσότερον.

Ὁ Κάλβος εἰς ἐμᾶς τοὺς νέους καθὼς καὶ ὁ Σολωμὸς καθὼς καὶ ὁ Πολυλᾶς καθὼς ὁ Κρυστάλλης δὲν ἐδόθη ἀπὸ τοὺς διδασκάλους τῶν σχολείων. Ἡ νεοελληνικὴ γλῶσσα καὶ φιλολογία μόνον κατ' ὄνομα ὑπάρχει εἰς τὰ σχολικὰ προγράμματα. Συλλογισθῆτε λοιπὸν τὴν ἔκπληξίν μας, ὅταν ἄλλοθεν, ὄχι ἀπὸ τὰ σχολεῖα, μᾶς ἦλθε τὸ φῶς τοῦ Κάλβου καὶ τοῦ Σολωμοῦ. Καὶ τοῦ Σολωμοῦ τέλος πάντων ἦτον τὸ «σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψι» ποῦ τὸν ἐπέβαλε (;) εἰς τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν. Ὁ Κάλβος ἦτον πολὺ περισσότερον ἄγνωστος.

Καταφρονημένος.

Περίεργος καὶ ἰδιότροπος στιχουργός.

Δὲν ἐνθυμεῖσθε τὸ τετράστιχον τοῦ Σούτσου; Ἰδού:

Ὁ Κάλβος καὶ ὁ Σολωμὸς ᾠδοποιοὶ μεγάλοι
κ' οἱ δύο παρημέλησαν τῆς γλώσσης μας τὰ κάλλη·
ἰδέαι ὅμως πλούσιαι πτωχὰ ἐνδεδυμέναι
δὲν εἶνε δι' αἰώνιον ζωὴν προωρισμέναι.

Καὶ ἡ ἱστορία τῆς «νεοελληνικῆς φιλολογίας» τοῦ Ῥαγκαβῆ μήπως τὸν δικαιώνει περισσότερον; Μήπως ὁ Ροΐδης τὸν ἐνθυμήθη καθόλου εἰς τὰ περὶ ποιήσεως φυλλάδιά του τοῦ 1877;

Καὶ οἱ κριτικοὶ τῆς Ἑπτανήσου; Ὁ Πολυλᾶς; Ὁ Καλοσγοῦρος;

Καὶ αὐτοὶ ἤθελαν νὰ φαίνωνται ὅτι τὸν ἀγνοοῦν.

Διὰ νὰ ἐννοήσετε ποία ἦτον ἡ γνώμη περὶ Κάλβου εἰς τὴν Ἑπτάνησον πρὸ 25 ἐτῶν σᾶς παραθέτω κάποιαν περὶ Κάλβου περικοπὴν ἑνὸς λογίου πατριώτου τοῦ Κάλβου «Ὁ Κάλβος δὲν εἶνε ἐκ τῶν ὑψιπετεστέρων τῶν ποιητῶν, ἀλλὰ καλός... Ἡ γλῶσσα τοῦ Κάλβου δὲν ἐτρέφετο ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, δὲν ἦτο γλῶσσα μεθ' ἧς ἠδύνατο νὰ σκεφθῇ. Τὸ μέτρον τοῦ Κάλβου καὶ αὐτὸ εἶνε καινοφανὲς καὶ ἰδιόρρυθμον. Περιεφρόνει τὸ ἐθνικὸν μέτρον καὶ τὴν ὁμοιοκαταληξίαν..... Πρέπει νὰ σέβεται κανεὶς τὴν θέλησιν ἑνὸς λαοῦ...»

Ὀφείλομεν εἰς τὸν κ. Κωστῆν Παλαμᾶν καὶ κατὰ δεύτερον λόγον εἰς τὸν κ. Μ. Μητσάκην τὴν φιλολογικὴν ἀποκατάστασιν τοῦ Κάλβου. Ὁ θέλων νὰ μελετήσῃ τὸν Κάλβον πρέπει νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψει τὴν διάλεξιν περὶ τοῦ Κάλβου τοῦ κ. Παλαμᾶ γενομένην πρὸ εἰκοσιπενταετίας καὶ πλέον καὶ τὸ ἄρθρον τοῦ κ. Μητσάκη εἰς τὸ ἐγκυκλοπαιδικὸν λεξικόν.

***

Ὁ Κάλβος ὑπῆρξε κατ' ὀλίγα ἔτη πρεσβύτερος τοῦ Σολωμοῦ. Ἐγεννήθη εἰς τὰ 1792 εἰς τὴν Ζάκυνθον ἀπὸ πατέρα Κερκυραῖον. Οἱ βιογράφοι ἀναφέρουν ὅτι ὁ πατέρας τοῦ Κάλβου ἐγκατέλειψε τὴν σύζυγόν του κἐγκατεστάθη μὲ τὰ δύο παιδιά του εἰς τὴν Ἰταλίαν. Τοιουτοτρόπως καὶ ἡ ζωὴ τοῦ Κάλβου, ὅπως ἡ ζωὴ ὅλων τῶν μεγάλων, ἀρχίζει μὲ τὴν μεγαλυτέραν δυστυχίαν. Καὶ τί δὲν ὀφείλουν εἰς τὴν δυστυχίαν τους! Ἠμπορεῖς νὰ πῇς ὅτι αὐτὴ ἀποτελεῖ κατὰ μέγα μέρος τὴν μεγαλοφυΐαν τους. Τοὺς πλουτίζει μὲ μίαν ἔκτην καὶ ὑπέροχην αἴσθησιν, τὴν αἴσθησιν τοῦ πόνου. Τοὺς κάμνει περισσότερον ἀνθρώπους. Ἑπομένως ποιητὰς περισσότερον. Ἡ ἀληθινωτέρα ποίησις εἶνε ἡ πηγάζουσα ἀπὸ τὸν πόνον. Ἐκεῖνο ποῦ εἶπεν ὁ Ἰταλὸς ποιητὴς «πάντοτε ἀπὸ τὸν πόνον γεννᾶται τὸ ἰταλικὸν ᾖσμα» ἠμπορεῖ νὰ λεχθῇ καὶ διὰ κάθε ἀνθρώπινον ᾖσμα. Μὲ τὸν πόνον τῆς μητέρας μας γεννώμεθα, καὶ πόνος εἶνε ἡ ἐσχάτη μας ἀναπνοή. «Ἄκουσα τὰ μελαγχολικὰ αὐτὰ τραγούδια, ποῦ μὲ κάμναν νἀναπολῶ, ὅτι εἰς κάθε τόπον τὸ φυσικὸ τραγοῦδι τοῦ ἀνθρώπου εἶνε θλιβερόν»[1]. Μήπως ἀπὸ τὴν «Ὀδύνην» δὲν ἐγεννήθη ἡ Ἑλληνικὴ τραγῳδία;

Εἰδικῶς ἡ Ἑλληνικὴ φυλὴ εἶχε πάντοτε ἀντίληψιν πεσσιμιστικὴν τῆς ζωῆς. Τὰ δημοτικά μας τραγούδια — σᾶς παραπέμπω εἰς τὴν μελέτην τοῦ Ζαμπελίου «πόθεν παράγεται ἡ λέξις τραγουδῶ» — εἶναι ἡ ἔκφρασις τοῦ βαθυτέρου πόνου. Ἰδοὺ διατί ἡ ποίησις τοῦ Κάλβου, ποῦ διαπνέεται ἀπὸ κάποιον πεσσιμισμὸν αὐστηρόν, δὲν μοῦ φαίνεται διὰ τοῦτο ὀλιγώτερον Ἑλληνική. Ἐδῶ μοῦ δίδεται εὐκαιρία ἁπλῶς νὰ σημειώσω ὅτι ὁ πεσσιμισμός του ἠμπορεῖ νὰ ἔχῃ καὶ κάποιαν ὑποκειμενικὴν ἀφορμήν.

Ἕνας βιογράφος του τὸν περιγράφει ἔτσι[2]: «Ἦτο μετρίου ἀναστήματος, μελαγχροινός, μὲ μαύρους ὀφθαλμοὺς καὶ μεγάλην ῥῖνα, ἔτρεφεν ἰδιάζουσαν προτίμησιν πρὸς τὸ μέλαν χρῶμα, ὡς ἁρμοζόμενον ἴσως πρὸς τὸ μελαγχολικὸν τοῦ χαρακτῆρος του καὶ εἶχε τὴν μανίαν δι' αὐτοῦ νὰ ἐπιχρίῃ τὰ ἔπιπλά του. Ἔζη μετὰ πολλῆς λιτότητος, ἀλλὰ καὶ περισσῆς ἀξιοπρεπείας. Τὸ εὐερέθιστον αὐτοῦ ὑπερέβαινε πᾶν ὅριον ...»

* * *

Εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὅπου ὁ Κάλβος θὰ ἐτελειοποίει τὰς σπουδάς του, εὑρῆκεν ἕναν ἄνθρωπον προστάτην μαζὶ καὶ καθοδηγητὴν ἦτον ὁ συμπολίτης του Οὔγος Φώσκολος ὁ εὐγενὴς ποιητὴς τῶν «Τάφων». Μία ἐπιστολὴ τοῦ Φωσκόλου ἐκ Φλωρεντίας μὲ χρονολογίαν 1 Ὀκτωβρίου 1813 ὁμιλεῖ διὰ τὸν μόλις εἰκοσαετῆ Κάλβον μ' ἐνθουσιασμὸν ἀνεπιφύλακτον: «... Ὁ Κάλβος — γράφει ἡ ἐπιστολὴ — ... γνωρίζει ὀλίγον τὰ γαλλικὰ καὶ τὰ ἑλληνικά, ἀλλὰ κάλλιστα τὰ ἰταλικά. Ἔγραψεν εἰς τὸ σπίτι μου δύο τραγῳδίας, αἱ ὁποῖαι ὑπόσχονται μέλλον ὄχι κοινόν ... Εἶνε φιλόσοφος μᾶλλον ἐκ φύσεως παρ' ἀπὸ τ' ἀποφθέγματα τὰ διδαχθέντα ἀπὸ τὰ βιβλία». Καὶ ὁ Φώσκολος ζητεῖ τὴν συνδρομὴν τῶν Ζακυνθίων διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ ἐξαιρετικοῦ νέου.

Ὁ Φώσκολος πρὸς στιγμὴν ἐγκαταλείπει τὴν Ἰταλίαν σαλευομένην τότε. Ὁ Κάλβος μένει μόνος του, ἐνῷ ὁ Φώσκολος μεταβαίνει εἰς τὸ Λονδῖνον, ὁπόθεν καλεῖ τὸν Κάλβον διὰ νὰ τοῦ προσφέρῃ τὸ «μισὸ ψωμί του καὶ τὰ μισὰ ὑποκάμισά του». Ὁ Φώσκολος τὸν προώριζε διδάσκαλον ἐκεῖ. Ὁ Σίλβιος Πέλλικος, ὁ γνωστὸς συγγραφεὺς τῶν «Mie prigioni», γράφων πρὸς τὸν Φώσκολον ἀποκαλεῖ τὴν γνωριμίαν του μὲ τὸν Κάλβον «ἱεράν». Ο Κάλβος ἐπῆγε εἰς τὸ Λονδῖνον καὶ ἄρχισε νὰ ἐπαγγέλλεται τὸν διδάσκαλον. Ἐδῶ οἱ βιογράφοι του λέγουν ὅτι ὁ Κάλβος μόλις ἔγινεν οἰκονομικῶς ἀνεξάρτητος ἐγκατέλειψε τὸν Φώσκολον. Τὸ λέγει καὶ ὁ Φώσκολος εἰς μίαν του ἐπιστολήν. Ἀλλά, πρὶν καταδικάσωμεν τὸν Κάλβον, ἂς συλλογισθῶμεν ὅτι ἠμπορεῖ ἄλλα αἴτια, ἡ ἀγερωχία καὶ τὸ ἀσυμβίβαστον τοῦ χαρακτῆρος, ὁ πόθος τῆς μονώσεως νὰ ἀπεμάκρυναν τὸν Κάλβον ἀπὸ τὸν Φώσκολον. Εἰς τὴν φύσιν τοῦ Κάλβου μοῦ φαίνεται ἡ «ἀγνωμοσύνη» δὲν ἦτον δυνατή.

Ὁ Κάλβος πλέον νυμφεύεται μὲ μίαν Ἀγγλίδα καὶ ἀποκτᾷ ἕνα κοριτσάκι. Γλίγωρα ὅμως θρηνεῖ τὸν θάνατον τῆς γυναικός του καὶ τοῦ τέκνου του. Τὸ φάσμα τῆς δυστυχίας πόσας φορὰς τοῦ ταράζει τὴν γαλήνην ποῦ τόσον ἠγάπησε.

Ὁ καιρὸς τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Ὁ Κάλβος ἔρχεται εἰς τὸ Ναύπλιον. Ἀπογοητευμένος διὰ τὰς διχονοίας τῶν ἀγωνιζομένων φεύγει καὶ νά τον εἰς τὸ Παρίσι. Ἀπὸ τὸ Παρίσι φεύγει εἰς τὰ 1827 καὶ πηγαίνει εἰς τὴν Κέρκυραν ὅπου προτείνεται καθηγητὴς τοῦ Ἰονίου πανεπιστημίου· ἀλλ' ὁ διορισμός του δὲν ἐπικυρώνεται ἀπὸ τὸν ἁρμοστὴν Ἄδαμ. Ὁ Κάλβος καταφεύγει τότε καὶ πάλιν εἰς τὰς ἰδιαιτέρας παραδόσεις. Ἀργότερα ἐσύστησε ἰδικόν του σχολεῖον. Γίνεται ἀκολούθως συντάκτης τῆς ἐπισήμου ἐφημερίδος τοῦ Ἰονικοῦ κράτους. Καὶ ἐπὶ τέλους καθηγητὴς τῆς Ἰταλικῆς φιλολογίας εἰς τὸ Ἰονικὸν πανεπιστήμιον.

Ὁ Κάλβος δὲν ἔμεινεν ἀμέτοχος καὶ εἰς τὰ πολιτικὰ τῆς πολυκινήτου τότε Ἑπτανήσου. Συνετάχθη μὲ τοὺς φιλελευθέρους καὶ συνήργησεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐκεῖ ἐλευθερίας.

Ἕνεκα δυσαρεσκείας του μὲ τὸν Ἁρμοστὴν χάνει τὴν ἕδραν του εἰς τὸ Πανεπιστήμιον. Κ' αἰφνιδίως εἰς τὰ 1859 πηγαίνει πάλιν εἰς τὸ Λονδῖνον ὅπου ἀργότερα ἔρχεται εἰς δεύτερον γάμον μὲ Ἀγγλίδα. Ἀπέθανε μετὰ δέκα ἔτη

[1] Τοῦ Σατωμβριάν.

[2] Ἡ Καλβικὴ καὶ Σολωμικὴ φιλολογία ὀφείλει πολλὰ εἰς τὸν γνωστὸν λογιον κ. Δὲ Βιάζην, ὁ ὁποῖος εἰς πολλὰ διεφώτισε τὴν σκοτεινὴν ζωὴν τῶν δύο ποιητῶν καὶ συμπολιτῶν του.

πτωχότατος μακρὰν ἀπὸ τὴν πατρίδα, ποῦ τόσον ἠγάπησε, καὶ τὴν ὁποίαν ὕμνησε εἰς ὑψηλὴν καὶ πλουσίαν ᾠδήν.

Αἱ ᾠδαὶ τοῦ Κάλβου ἐδημοσιεύθησαν τῷ 1824 εἰς τὴν Ἑλβετικὴν Γενεύην σχεδὸν συγχρόνως μὲ τὸν «Ὕμνον» τοῦ Διονυσίου Σολωμοῦ. Καὶ ἰδοὺ ὅτι οἱ δύο μεγάλοι Ζακύνθιοι ποιηταὶ ἐμφανίζονται συγχρόνως ἂν καὶ διαφόρως ὁ ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλον. Μετὰ δύο ἔτη ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ Παρίσι νέα συλλογὴ ᾠδῶν. Καὶ αἱ δύο συλλογαὶ φέρουν τὸν τίτλον «Λύρα» καὶ περιέχουν ἑκάστη ἀπὸ δέκα ᾠδάς.

Ὁ Κάλβος ἔχει μεταφρασθῆ Γαλλιστί, Ἀγγλιστὶ καὶ Ἰταλιστί.

Ἐκτὸς τῶν Ἑλληνικῶν ᾠδῶν ἔγραψε ἰταλιστὶ ᾠδὴν εἰς τὸν Ναπολέοντα καὶ εἰς τοὺς Ἑπτανησίους, συνειργάσθη εἰς νομικὰ περιοδικά, μετέφρασεν ἀπὸ τὴν Ἀγγλικὴν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν διάφορα θρησκευτικὰ φυλλάδια. Ὁπωσδήποτε ὅλη του ἡ δόξα προέρχεται ἀπὸ τὰς 20 ᾠδὰς τῆς Λύρας. Περὶ αὐτῶν καὶ μόνον θὰ ὁμιλήσωμεν.

* * *

Κανένας νεοέλλην ποιητὴς δὲν ἔχει περισσότερον τ' ἀναγκαῖα κατηγορήματα τῆς προσωπικότητος. Κανεὶς δὲν εἶνε περισσότερόν του προσωπικός. Ἀπὸ τὰ ἐξωτερικὰ γνωρίσματα τὰ ἰδιάζοντα, ἀπὸ τὴν συνήθη ἐσωτερικὴν πνοὴν τῶν στίχων του, ὁ Κάλβος δείχνεται ποιητὴς προσωπικός. Προσωπικὴ ποίησις: προσωπικὴ γλῶσσα: προσωπικὴ στιχουργία. Ὁ Κάλβος δὲν εἶνε ἀπομιμητὴς τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ, οὔτε μαθητής του. Ἴσως νὰ ἦτον καὶ περιφρονητής του. Δὲν εἶνε θαυμαστὴς τοῦ πολιτικοῦ στίχου. Δὲν ἀραδιάζει δεκαπεντασυλλάβους.

Στιχουργός, γλωσσοπλάστης, ποιητὴς καὶ σκεπτόμενος ὁ Κάλβος ἔχει τὴν ἀτομικήν του σκέψιν, τὴν ἰδικήν του γλῶσσαν, τὴν ἰδικήν του στιχουργίαν. Εἶνε πατριώτης ἀλλὰ πρὸ παντὸς εἶνε: πρόσωπον. Γνωρίζετε τὴν σημασίαν τῆς λέξεως. Ὁ Κάλβος εἶνε ὁ ἑαυτός του: εἶνε ὁ Κάλβος. Ἡ ποίησίς του εἶνε ἐθνικὴ ἀπὸ ἕναν βαθύτερον λόγον.

* * *

Ἡ γλῶσσα του εἶνε καὶ δὲν εἶνε: ἡ καθαρεύουσα, δηλαδὴ ἡ βυζαντινὴ γλωσσικὴ παράδοσις, ἡ ὁποία ἔζησε διὰ μέσου τῶν χρόνων τῆς δουλείας καὶ ζῇ μέχρις ἡμῶν. Εἶνε ἀλήθεια ὅτι στερεῖται αὐστηρᾶς ὁμοιομορφίας. Δύσκολα βγαίνει ἐκεῖθεν μία γραμματική. Ἀλλ' ἂν θυσιάζεται κάποτε ἡ γραμματικὴ ἀκρίβεια, ἂν μεταχειρίζεται κάποτε λέξεις τῆς ἐφευρέσεώς του, ἂν δὲν εἶνε ἀπηλλαγμένος ἀπὸ κάποια Κοραϊκὰ ἁμαρτήματα, δὲν θυσιάζεται ἡ καλαισθησία. Εἶνε ἀλήθεια ὅτι κάποιαι ἀπὸ τὰς στροφὰς ἔχουν ἕναν ἀέρα ποῦ δύσκολα διακρίνεις ἂν εἶνε τῆς τέχνης ἢ *τεχνητός*. Ὅμως συχνὰ ἡ παράδοξη γλωσσικὴ μορφὴ τῶν ἔργων τοῦ Κάλβου τόσον εἶνε ζωντανευμένη, οἱ δημοτικοί του τύποι, τὰ ἀσυναίρετά του, τ' ἀρχαϊκά του ἐπίθετα τόσον εἶνε «ἐν τάξει» ποῦ ὁ ἀναγνώστης ἐκπλήττεται πῶς ἕνας τρόπος γλωσσικός, τὸν ὁποῖον οἱ νεώτεροι ποιηταὶ κατεδίκασαν ἀνεξελέγκτως, κατώρθωσε νὰ ἐκφράσῃ τελείως ὅ,τι ὑψηλότερον διενοήθη ἡ νέα Ἑλληνικὴ Μοῦσα. Μᾶς ἀπαλλάσσει ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴς ἀπὸ τὸν κόπον νὰ ὁμιλήσωμεν διὰ τὴν μετρικήν του ἐπιτάσσων εἰς τὰς ᾠδάς του ὁ ἴδιος μικρὰν στιχουργικήν. «Οἱ στίχοι τοὺς ὁποίους, λέγει, μετεχειρίσθην εἰς τὰς ᾠδάς μου, συνίστανται ἐκ συνιζήσεων καὶ τόνων, καὶ λέγονται ἑπτασύλλαβοι μὲ πρόσθεσιν πεντασυλλάβου.

Ὡς] μέ]σα εἰς] τὰ] πο]λύ]δενδρα
Δά]ση] τὸ] βρά]δυ εἰς]πνέ]ει
Τὸ] τε]θλιμ]μέ]νον] φύ]σημα
Με]σημ]βρι]νὸν] καὶ] φαί]νεται
Θρῆ]νος] ἀν]θρώ]πων

«Ὅτε ἡ τελευταία λέξις ἑνὸς ἑπτασυλλάβου εἶνε προπαροξύτονος, ἡ τετονισμένη συλλαβὴ λέγεται ἕκτη, αἱ δὲ ἐπίλοιποι δύο λογίζονται ὡς μία· π. χ.

. . . πο]λύ]δενδρα —

Ὅτε ὅμως ἡ τελευταία λέξις ἔχει τὸν τόνον εἰς τὴν λήγουσαν, ὁ στίχος τελειώνει μὲ τὴν ἕκτην· π. χ.

Τοῦ] κλει]νοῦ] Τα]μη]σοῦ] —

Ἡ πεντασύλλαβος πρόσθεσις — ἐννοεῖ τὸν πέμπτον στίχον τῆς στροφῆς του — τελειώνει μὲ λέξιν ἔχουσαν τὸν τόνον πάντοτε εἰς τὴν προπαραλήγουσαν».

* * *

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω στίχων ὁ Κάλβος μετεχειρίσθη εἰς τὸν πρόλογον τῶν ᾠδῶν του τὸν ἑνδεκασύλλαβον, τὸν ὁποῖον ὀνομάζει τραγικὸν «συνίστανται καὶ οἱ ἑνδεκασύλλαβοι ἐκ συνιζήσεων καὶ τόνων, δέχονται δὲ μετὰ τὸν τελικὸν τῆς δεκάτης ἢ μίαν ἢ καὶ δύο συλλαβάς· ἐνίοτε ὅμως τελειόνουσι μὲ τὸν τῆς δεκάτης τόνον». Ὁ Κάλβος πολὺ ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν *ἁρμονίαν τῆς περιόδου*. «Ἡ ἁρμονία τῆς περιόδου εἶνε ἀναγκαία ὄχι μόνον ὡς ἀποτελεσματικὸν μέρος τῆς ποιήσεως, ἀλλὰ ἀκόμη ὡς μέσον, τὸ ὁποῖον μᾶς ἐλευθεροῖ ἀπὸ τὴν βαρβαρότητα τῶν ὁμοιοκαταλήξεων· καὶ συνίσταται ἐκ τῆς κατασκευῆς τῶν στίχων, ἐκ τῆς αὐτῶν ποικιλίας· καὶ ἐκ τῆς τομῆς τοῦ μέτρου». Καὶ ὁ ποιητὴς ἐπιλέγει: «Τὰ ὅσα εἶπον εἶνε ἀρκετὰ ὡς πρὸς τοὺς ἀναγινώσκοντας τὰς ᾠδάς μου· τὰ ἄλλα τὰ κρίνω περιττὰ διὰ τοὺς ἀληθεῖς ποιητάς, καὶ μᾶλλον περιττότερα διὰ τοὺς ἀντιποιουμένους μὲν τῶν Μουσῶν τὴν εὐμένειαν, καταδικασμένους δὲ ἀπὸ τὴν φύσιν εἰς ἄλλην τινὰ ὑπουργίαν».

Ὁ ποιητὴς δοκιμάζει νὰ μορφώσῃ καὶ τὸν ἡρωϊκὸν στίχον, διότι ἡ ἄκρα ἀριστοκρατικότης του τὸν ἀπομακρύνει ἀπὸ πᾶν ὅ,τι εἶνε *λαός*· λαὸς καὶ ὄχλος φαίνεται ὅτι εἰς τὴν κεφαλήν του εἶνε συνώνυμα. Ὁ δεκαπεντασύλλαβος δὲν τοῦ εἶνε ἀγαπητός. Ὁ ἡρωϊκὸς στίχος τοῦ Κάλβου θὰ συνίσταται ἐκ δύο ὁποιωνδήποτε ἑπτασυλλάβων καὶ τομῆς, μετὰ τὸν πρῶτον καὶ πρὸ τοῦ δευτέρου· π. χ.

Ἔπειτ' ἀφοῦ διετάχθησαν] ὑπὸ τοὺς ἡγεμόνας
Ἅπαντες, μὲ φωνὰς] καὶ μὲ κτύπον ὡς ὄρνεα
Κινοῦνται οἱ Τρῶες· ὡσαύτως] ὁ οὐρανὸς ἀκούει
Ἐναερίους κλαγγὰς] ὅτε τὴν πολλὴν φεύγοντες
Βροχὴν καὶ τὸν χειμῶνα] οἱ γερανοὶ διαβαίνουσι...

Οἱ στίχοι αὐτοὶ εἶνε μεταφρασμένοι ἀπὸ τὴν Ἰλιάδα. Ἔχουν χορικὴν κίνησιν, ἀλλὰ στεροῦνται τῆς ἀναγκαίας ἐπικῆς γαλήνης. Εἶνε πολὺ ὑποκειμενικοὶ καὶ «δυσαντίληπτοι». Ὁπωσδήποτε εἶνε ζωντανοί. Δύνανται νὰ χρησιμεύσουν ὡς ἀφορμὴ εἰς τοὺς ποιητάς μας νὰ «κινήσουν» τὸν δεκαπεντασύλλαβον. Ἔχουν ἀρχίσει ἄλλως τε ὁ Πολυλᾶς, ὁ κ. Παλαμᾶς, ὁ κ. Γρυπάρης, ὁ κ. Σῖμος Μενάρδος. Χρειάζεται ὀλίγη καλὴ θέλησις. Καὶ ἄλλως ὅμως ἐπηρέασε τοὺς στιχουργούς μας ὁ στίχος τοῦ Κάλβου: ὁ κ. Παλαμᾶς ἐχρησιμοποίησε κάποτε καὶ τὰ Καλβικὰ μέτρα· καὶ κάποιοι ἀπὸ τοὺς νεωτέρους. Ἡ μετρικὴ τοῦ Κάλβου εἶνε πάρα πολὺ ὑποκειμενική. Ἐκεῖθεν πηγάζουν τὰ προτερήματά της: καὶ τὰ ἐλαττώματα. Οἱ στίχοι τοῦ Κάλβου, εἶπεν ὁ Μητσάκης, ἐπροφήτευσαν τὴν νέαν μας *πεζογραφίαν*.

* * *

Εἰς τὴν σειρὰν τῶν ᾠδῶν τοῦ Κάλβου ὁ «Φιλόπατρις» ποῦ εἶνε μία ᾠδὴ εἰς τὴν «θαυμασίαν νῆσον Ζάκυνθον» ἔρχεται πρώτη κατὰ τάξιν, ἴσως δὲ καὶ κατ' ἀξίαν. Τὸ «ἄνθος τῆς Ἀνατολῆς» ποτὲ δὲν εὑρῆκε τόσο διάθερμον καὶ ἱκανὸν ὑμνητήν:

Τῆς Ζακύνθου τὰ δάση
Καὶ τὰ βουνὰ σκιώδη
Ἤκουον ποτὲ σημαίνοντα
Τὰ θεῖα τῆς Ἀρτέμιδος
Ἀργυρᾶ τόξα.

Ἀλλὰ καὶ σήμερον ἡ πνοὴ τῶν ἀποθαμένων Ἀθανάτων πλανᾶται μέσ' ἀπὸ τὰ δάση καὶ τὰς πηγὰς τῆς πατρίδος του ποῦ εἶνε τὸ θαῦμα τοῦ Ἰονίου:

Τὸ κῦμα Ἰόνιον πρῶτον
Ἐφίλησε τὸ σῶμα,
Πρῶτοι οἱ Ἰόνιοι Ζέφυροι,
Ἐχάιδευσαν τὸ στῆθος
Τῆς Κυθερείας.

Ἀλλὰ δὲν ἀντέχει τὸ ποίημα ἀναλύσεις. Ἰδοὺ μερικαὶ συναφεῖς στροφαὶ ὑμνητικαὶ τῶν μουσικῶν ἑσπερῶν τῆς Ζακύνθου

. . . Ὅταν τὸ ἑσπέριον ἄστρον
Ὁ οὐρανὸς ἀνάπτῃ
Καὶ πλέωσι γέμοντα ἔρωτος
Καὶ φωνῶν μουσικῶν
Θαλάσσια ξύλα,

Φιλεῖ τὸ ἴδιον κῦμα
Οἱ αὐτοὶ χαϊδεύουν Ζέφυροι
Τὸ σῶμα καὶ τὸ στῆθος
Τῶν λαμπρῶν Ζακυνθίων
Ἄνθος Παρθένων.

Μοσχοβολάει τὸ κλίμα σου,
Ὦ φιλτάτη πατρίς μου,
Καὶ πλουτίζει τὸ πέλαγος
Ἀπὸ τὴν μυρωδίαν
Τῶν χρυσῶν κίτρων.

Ἡ ᾠδὴ εἰς τὴν Δόξαν δὲν εἶνε ἀπηλλαγμένη ῥητορικῆς· δὲν στερεῖται ὡραίων στίχων ἀλλὰ δὲν εἶνε ἀδιάπτωτος. Τὸ ποίημα εἶνε πατριωτικὸν ὅπως ὅλα σχεδὸν τοῦ Κάλβου. Ἔπειτα ἔρχεται ἡ ᾠδὴ «εἰς τὸν Θάνατον». Ἡ εἰσαγωγή της εἶνε κάπως πεζολογική. Ἀλλ' ἰδοὺ στροφαὶ ἀληθινὰ ὑπερηφάνου Ἑλληνικοῦ λυρισμοῦ:

Παῦσε τὰ δάκρυα. Ἡσύχασε
Τὸ πάθος τῆς καρδιᾶς σου.
Ἂν ἡ χαρὰ ἢ ἀνέλπιστος,
Ὅτι μὲ εἶδες, βρέχει
Τοὺς ὀφθαλμούς σου,

Μειδίασον.

Τὸ φάσμα τῆς Μητρός! Ματαίως προσπαθεῖ

νὰ τὸ ἀγκαλιάσῃ «διότι εἶνε ἀλλοία πρὸς αὐτὸ ἡ Μοῖρα του». Τὸν παραινεῖ εἰς τὴν περιφρόνησιν τοῦ θανάτου. Εἰς τὴν στωϊκὴν ἀφοβίαν:

Υἱέ μου πνέουσαν μ' εἶδες.
Ὁ Ἥλιος κυκλοδίωκτος
Ὡς ἀράχνη μ' ἐδίπλονε
Καὶ μὲ φῶς καὶ μὲ θάνατον
Ἀκαταπαύστως.

Τὸ πνεῦμα ὁποῦ μ' ἐμψύχονε
Τοῦ Θεοῦ ἦτον φύσημα
Καὶ εἰς τὸν Θεὸν ἀνέβη·
Γῆ τὸ κορμί μου κ' ἔπεσεν
Ἐδῶ εἰς τὸν λάκκον.

Ἀλλὰ τὸ φέγγος χάνεται
Τῆς Σελήνης· σὲ ἀφίνω·
Πάλιν θέλω σὲ ἰδεῖν
Ὅτε ἡ ζωὴ σοῦ λείψει
Καὶ τότε μόνον.

Ἡ ἐλπὶς εἰς τὴν μέλλουσαν ζωήν, μία ἐλπὶς κατ' ἐξοχὴν χριστιανή, εἶνε χυμένη εἰς ὅλον τὸ γράψιμον τοῦ Κάλβου.

Ἡ ᾠδὴ εἰς τὸν «Ἱερὸν λόχον» ἡ ᾠδὴ «Εἰς Χίον», ἡ «Ὠδὴ εἰς τὴν Πάργαν», ἄλλαι ᾠδαὶ εἶνε ὑποδείγματα πατριωτικῆς ποιήσεως. Ἡ ἀνάγκη τῆς ῥητορικῆς παραινέσεως συγχύζει κάποτε τὴν λυρικήν του διαύγειαν. Τὸ ἴδιο ἔπαθε καὶ ὁ Δ. Σολωμὸς εἰς τὸ τέλος τοῦ «Ὕμνου» καὶ εἰς τὴν «Ὠδὴν εἰς τὸν Λόρδον Βύρωνα». Ἀλλὰ ἡ θαυμασιωτέρα πατριωτικὴ του ᾠδὴ εἶνε ὁ «Ὠκεανός». Εἶνε ὁ ὕμνος τῶν θαλασσίων κατορθωμάτων τοῦ ἐπαναστατήσαντος Ἔθνους. Οὐδέποτε ἡ κλασικὴ ἔκφρασις, ἡ λυρικὴ κίνησις, ἡ ἐπικὴ ἀφθονία συνεδυάσθησαν τόσον ὑπερόχως ἀλλοῦ, ὅσον ἐδῶ. Ἐὰν εἰς τὴν ᾠδὴν αὐτὴν προσθέσωμεν τὴν «Βρεττανικὴν Μοῦσαν» ποῦ εἶνε ὑψηλὸν ἐλεγεῖον διὰ τὸν μεγάλον Ἄγγλον ποιητὴν καὶ «τὰς Μούσας», μαζὶ μὲ τὴν «ᾠδὴν εἰς τὴν Ζάκυνθον» ἔχομεν ὅ,τι μεγαλλίτερον ἠδυνήθη νὰ ὑποστατώσῃ ἡ Ἑλληνικὴ Μοῦσα τοῦ μεγάλου Ἑπτανησίου.

Ὁ Κάλβος καὶ ὁ Σολωμὸς ὑπῆρξαν δύο ποιηταὶ ποῦ ἴσως ποτὲ δὲν ἐπλησίασαν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον. Ὅμως ὑπῆρξαν σύγχρονοι, καὶ τὸ ἔργον τοῦ δευτέρου καὶ τὸ ἔργον τοῦ πρώτου συνετέλεσαν νὰ μᾶς ἀπαλλάξουν ἀπὸ ὅλα τὰ ἀκατονόμαστα. Περισσότερον κλασικὸς ὁ Κάλβος, μεγαλύτερος δημιουργὸς ὁ Σολωμὸς καὶ ψυχὴ ῥομαντικὴ μᾶλλον. Τὸ ἔργον τοῦ Κάλβου παρ' ὅλας τὰς ἀφελῶς χριστιανικὰς πεποιθήσεις εἶνε ἑλληνικὸν μέχρι τοῦ νὰ προέρχεται ἀπ' εὐθείας χωρὶς κανένα διάμεσον ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους λυρικούς. Τὸ ὄνομά του ἔχει θέσιν σιμὰ εἰς τὰ μεγάλα ὀνόματα ἐκείνων. Ὁπωσδήποτε καὶ ὁ Σολωμὸς καὶ ὁ Κάλβος μᾶς διδάσκουν τὴν ἁπλότητα τῆς ἐκφράσεως. Ἂς εἶνε ὁ Σολωμὸς μᾶλλον βυζαντινὸς τὴν ψυχὴν — χωρὶς τὸ βυζαντινὸν mauvais goût, χωρὶς κανέναν ἀέρα ἀνατολίτου — καὶ ὁ Κάλβος *Ἀττικὸς* μᾶλλον. Ἂς τοὺς δοξάζωμεν καὶ ἂς τοὺς ἔχωμεν ζωντανὰ παραδείγματα. Εἶνε οἱ δύο μεγαλύτεροι Ἰόνιοι διδάσκαλοι.

ΑΡΙΣΤΟΣ ΚΑΜΠΑΝΗΣ

Η ΚΡΙΤΙΚΗ ΚΑΙ Ο ΚΑΛΒΟΣ

— *Ἀποσπάσματα.* —

Ἡ νεωτέρα Ἑλλὰς ηὐτύχησεν εἰς ποιητὰς ἀξίους τοῦ ὀνόματος· ἀλλὰ διὰ λόγους, οὓς δὲν εἶνε τοῦ παρόντος νὰ ἀναπτύξωμεν, δὲν ἔλαβεν ἀκόμη καιρὸν νὰ διακρίνῃ αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ἀναξίων, οἵτινες πολλάκις δρέπουσι τοὺς δι' ἄλλους προωρισμένους καρπούς· καὶ ἄν που προσηλοῦται εἰς ὀνόματα, ἅτινα δικαίως ἐπιπλέουσι τῆς γενικῆς ἀδιαφορίας, καὶ τότε, ἐν τῇ ἐκτιμήσει καὶ αὐτῶν ἐνεργεῖ ἡ πρόληψις μᾶλλον τῆς σκέψεως, καὶ ἡ ἐν τῷ ἔργῳ των χρυσόκονις δὲν διαχωρίζεται τῶν ἄλλων ἐν αὐτῷ εὐτελῶν μεταλλευμάτων. Ἐν ἐποχῇ καθ' ἣν ὁ Σολωμὸς δὲν κατέσχε τὴν προσήκουσαν θέσιν, παράδοξον θὰ ἦτον ἂν ὁ Κάλβος ἐξετιμᾶτο καὶ ἐφημίζετο παρ' ἡμῖν. Ὅ,τι συνέβη ἦτο ἀναπόδραστον. Ἡ ποίησις τοῦ Κάλβου δημοτικωτάτη καθ' ὕλην, ἐγένετο κατ' ἐξοχὴν ἀριστοκρατικὴ διὰ τῆς ἀρχαιοπρεπείας τοῦ εἴδους αὐτῆς. Τὸ καινοφανὲς τοῦ ρυθμοῦ ἐπέτεινε τὴν ἀντιδημοτικότητα αὐτῆς καὶ τὸ ἀλλοπρόσαλλον τῆς γλώσσης συνετέλεσεν εἰς τὴν προγραφήν της. Διηγοῦνται ὅτι καθ' ὃν καιρὸν τὸ πρῶτον παρεστάθη ἐν Γαλλίᾳ ὁ «Δὸν Ζουάν», τὸ κωμικὸν ἀριστούργημα τοῦ Μολιέρου, ἀπέτυχεν οἰκτρῶς· καὶ ποῖον ἦτο, νομίζετε, τὸ αἴτιον τῆς ἀποτυχίας; Μέχρι τοῦδε πᾶσαι αἱ κωμῳδίαι

ἐγράφοντο ἐμμέτρως· πρῶτος δ' ὁ Μολιέρος ἐτόλμησε νὰ παρουσιάσῃ τὸν Δὸν Ζουάν του γεγραμμένον εἰς πεζὸν λόγον· ἀλλ' ἀκριβὰ ἐπλήρωσε τὴν τόλμην του ἀντιστρατευθεὶς κατὰ τῆς καθιερωμένης συνηθείας. Καὶ πῶς νὰ μὴ πληρώσῃ ἀκριβὰ τὴν τόλμην του ὁ Κάλβος, θρασὺς καινοτόμος, ἀπαρνητὴς τῶν πατρῴων θεῶν καὶ τῶν λαϊκῶν παραδόσεων; Καὶ πῶς νὰ μὴ λησμονηθῇ ὁ πτωχός, ἀλλ' ὑπερήφανος ποιητής, ὁ ζήσας, σιγήσας προώρως καὶ ἀποθανὼν μακρὰν τῆς Ἑλλάδος. ἀπρόσιτος καὶ ἐν τῇ ξενιτείᾳ, ὡς ἐν τοῖς στίχοις αὐτοῦ; Ἀλλ' ἂς ἐλπίσωμεν, ὡς ἤλπιζε καὶ οὗτος, ὅτι μετὰ θάνατον εὑρίσκεται γλυκυτέρα ζωὴ καὶ τὸν προσμένει». Ἡ θρησκεία τοῦ ἀγνώστου θεοῦ θὰ διαφωτίσῃ μίαν ἡμέραν καὶ τὴν φιλολογικὴν συνείδησιν τῆς πατρίδος ἡμῶν. Ὡς ἔψαλεν ὁ Καρασούτσας:

Ἡ φωνὴ δὲν εἶνε μία τῶν πτηνῶν τῶν ἡδυφώνων
Οὐδὲ ποιητῶν ὑπάρχει εἰς τὴν γῆν ἓν γένος μόνον.

Ὁ Κάλβος ἀνήκει εἰς τὸ γένος ἐκείνων, οἵτινες ἔρχονται καὶ παρέρχονται ἵνα δικαιωθῶσι μετὰ θάνατον. Ἄλλων ἡ δόξα ἐκρήγνυται εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὡς πυροτέχνημα, καὶ ἄλλων ἡ δόξα ὁμοιάζει πρὸς τοὺς ταξιδεύοντας ἀστέρας, τῶν ὁποίων τὸ φῶς δὲν ἔφθασεν ἀκόμη εἰς τὴν γῆν. Καὶ ἐν τῇ φιλολογίᾳ τῆς Δύσεως δὲν εἶνε ὀλίγα τὰ παραδείγματα τῆς ὀψιγόνου δόξης, ὡς λ. χ. ἐκείνης, ἧς ἀπήλαυσεν ἐν Γαλλίᾳ ὁ Ἀνδρέας Σενιέ, καὶ ἐν Ἀγγλίᾳ ὁ Κόλλινς.

Ἐνθυμοῦμαι τοὺς ὡραίους στίχους τοῦ Θεοφίλου Γωτιέ: «Ἡ εὔρωστος τέχνη μόνη κατακτᾷ τὴν αἰωνιότητα. Καὶ οἱ θεοὶ ἀποθνήσκουσιν, ἀλλ' οἱ στίχοι διαμένουσι κυρίαρχοι καὶ δυνατώτεροι τοῦ χάλυβος». Καὶ πῶς εἶνε δυνατὸν ποτὲ νὰ τεθῇ ἔξω τοῦ νόμου ὁ στιβαρὸς καλλιτέχνης, ὁ ὑπέρχος ποιητὴς τῶν Ὠδῶν; Διότι ἐξ ἀναποδράστων λόγων παρεγνωρίσθη ἐν τῇ κοινῇ συνειδήσει, δυσκολεύομαι νὰ πιστεύω ὅτι εἶνε ἀνάξιος τῆς ἀθανασίας.

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

Τὸ κύριον ἔργον τοῦ Κάλβου τὸ ἀπομεῖναν ὡς μνημεῖον τῆς ὑπερόχου τοῦ ἀνδρὸς ἀξίας εἶνε ἡ ***Λύρα***, τοῦτέστιν ἡ συλλογὴ τῶν εἴκοσιν αὐτοῦ Ὠδῶν, αἵτινες καὶ αὐταί, μολονότι μεταφρασθεῖσαι ἅμα τῇ ἐκδόσει των καὶ γαλλιστὶ καὶ ἀγγλιστί, γνωσταὶ δὲ προφανῶς εἰς πάντας τοὺς ἀναμιχθέντας ὁπωσδήποτε ἕως τόρα εἰς τὰ γράμματα ἐν Ἑλλάδι, δὲν ἐξετιμήθησαν ἀκόμη δυστυχῶς κατὰ τὸ μέτρον τῆς πραγματικῆς των σημασίας, οὔτε προσεπόρισαν εἰς τὸν ποιητήν, ὄχι τὴν ἐξαιρετικὴν ἐκείνην θέσιν τῆς ὁποίας εἶνε ἄξιος ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας, ἀλλ' οὐδέ ἁπλοῦν κἂν ἴχνος τῆς γνωστότητος καὶ τῆς φήμης, τῆς ὁποίας ἀξιώνονται καὶ αὐτοὶ οἱ κοινότεροι τῶν στιχογράφων. Ὡς αἴτιον δὲ τούτου προβάλλεται τὸ ἰδιότροπον δῆθεν καὶ αὐθαίρετον καὶ ἀσύνηθες τῶν μέτρων καὶ τῶν ῥυθμῶν, οὓς μεταχειρίζεται καὶ τῆς γλώσσης του τὸ καινοφανές, τὸ ἀνυπότακτον εἰς τοὺς παραδεδεγμένους καὶ γνωστοὺς νόμους καὶ κανόνας καὶ τὸ τολμηρόν. Ἀλλ' εἶνε πρόδηλον ὅτι τοιαῦται αἰτιάσεις μόνον παρὰ τῶν εἰς ἐντελῆ ἄγνοιαν καὶ ἀναισθησίαν τῶν φιλολογικῶν πραγμάτων διατελούντων δύνανται νὰ προβάλλωνται, καὶ ὅτι ἀπεναντίας εἰς πάντα γνωρίζοντα νὰ διαβάζῃ στίχους καὶ νὰ ἐννοῇ τί ἐστὶ γλῶσσα καὶ ὕφος, τά τε μέτρα καὶ οἱ ῥυθμοί, τό τε ὕφος καὶ ἡ γλῶσσα τοῦ Ἀνδρέου Κάλβου προσπίπτουσιν οἰκειότατα, ἔκτροπα ἴσως καὶ ἀήθη καὶ τολμηρὰ καὶ καινοφανῆ, ἀλλ' ἐκ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ καταφανῶς αὐτομάτως ἀπορρεύσαντα, ἀναποσπάστως συνδεδεμένα πρὸς τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν θεμάτων του τὸ πρωτότυπον, τὸ ὑψηλὸν καὶ τὸ γενναῖον, ὄχι ἰταλίζοντα ὡς ἐκρίθη ἀλλὰ μάλιστα πολὺ τῶν ἄλλων τῆς Ἑπτανήσου ποιητῶν, καὶ ἰδίως τῶν περὶ τὸν Σολωμόν, ἑλληνικώτερα, ἀρχαιοπρεπῆ, καὶ σύντονα, καὶ ἐπιβάλλοντα, καὶ ποικίλα ἀκόμη ἐν τῇ φαινομενικῇ ἀπ' ἀρχῆς (ἐκτὸς τοῦ προλόγου) μέχρι τέλους μονοτονίᾳ των, φέροντα δὲ ἐπὶ τῶν ἰσχυρῶν των πτερύγων ὡς αἰσθητὴν τινὰ πνοὴν τῆς μεγαληγορίας, ἥτις φαίνεται νὰ εἵλκυσεν ἰδιαιτέρως καὶ νὰ ἐπενήργησεν ἀρχῆθεν ἐπὶ τῆς πλουσίας, ζωηρᾶς καὶ εὐρείας φαντασίας τοῦ ζακυνθίου ἀοιδοῦ, ἀλλὰ καὶ πλήρη συγχρόνως περιέργως προφητικῶν ἐνδείξεων διὰ τὸ μέλλον τῆς νεοελληνικῆς ποιήσεως καὶ ἰδίως τῆς πεζογραφίας, τὰς ὁποίας ἄπορον πῶς δὲν κατώρθωσε νὰ ἀντιληφθῇ καὶ αὐτὸς ὁ μόνος ἐκ τῶν ποιητῶν μας (Κ. Παλαμᾶς) σκεφθεὶς καὶ τολμήσας ν' ἀφιερώσῃ εἰς τὴν μνήμην τοῦ λησμονημένου καὶ παραγνωρισμένου ψάλτου τοῦ «Ὠκεανοῦ», τῶν «Ἡφαιστείων», τῆς «Νίκης» καὶ τοῦ «Προδότου» μικρὰν τινά, λίαν ἄλλως ἀξίαν προσοχῆς, κριτικὴν διατριβήν.

ΜΙΧΑΗΛ ΜΗΤΣΑΚΗΣ

Ο ΩΚΕΑΝΟΣ

Γῆ τῶν θεῶν φροντίδα,
Ἑλλὰς ἡρώων μητέρα,
Φίλη, γλυκεῖα πατρίδα μου,
Νύκτα δουλείας σ' ἐσκέπασε,
Νύκτα αἰώνων.

Οὕτω εἰς τὸ χάος ἀμέτρητον
Τῶν οὐρανίων ἐρήμων,
Νυκτερινὸς ἐξάπλωσεν
Ἔρεβος τὰ πλατέα
Πένθιμα ἐμβόλια.

Καὶ εἰς τὴν σκοτιὰν βαθεῖαν
Εἰς τὸ ἀπέραντον διάστημα,
Τὰ φῶτα σιγαλέα
Κινοῦνται τῶν ἀστέρων
Λελυπημένα.

Ἐχάθηκαν ἡ πόλεις,
Ἐχάθηκαν τὰ δάση
Κ' ἡ θάλασσα κοιμᾶται
Καὶ τὰ βουνά· καὶ ὁ θόρυβος
Παύει τῶν ζώντων.

Εἰς τὰ φρικτὰ βασίλεια
Ὁμοιάζει τοῦ θανάτου
Ἡ φύσις ὅλη· ἐκεῖθεν
Ἦχος ποτὲ δὲν ἔρχεται
Ὕμνων ἢ θρήνων.

Ἀλλὰ τῶν μακαρίων
Σταύλων ἰδοὺ τὰ ἠῷα
Κάγκελα ἡ Ὧραι ἀνοίγουσιν,
Ἰδοὺ τὰ ἀκάμαντα ἄλογα
Τοῦ Ἡλίου ἐκβαίνουν.

Χρυσᾶ, φλογώδη, καίουσι
Τοὺς δρόμους τοῦ ἀέρος
Τὰ ἁμιλλητήρια πέταλα·
Τοὺς οὐρανοὺς φωτίζουσι
Λάμπουσαι ἡ χαῖται,

Τώρα ἐξανοίγει ἀνθη
Εἰς τὸν δροσώδη κόλπον
Τῆς γῆς ἡ αὐγή· καὶ φαίνονται
Τώρα τῶν φιλοπόνων
Ἀνδρῶν τὰ ἔργα.

Τὰ μυρισμένα χείλη
Τῆς ἡμέρας φιλοῦσι
Τὸ ἀναπαυμένον μέτωπον
Τῆς οἰκουμένης· φεύγουσιν
Ὄνειρα, σκότος.

Ὕπνος, σιγή· καὶ πάλιν
Τὰ χωράφια, τὴν θάλασσαν,
Τὸν ἀέρα γεμίζουσι
Καὶ τὰς πόλεις μὲ κρότον,
Ποίμνια καὶ λύραι.

Εἰς τοῦ σπηλαίου τὸ στόμα
Ἰδοὺ προβαίνει ὁ μέγας
Λέων, τὸν φοβερὸν
Λαιμὸν τετριχωμένον
Βρέμων τινάζει.

Ὁ ἀετὸς ἀφίνει
Τοὺς κρημνοὺς ὑψηλούς·
Κτυπάουσιν ἡ πτέρυγες
Τὰ νέφη, καὶ τὸν Ὄλυμπον
Ἡ κλαγγὴ σχίζει.

Ἔθλιψε τὴν Ἑλλάδα
Νύκτα πολλῶν αἰώνων,
Νύκτα μακρᾶς δουλείας,
Αἰσχύνη ἀνδρῶν ἢ θέλημα
Τῶν ἀθανάτων.

Ἡ χώρα τότε ἐφαίνετο
Ναὸς ἠρειπωμένος,
Ὅπου οἱ ψαλμοὶ σιγάουσι
Καὶ τοῦ κισσοῦ τά ἀτρέμητα
Φύλλα κοιμῶνται.

Ὡσὰν ἐπὶ τὴν ἄπειρον
Θάλασσαν τῶν ὀνείρων,
Ὀλίγαι, ἀπηλπισμέναι
Ψυχαὶ νεκρῶν διαβαίνουσι
Μὲ δίχως βίαν.

Οὕτως ἀπὸ τοῦ Ἄθωνος
Τά δένδρα, ἕως τοὺς βράχους
Τῆς Κυθήρας, κυλίουσα
Τὴν ἅμαξαν βραδεῖαν,
Οὐρανοδρόμον,

Ἡ τρίμορφος Ἑκάτη
Ἐθεώρει τὰ πλοῖα,
Εἰς τοῦ Αἰγαίου τοὺς κόλπους
Λάμνοντα ἀδόξως, φεύγοντα
Διασκορπισμένα.

Σὺ τότε, ὦ λαμπροτάτη
Κόρη Διός, τοῦ κόσμου
Μόνη παρηγορία,
Τὴν γῆν μου σὺ ἐνθυμήθηκες,
Ὦ Ἐλευθερία.

Ἦλθ' ἡ θεά· κατέβη
Εἰς τὰ παραθαλάσσια
Κλειστὰ τῆς Χίου· τὰς χεῖρας
Ἄπλωσ' ὀρθή, καὶ κλαίουσα
Λέγει τοιάδε·

— Ὠκεανέ, πατέρα
Τῶν χορῶν ἀθανάτων,
Ἄκουσον τὴν φωνήν μου,
Καὶ τῆς ψυχῆς μου τέλεσον
Τὸν μέγαν πόθον.

Ἔνδοξον θρόνον εἶχον
Εἰς τὴν Ἑλλάδα· τύραννοι
Πρὸ πολλοῦ τὸν κρατοῦσι
Σήμερον, σὺ βοήθησον,
Λός μου τὸν θρόνον.

Ὅταν τοὺς ἀνοήτους
Φεύγω θνητούς, μὲ δέχονται
Ἡ πατρικαί σου ἀγκάλαι·
Ἡ ἐλπίς μου εἰς τὴν ἀγάπην σου
Στηρίζεται ὅλη.

Εἶπε· καὶ εὐθὺς ἐπάνω
Εἰς τὰς ροὰς ἐχύθη
Τοῦ Ὠκεανοῦ, φωτίζουσα
Τὰ νῶτα ὑγρὰ καὶ θεία
Πρόφαντος λάμψις.

Ἀστράπτουσι τὰ κύματα
Ὡς οἱ οὐρανοί, καὶ ἀνέφελος,
Ξάστερος φέγγει ὁ ἥλιος
Καὶ τὰ πολλὰ νησία
Λείχνει τοῦ Αἰγαίου.

Πρόσεχε τώρα· ὡς ἄνεμος
Σφοδρὸς μέσα εἰς τὰ δάση,
Ὁ ἀλαλαγμὸς σηκώνεται·
Ἄκουσε τῶν πλεόντων
Τὰ ἔϊα μάλα.

Σχισμένη ὑπὸ μυρίας
Πρώρας ἀφρίζει ἡ θάλασσα,
Τὰ πτερωμένα ἀδράχτια
Ἐλεύθερα ἐξαπλώνονται
Εἰς τὸν ἀέρα.

Ἐπὶ τὴν λίμνην οὕτως
Αὐγερινὰ πετάουσι
Τὰ πλήθη τῶν μελίσσων
Ὅταν γλυκὺ τοῦ ἔαρος
Φυσάῃ τὸ πνεῦμα.

Ἐπὶ τὴν ἄμμον οὕτω
Περιπατοῦν οἱ λέοντες
Ζητοῦντες τὰ κοπάδια,
Τὴν θέρμην τῶν δνύχων
Ἔαν αἰσθανθῶσιν.

Οὕτως ἐὰν τὴν δύναμιν
Ἀκούσουν τῶν πτερύγων
Οἱ ἀετοί, τὸ κτύπημα
Τῶν βροντῶν ὑπερήφανοι
Καταφρονοῦσι.

Πεφιλημένα θρέμματα
Ὠκεανοῦ, γενναῖα
Καὶ τῆς Ἑλλάδος γνήσια
Τέκνα, καὶ πρωτοστάται
Ἐλευθερίας,

Χαίρετε, σεῖς καυχήματα
Τῶν θαυμαοίων (Σπετσίας,
Ὕδρας, Ψαρῶν), σκοπέλων
Ὅπου ποτὲ δὲν ἄραξε
Φόβος κινδύνου.

Κατευοδοῖτε! — Ὁρμήσατε
Τὰ συναγμένα πλοῖα,
Ὦ ἀνδρεῖοι· σκορπίσατε
Τὸν στόλον, κατακαύσατε
Στόλον βαρβάρων.

Τὰ δειλὰ τῶν ἐχθρῶν σας
Πλήθη καταφρονήσατε·
Τὴν κόμην πάντα ὁ θρίαμβος
Στέφει τῶν ὑπὲρ πάτρης
Κινδυνευόντων.

Ὦ ἐπουράνιος χεῖρα!
Σὲ βλέπω κυβερνοῦσαν
Τὰ τρομερὰ πηδάλια,

Καὶ τῶν ἡρώων ἡ πρῶραι
Ἰδοὺ πετάουν.

Ἰδοὺ κροτοῦν, συντρίβουσι
Τοὺς πύργους θαλασσίους
Ἐχθρῶν ἀπείρων· σκάφη,
Ναῦτας, ἱστία, κατάρτια
Ἡ φλόγα τρώγει.

Καὶ καταπίνει ἡ θάλασσα
Τὰ λείψανα· τὴν νίκην
Ὕψωσ' ὦ λύρα· ἂν ἥρωες
Δοξάζωνται, τὸ θεῖον
Φιλεῖ τοὺς ὕμνους.

Ὀθωμανὲ ὑπερήφανε,
Ποῦ εἶσαι; νέον στόλον
Φέρε, ὦ μωρέ, καὶ σύναξε·
Νέαν δάφνην οἱ Ἕλληνες
Θέλουν ἁρπάξειν.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑΛΒΟΣ

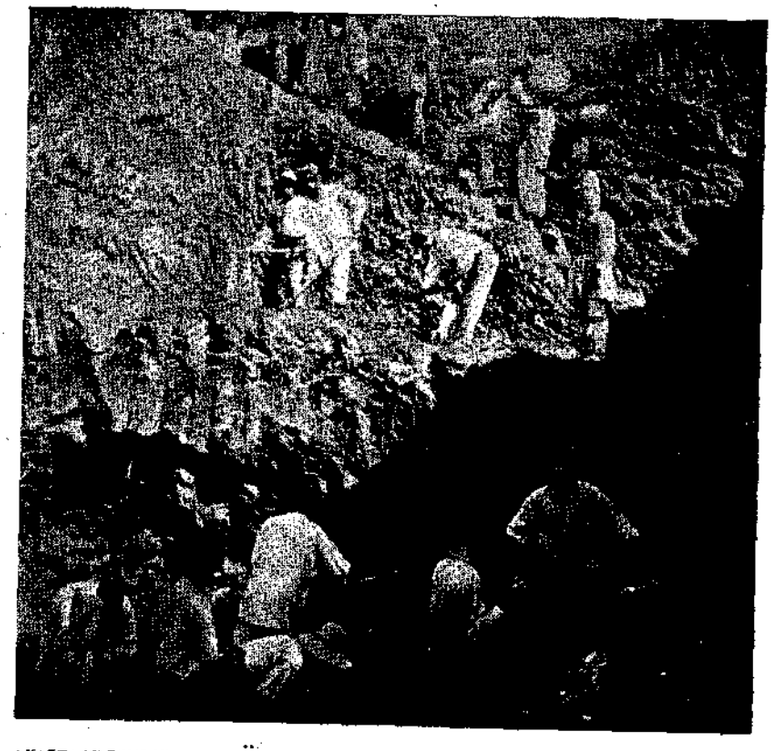

ΑΝΑΣΚΑΦΗ ΤΥΜΒΟΥ ΜΥΚΗΝΑΪΚΟΥ ΕΙΣ ΟΡΧΟΜΕΝΟΝ ΤΗΣ ΒΟΙΩΤΙΑΣ—ΦΩΤΟΓΡ. Γ. ΣΩΤΗΡΙΑΔΗ

Η ΑΝΤΑΡΤΙΣ*

Ζ

Ἐντρέπεται γιὰ τὸ φόρεμά της, τὰ διορθωμένα γάντια, γιὰ τὴν πλεκτὴ σάκα ποῦ κρατεῖ. Ἀλλ' ἀμέσως, ἐξ ἐνστίκτου αἰσθάνεται πῶς ὁ Μαυρίκιος δὲν βλέπει εἰς αὐτὴν τίποτε ἐκτὸς ἀπὸ τὸ ἀγωνιῶν προσωπάκι της. Ἡ θυρωρὸς τοῦ εἶπε πῶς ἡ κυρία Βαλεντὲν ἐπῆγε νὰ ψωνίσῃ. Ἐδῶ καὶ μίαν ὥραν πηγαινοέρχεται ἀπὸ τὴν ὁδὸν Ἀμυὸτ ἕως τὴν ὁδὸν Λομόνδ...

Ὅλη ἡ ἐπίμονη ἀγάπη τῆς Ζοζάννας, ὁ γενναῖος ἔρως της φρίττει εἰς τὴν φωνήν της:

— Μὲ θέλεις τίποτε;

— Ὄχι, ὄχι, ἤθελα νὰ σᾶς δῶ, νὰ σᾶς ἐξηγήσω.

— Τί πρᾶγμα;... Τίποτε σοβαρόν;

— Ἐξαρτᾶται.

— Θεέ μου!

Τὴν καθησυχάζει.

— Θὰ ἰδοῦμε! Φανῆτε φρόνιμη!...

Καί, ἀποτόμως:

— Μήπως μᾶς συναντήσῃ κανείς;... — δὲν κάνει.

— Ἀ! καὶ τί πειράζει;

— Φοβοῦμαι γιὰ σᾶς.

— Αὐτὸ μοῦ εἶνε ἀδιάφορον τὸ νὰ μ' ἀπαντήσουν μαζί σου! ..Μαυρίκιε, σὲ παρακαλῶ, πέ μου...

Πλάγι-πλάγι ἀνεβαίνουν τὴν ὁδὸν Λομόνδ.

— Ἀκούσατε, ἀγαπημένη μου, ἔχω μεγάλη στενοχωρία... Πρῶτα-πρῶτα, ἀπόψε ξαναφεύγω...

— Καὶ πότε ἦλθες;

— Τὴν δευτέρα ποῦ μᾶς ἐπέρασε...

— Δὲν τὸ ἤξευρα, Μαυρίκιε...

— Εἶχα χίλια πράγματα νὰ κάμω. Γιὰ τὴ γέφυρα αὐτή, ἐννοεῖς; Πραγματογνωμοσύνες, ἀναφορές, ἕνα σωρὸ ἱστορίες. Καὶ ὅλα θὰ τελειώσουν ἀπὸ μίαν ὑπόθεσιν... Ὁ Λαμπερτιὲ ξαναφεύγει κ' ἐκεῖνος μαζύ μου. Τὸ ἀπεφάσισε ἀποτόμως χθές... Λοιπόν, δὲν ἤθελα νὰ φύγω χωρὶς νὰ δικαιολογηθῶ, χωρὶς νὰ σᾶς πῶ ἀντίο. Δὲν ἤθελα νὰ σᾶς γράψω στὸ σπίτι, οὔτε στὴν ἐφημερίδα γιατὶ ἦτον κυριακή. Ἦλθα λοιπόν, στὴν τύχη.

Ἡ Ζοζάννα σηκώνει τὴν κεφαλήν. Ὁ Μαυρίκιος εἶνε πολὺ καλός. Ἀλλ' αὐτὴ δὲν ἠξεύρει, δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὸν εὐχαριστήσῃ. Δὲν εὑρίσκει τὰς καταλλήλους λέξεις. Τὰ χέρια της εἶνε κρύα. Ἡ καρδιά της κτυπᾷ, πάλλει δυνατὰ ποῦ τῆς κάμνει κακό. Καὶ κάτι τί — συγκίνησις;... προαίσθημα; — τὴν διαπερνᾷ...

— Θὰ ἔλθῃ... Θὰ ἔλθετε γλίγωρα;

— Δὲν ἠξέρω.

Βαδίζουν ἀκόμη, σιωπηλά.

— Καὶ ἡ ἄλλη στενοχωρία ποῦ ἔχετε;...

Ὁ Μαυρίκιος δὲν ἀποκρίνεται. Συλλογίζεται, ζητεῖ μίαν φράσιν, μίαν φράσιν ἐπιδεξίαν, ἀόριστην καὶ ὅμως ἀποφασιστικήν. Ὅμως ἡ Ζοζάννα τοῦ πέρνει τὸ χέρι, χωρὶς φόβον μὴ τὴν ἰδοῦν ὀλίγα μέτρα μακρὰν τῆς ὁδοῦ Ἀμυότ.

— Μίλησε! Πέ μου!... Εἶνε φοβερόν... Βλέπεις πῶς πεθαίνω..

Ἕνας ἐργάτης ποῦ περνᾷ, ἕνας θυρωρὸς εἰς τὴν πόρταν ἑνὸς σπιτιοῦ γυρίζουν τὴν κεφαλήν. Ὁ Μαυρίκιος σύρει τὴν Ζοζάνναν εἰς τὴν ὁδὸν Ῥασὼ πάντοτε ἔρημον μεταξὺ τῶν μακρῶν τοίχων δύο κήπων... Ἐκεῖ θὰ εἶνε μόνοι τους. Θὰ ἠμπορῇ ἡ Ζοζάννα νὰ φωνάξῃ, νὰ λιποθυμήσῃ. Τὸ ξέρει ὅμως. Δέκα φορές, εἰς ὥρας κρισίμους, ἐδοκίμασε τὴν ἐνέργειαν αὐτῆς τῆς γυναικός. Θὰ δεχθῇ τὸ κτύπημα χωρὶς νὰ φωνάξῃ, νὰ λιποθυμήσῃ.

— Νά. Κατὰ τὴν ἀπουσίαν μου ἡ μαμὰ εὗρῆκε τὰ γράμματά σου, ὅλα τὰ γράμματά σου.

— Λοιπόν;...

— Εἶνε μιὰ γυναῖκα τοῦ παλαιοῦ καιροῦ, ἡ μητέρα μου, μία γυναῖκα πολὺ εὐσεβής, πολὺ αὐστηρά· ἀνετράφη εἰς τὸ μοναστῆρι... Λοιπὸν ἐπῆρε τὰ πράγματα πολὺ τραγικά, ἐννοεῖς. Μοῦ ἔκαμε τρομερὰς ἐπιπλήξεις, τὰς ὁποίας εἶχα κάμει ἐγὼ ὁ ἴδιος εἰς τὸν ἑαυτόν μου ἑκατὸ φορὲς ἕως τόρα. Καί...

— Καί...

— Καὶ δι' αὐτήν, καὶ γιὰ σένα ἀκόμη, Ζοζάννα, πρέπει νὰ φύγω, ὄχι γιὰ πάντα ἴσως, ἀλλὰ γιὰ λίγον καιρόν, γιὰ πολὺν καιρόν. Εἶνε ἀνάγκη...

Δὲν τολμᾷ νὰ ἀποτελειώσῃ τὴν φράσιν του. Ἡ Ζοζάννα ἐννόησε. Δὲν φωνάζει, δὲν λιποθυμεῖ· ἀλλὰ ἡ ὄψις της ἐχάλασε διαμιᾶς. Τὰ μάτια της εὐρύνονται, ἐμαύρισαν. Τὰ χείλη της ἀνοίγουν, σὰν νὰ ἔλειπε ὁ ἀέρας.

— Ἦτον αὐτὸ λοιπόν! ἦτο αὐτό!... Ἡ

* «Παναθήναια» σελ. 286.

βαρειὰ πλεκτὴ σάκα μὲ τὰ ψώνια διαφεύγει ἀπὸ τὸ τρεμάμενον χέρι της. Σκύβει νὰ τὴν πιάσῃ προλαμβάνουσα τὴν χειρονομίαν τοῦ Μαυρικίου, καὶ ἐπαναλαμβάνει ἀκόμη:

— Ἤτον αὐτὸ λοιπόν!...

— Φτωχή μου Ζοζάννα...

Τὸ αἴσθημα τῆς ἀνανδρίας του βασανίζει τὸν Μαυρίκιον ὥστε νὰ μὴν τὸ ὑποφέρῃ. Ὀλίγος ἔρως ἀκόμη συγκινεῖ τὴν καρδιά του καὶ τὴν σάρκα του καὶ ἡ στάσις του αὐτὴ τὸν ἐντροπιάζει... Ἤθελε νὰ πείσῃ τὴν Ζοζάνναν, νὰ τῆς δείξῃ τὸ συμφέρον της, ποῦ κ' ἐκείνη νὰ τὸν συγχωρήσῃ, εἰς τὸ ὄνομα τῆς ἠθικῆς τὴν ὁποίαν ἐπικαλεῖται, ἠθικῆς συνθηματικῆς, ἠθικῆς νοικοκυρίστικης, ἐνσαρκωμένης ἐπακριβῶς εἰς τὸ πρόσωπον τῆς κυρίας Ναττιέ.

Ἀλλὰ νὰ τὴν πείσῃ; Πῶς;..

Δὲν εἶχε ποτέ του καμμίαν ἐπιρροὴν ἐπ' αὐτῆς. Ποτὲ δὲν ἠμπόρεσε νὰ τῆς ἐπιβάλῃ τὰς ἰδέας του, τὰ γοῦστα του, τὰς γνώμας του, τὰς προλήψεις του... Καὶ θὰ ἤθελε νὰ πῇ τόρα: «Ἔχεις δίκιο...», ὅτε τὸ πᾶν διαμαρτύρετ' ἐντός της κατὰ τῆς ἀνανδρίας τοῦ ἀνδρός, τῆς ὑποκρισίας, τῆς ἀδικίας...

Προσπαθεῖ ἐντούτοις:

— Σᾶς τὸ λέγω, ἀγαπημένη μου, ἐν συνειδήσει: ἠμπορεῖ νὰ ἐξακολουθῇ αὐτό; Δὲν εἶσθε λυπημένη, κουρασμένη, ἐντραπιασμένη κάποτε διὰ τὸν ρόλον αὐτὸν ποῦ παίζομεν;... Ἀ! ἂν ἤσθε ἐλευθέρα, θὰ σᾶς ἔπαιρνα μαζί μου, ἀγαπημένην, λατρευτήν... Ἀλλὰ δὲν εἶσθ' ἐλευθέρα... Ἔχετε καθήκοντα, τὸν ἄνδρα σας ποῦ περιποιεῖσθε μὲ θαυμαστὴν ἀφοσίωσιν, καὶ ποῦ δὲν ἠμπορεῖτε, ποῦ δὲν θέλετε νὰ ἐγκαταλείψετε..

— Ποῦ τὸ ξέρετε; Εἶπεν ἀποτόμως. Δὲν μ' ἔχετε ἐρωτήσει ποτέ σας...

— Ζοζάννα, δὲν συναινέσατε ποτέ...

— Ὄχι. Ἀλλ' ἔπρεπε ἴσως νὰ μ' ἐρωτήσετε, ἀφοῦ τὸ ψεῦδος σᾶς ἐβάρυνε τόσο!... Ναί, πρὶν ἀναποδογυρίσετε τὴν ζωήν μας, θὰ ἠμπορούσατε νὰ ζητήσετε μαζί μου τὸ μέσον διὰ τοῦ ὁποίου θὰ συνεδέαμεν τὰ λεπτολογήματά σας καὶ τὸν ἔρωτά μας... τὰ καθήκοντα ποῦ σᾶς ἔδωκε ὁ ἔρως μας... Ἀλλ' ἀποφασίσατε μοναχός σας, ἀποτόμως...

— Ἂν σᾶς εἶχα ξαναϊδῇ, πρὶν ἀποφασίσω, Ζοζάννα, θὰ ἤμουν ὅπως πάντοτε ἀσθενής... ναὶ ἀδύνατος καὶ ἐρωτευμένος... Ἄφησα τὸν ἑαυτόν μου... καὶ τόρα ἔλαβα τὰς προφυλάξεις μου ἐναντίον ὅσων μοῦ ἔλεγε ἡ καρδιά μου... Ὑποσχέθηκα στὴν μητέρα μου...

— Ἀ! ὑποσχεθήκατε... Ἔστω! θὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὴν τάξιν. Ἡ λεπτὴ συνείδησίς σας καθησυχάζει. Δὲν ἠμπορῶ ν' ἀφήσω τὸν ἄνδρα μου .. Δὲν θέλω νὰ τὸν ἀφήσω... Τί τύχη γιὰ σᾶς!... Ἂν ἤμουν ὀλιγώτερο ἀφωσιωμένη σ' αὐτὸν τὸν ἄρρωστον, θὰ εἴχατε μίαν γυναῖκα μ' ἕνα παιδὶ στὴν ἀγκαλιά! Καὶ ἡ μαμά σας δὲν θὰ εὐχαριστεῖτο... Ἀλλὰ ἡ «θαυμαστή μου ἀφοσίωσις» ἁπλοποιεῖ τὰ πάντα...

— Ζοζάννα...

— Ναί, ἔχετε δίκαιον, καὶ ἡ μητέρα σας ἐπίσης δίκαιον ... Δὲν ἠμπορῶ ν' ἀφήσω τὸν ἄνδρα μου, καὶ μὲ στέλνετε στὸ προσκέφαλό του μὲ μίαν ὡραίαν χειρονομίαν!

— Μά, θὰ ἐδέχεσθε νὰ ζῆτε πάντα μὲ τὸ ψεῦδος, μὲ φόβους, μ' αἰώνια δράματα!... Ἐγὼ δὲν ἠμπορῶ πλέον... Θέλω ὅρους ὁμαλοὺς ζωῆς ποῦ θὰ μοῦ ἐπιτρέψουν νὰ ἐργάζωμαι, νὰ παρασκευάζω τὸ μέλλον. Σᾶς φαίνομαι μισητός, αἰσχρὸς καὶ παραπολὺ γήϊνος ... Σκεφθῆτε: ἐσεῖς ἡ ἰδία, ἀπελευθερωμένη ἀπὸ τὸ αἰώνιον αὐτὸ βάσανο, ἀπὸ τὸ βασάνισμα τοῦ ἔρωτος, θὰ γίνετε γαληνία περισσότερο, δυνατωτέρα... Σᾶς ἐχάρισα τόσην ὀλίγην εὐτυχίαν ποῦ γλίγωρα θὰ μὲ λησμονήσετε...

— Γλιγωρότερα ἀπὸ ὅσο φαντάζεσθε!... Ἀλλὰ πρὸς Θεοῦ ἀφήσατε τὰς παραινέσεις σας, σᾶς παρακαλῶ... Θὰ ἠμπορέσω δὲν εἶνε δύσκολον.

Συγκρατεῖται καὶ δὲν κατεβάζει τὰ μάτια... Ἀλλ' ἔξαφνα ἡ εἰρωνεία της θραύεται εἰς ἕναν λυγμόν...

— Νὰ λοιπόν... ναί... ἐτελείωσε. Τὸ περίμενα... Ἀλλὰ δὲν ἐπίστευα ὅτι θὰ ἦτον σήμερα... Ἐτελείωσε!... Σᾶς ἀγάπησα, σᾶς ἔδωκα τὸν ἑαυτόν μου, χωρὶς νὰ συλλογισθῶ **περὶ ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ**, μὲ ὅλην μου τὴν καρδιά, καὶ γιὰ πάντα... Κἔπειτα .. αὐτὸ τὸν παιδί... Ἀναπολήσατε! τί φόβον ποῦ εἴχατε! ... Κἐγώ, δὲν ἔβλεπα τὸν κίνδυνον, οὔτε τὴν ἐντροπήν... Δὲν ἔβλεπα παρ' αὐτό: ἕνα παιδὶ ἀπὸ σᾶς!... Ἀ! τὰ ὑπέφερα ὅλα, ὅλα, ὅ,τι ξέρετε καὶ δὲν ξέρετε, τὰ χειρότερα ψυχικὰ καὶ σωματικὰ βάσανα, γιατὶ ἔλεγα: «Θὰ τὸ ἀγαπῶ τόσο! Θὰ μὲ συγχωρήσῃ ὅτι εἶμαι μόνον ἐρωμένη του... Θὰ θελήσῃ νὰ μὲ βοηθήσῃ, νὰ μὲ παρηγορήσῃ... Καί, χωρισμένη ἀπ' αὐτὸν δὲν θὰ εἶμαι πλέον μόνη...» Ἰδοὺ τί ἔλεγα μέσα μου... Καὶ τόρα...

— Ζοζάννα!

Ἠσθάνθη μίαν ὁρμὴν πρὸς αὐτὴν ἀλλ' ἀμέσως τὴν συνεκράτησε. Καί, κτυπῶν τὸ λιθόστρωτον μὲ τὸ μπαστοῦνι του, ὁμιλεῖ ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ δόντια του:

— Εἶνε φοβερὰ ὅλ' αὐτά... Ἐπέρασα μίαν τρομερὰν νύκτα. Ἐνόμιζα πῶς δὲν θὰ εἶχα τὸ θάρρος νὰ ἔλθω ἕως ἐδῶ .. Ὅ,τι μοῦ λὲς τὸ εἶπα στὸν ἑαυτόν μου ἐγὼ ὁ ἴδιος... Δὲν ἔχω νὰ σὲ κατηγορήσω εἰς τίποτε. Σὲκτιμῶ, κατὰ βάθος, περισσότερο ἀπὸ ὅσο φαντάζεσαι καὶ σάγαπῶ περισσότερο ἀπὸ ὅσο πιστεύεις. Καὶ δὲν εἶνε τὸ λάθος σου ἂν δὲν εὐτυχήσαμε... Ἔβαλα εἰς τὴν ζωήν σου τὴν ἀταξίαν, τὴν ἀγωνίαν, καὶ τὴν συμφοράν... Ἴσως εἶμαι ἄνανδρος!... Ὅμως αἰσθάνομαι πῶς ἡ μητέρα εὑρίσκεται ἐν τῷ δικαίῳ· δὲν εἶμαι καμωμένος διὰ τὴν ζωὴν αὐτοῦ τοῦ εἴδους, δὲν ἠμπορῶ πλέον...

Ἡ Ζοζάννα ἐννοεῖ πῶς ἡ ἀπόφασις τοῦ Μαυρικίου εἶν' ἐσκεμμένη, στερεά, ἀκλόνητος. Γιατί λοιπὸν νὰ συζητῇ καὶ νἀναστενάζῃ; Λέγει μοναχά:

— Τὸ παιδί μας;

Ὁ Μαυρίκιος ἀποστρέφει τοὺς ὀφθαλμούς. Ἡ συγκίνησις τὸν πνίγει· τὰ νεῦρα του, τὸν προδίδουν.... Πρέπει νὰ τελειώσῃ αὐτὴ ἡ σκηνή. Καὶ ὅμως δὲν τολμᾷ νὰ φύγῃ. Θὰ ἤθελε νὰ πῇ ἕναν λόγον ἀποχαιρετισμοῦ, τρυφερὸν σχεδόν, ποῦ νὰ καθησυχάσῃ τὴν συνείδησίν του καὶ ποῦ νὰ μὴν ἐνέχῃ καμμίαν ὑποχρέωσιν. Ἀλλὰ τί νὰ πῇ εἰς τὴν γυναῖκα αὐτήν, ὠχράν, φλεγομένην καὶ τόσο ἀξιολύπητην μέσα εἰς τὰ παλαιωμένα ροῦχα της, μὲ τὸ χυδαῖον φορτίον ποῦ κρατεῖ: τὸ φαγητὸ τοῦ σπιτιοῦ, τὴν ζωὴν τοῦ σπιτιοῦ, τὸ βάρος τοῦ σπιτιοῦ!.. Πῶς ὅλ' αὐτὰ εἶνε ἄθλια, τραγικά, θλιβερά!

Μένουν μίαν στιγμὴν ἄφωνοι, παρατηροῦντες τὰ χόρτα ποῦ ἔχουν φυτρώσει ἀνάμεσ' ἀπὸ τὰ λιθόστρωτα. Ἕνας θερμὸς ἄνεμος κινεῖ τἀνθισμένα κλαδιά, ὑπεράνω τοῦ τοίχου τῆς École Normale.

Ἕνας κώδων ἠχεῖ εἰς τὴν θρησκευτικὴν ἕνωσιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἀναμνήσεις ἐξυπνοῦν ἀπὸ τὰ δένδρα, τὰς πέτρας, εἰς τὸν ρυθμὸν τοῦ κώδωνος... Ἐκεῖ, εἰς αὐτὸν τὸν δρόμον, μίαν ἑσπέραν τοῦ χειμῶνος, ὑπὸ τὴν βροχήν, ἡ Ζοζάννα καὶ ὁ Μαυρίκιος ἐσταμάτησαν καὶ ἤνωσαν τὰ μάτια των. Ἡ ἀντανάκλασις τῶν φανῶν ἔτρεμε μέσα εἰς τὰ νερὰ τῆς βροχῆς. Ἕνας κώδων ἐσήμαινε... Καὶ ἄλλαι ἀναμνήσεις, διασκορπισμέναι, παρουσιάζονται: ἡ βίλλα τῆς Μπελβύ, ἕνα πρωὶ μὲ τὸ χιόνι, εἰς τὸ Δάσος... ἡ μικρὰ κάμαρα μὲ τὶς κουρτίνες της ἀπὸ μπλὲ ὕφασμα καὶ τὸ μπρούντζινο ὡρολόγι της — πέντε χρόνια ἑνὸς θλιβεροῦ ἔρωτος ὁ ὁποῖος ἀποθνήσκει τὴν στιγμὴν αὐτήν!

Κ' ἔξαφνα ἡ Ζοζάννα ψιθυρίζει:

— Τί θὰ γίνω;

Δὲν τῆς ἀπαντᾷ. Αἰσθάνεται ἐντροπὴν διὰ τὰς ματαίας φράσεις... Τί θὰ γείνῃ; Αὐτὸ τὸ ξέρει: θὰ περιποιεῖται τὸν ἄνδρα της· θὰ γράφῃ ἄρθρα περὶ συρμοῦ· θὰ ζῇ ζωὴν δυστυχισμένην καὶ ἀσθενῆ... Δέχεται νὰ ζῇ αὐτὴν τὴν ζωήν... ***Ἡ γυναῖκα εἶνε καμωμένη διὰ τὴν ἀφοσίωσιν***...

Καὶ λοιπὸν ἐτελείωσε. Ἡ Ζοζάννα φεύγει. Δὲν ἐρωτᾷ πλέον, δὲν παρατηρεῖ τὸν Μαυρίκιον· φεύγει ἀργά, μὲ τὴν κεφαλὴν ὑψηλά, μὲ τὸν κορμὸν τεντωμένον — μὲ τὴν βαρειὰν σάκαν εἰς τὸ δεξιό της χέρι.

Η

Ἡ ἀποχώρησις ἐσήμανε, πολὺ μακράν· ταμποῦρλα ἀντήχησαν χαιρετίζοντα τὴν ὡραίαν ἡμέραν τοῦ Ὀκτωβρίου ἀποθνήσκουσαν.

Ἀπέθνησκε γλυκύτατα. Ἐμαραίνετο σὰν ἕνας φθινοπωρινὸς κῆπος, εἰς τὸ ἄρωμα τῶν νεκρῶν φύλλων τοῦ δενδρολιβάνου. Ὁ οὐρανός, ὑπεράνω τῆς Σάρτρης, διέμενε καθαρός, φωτιζόμενος ἀπὸ ἕνα ψυχρὸν κίτρινο φῶς· ὅμως σύννεφα γαλάζια συνεσωρεύοντο εἰς τὸν ὁρίζοντα καὶ ἤδη αἰσθάνετο κανεὶς τὴν ὑγρὰν φρεσκάδαν νἀνεβαίνῃ ἀπὸ τὸν ποταμόν. Ἡ κάτω πόλις ἦτον πνιγμένη εἰς ὁμίχλην.

Δὲν ὑπῆρχε πλέον κανεὶς εἰς τοὺς κατηφορικοὺς δρομίσκους τῶν παλαιῶν συνοικιῶν, κανεὶς ἐμπρὸς εἰς τὸν πρόναον τῆς Παναγίας. Οἱ περιπατηταί, οἱ περιηγηταὶ εἶχαν φύγει. Τόρα, ἡ μητρόπολις ἦτον μόνη ἐπὶ τῆς πλατείας ὅπου ἡ μεγάλη σκιά της δὲν ἠμποροῦσε ν' ἁπλωθῇ ὁλόκληρη. Ἦτον μόνη, βουβὴ καὶ στολισμένη ὡσὰν γοτθικὴ βασίλισσα προσευχομένη.

Κ' ἐμπρὸς ἀπ' αὐτήν, καὶ τριγύρω της τὰ παλαιότατα σπίτια, χαμηλὰ καὶ αἰχμηρὰ ἐφαίνοντο ὡς ἐν γονυκλισίᾳ.

Μία λάμπα ἄναψε, εἰς τὸ πρῶτο πάτωμα ἑνὸς μικροῦ οἰκοδομήματος, τὸ ὁποῖον συνείχετο μὲ κῆπον περιτοιχισμένον. Ἡ πρόσοψις ἔβλεπε τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν τῆς μητροπόλεως. Ὁ τοῖχος τοῦ κήπου εἶχε ἕναν φανὸν εἰς τὴν γωνίαν, καὶ εἰς τὰς ἐξοχάς του τοῦφφες κισσοῦ, ὁ ὁποῖος ἐλαμποκοποῦσε. Ἕνα μικρὸ ἄνοιγμα, ἕνα γραμματοκιβώτιον ἦτον εἰς τὴν θύραν, βαμμένην μπλέ.

Ἡ λάμπα, ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ λευκὰ παραπετάσματα, ἐσχημάτιζε ἕνα φωτεινὸν σημάδι, καὶ ἡ Ζοζάννα τὸ παρετήρει ἀπὸ τὸ ἄλλο ἄκρον τῆς πλατείας. Κάθε βράδυ, καθὼς ἐπέστρεφε ἀπὸ τὰ μαθήματά της — καθὼς ἐπέστρεφε ἀπὸ τὸ νεκροταφεῖον ἔβλεπε τὴν μικρὰν αὐτὴν λάμψιν, ποῦ τὴν ἐκαλοῦσε, ποῦ τῆς ἔλεγε:

«Δὲν εἶσαι μόνη στὸν κόσμον...»

Ἦτον χήρα ἐδῶ κ' ἕξη μῆνας... Τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Μαΐου ἡ ἀρρώστια τοῦ Πέτρου Βαλεντὲν εἶχε λάβει νέον χαρακτῆρα, μὲ κρίσεις ὀξείας:—πόνους ἀποκαλύπτοντας καρκίνον.—Καὶ ὁ δυστυχὴς γνωρίζων τὴν κατάστασίν του, δὲν εἶχε πλέον ἄλλον πόθον παρὰ ν' ἀφήσῃ τὸ Παρίσι καὶ νὰ γυρίσῃ εἰς τὴν Σάρτρην. Ἦτον ἕνας πόθος τυφλὸς μελλοθανάτου, ν' ἀποθάνῃ στὸ σπίτι τῶν γονέων του, κοντὰ στὴν γρηὰ θεία του ποῦ τὸν εἶχε δεχθῆ μόλις ἐγεννήθη, ποῦ τὸν εἶχε υἱοθετήσει ὀρφανόν... Οἱ γιατροί, τοὺς ὁποίους ἐσυμβουλεύθη ἡ Ζοζάννα, ἀπαντοῦσαν: «Κάμετέ του αὐτὸ τὸ μεγάλο χατῆρι. Θὰ ζήσῃ μερικοὺς μῆνας ἀκόμη, ἕναν χρόνον ἴσως, ἀλλὰ δὲν ἠμποροῦμεν νὰ τοῦ κάμωμε τίποτε, μόνο νὰ τὸν ἀνακουφίσωμε λιγάκι...» Ἡ δεσποινὶς Μιράκλ προστρέξασα εἰς τὸ Παρίσι, ἔλεγε: «Σᾶς παίρνω ἐγὼ στὸ σπίτι μου... Ἀφῆστε τὰ περιοδικά. Ἀφοσιωθῆτε στὸν ἄρρωστό μας...» Καὶ ἡ Ζοζάννα συνήνεσε...

Ὁ Πέτρος ἀπέθανε εἰς τὰ χέρια της. Τὴν εὐχαρίστησε, τὴν εὐλόγησε... Καὶ ἀμέσως ὕστερα ἀπὸ τὸν θάνατόν του, μὲ τὴν σειράν της ἔπεσε κ' ἐκείνη, ἐξηντλημένη, ἀναιμική, βυθισμένη μέσα εἰς μίαν λύπην βουβήν, μὴ αἰσθανομένη πλέον οὔτε ἀγάπην, οὔτε περιφρόνησιν, οὔτε ὀργήν, οὔτε πόνον,—μόνον τὸ ἐξάφνισμα ἀπὸ τὴν ζωήν...

Μόλις ἀνέρρωσε, ἔμαθε ἀπὸ τὰς ἐφημερίδας τὸν γάμον τοῦ Μαυρικίου μὲ τὴν δεσποινίδα Γκωσὲν-Λαμπερτιέ, «ἀνεψιὰν τοῦ μεγάλου μηχανικοῦ». Ἀπὸ ὅ,τι εἶχε ἀγαπήσει, τίποτε ἄλλο παρὰ τὸν μικρὸν Κλαύδιόν της δὲν ἀπέμενε πλέον: Δὲν ἐρωτοῦσε πλέον τὸν ἑαυτόν της ἂν εἶχε δικαίωμα ἐπὶ τῆς εὐτυχίας, ὅπως ἔκαμνε ἄλλοτε. Δὲν ἐζητοῦσε πλέον τὴν ἔννοιαν τοῦ καθήκοντος καὶ τὸν κανόνα τῆς ζωῆς... Τὸ καθῆκον της ἦτον ἁπλοῦν τόρα· ἡ ζωή της εὐθεῖα καθ' ὁλοκληρίαν. Ὑποφέρουσα ἀκόμη θὰ ἐτελείωνε τὴν ἀνάρρωσίν της εἰς τὸ σπίτι τῆς δεσποινίδος Μιράκλ. Μαθήματα, σὲ κανένα οἰκοτροφεῖον, εἰς τὰ σπίτια, θὰ τῆς ἐπέτρεπαν νὰ κερδίζῃ τὰ πρὸς τὰ ζῆν. Ἔπειτα;... Ἡ Ζοζάννα ἐσκόπευε νὰ γυρίσῃ στὸ Παρίσι, νὰ εὕρῃ ἐκ νέου τὴν παλαιάν της θέσιν... Ἀλλὰ οἱ Φουκὰρ θὰ τὴν εἶχαν ἀντικαταστήσει!.. Θὰ τὴν ἐξανάπαιρναν ἴσως. Ἡ ὑπόθεσις αὐτὴ ἀπήλπιζε τὴν δεσποινίδα Μιράκλ· ἡ καλοκάγαθη γεροντοκόρη ἐπιθυμοῦσε νὰ κρατήσῃ τὴν Ζοζάνναν καὶ τὸν μικρόν, πολύ, παντοτεινά...

—Γιατί, ἔλεγε, νὰ μὴν ἐγκατασταθῇς εἰς τὴν Σάρτρην, ν' ἀνοίξῃς ἕνα μικρὸ σχολεῖο, ν' ἀναθρέψῃς τὸ παιδί μας μὲ τὰ παιδιὰ τῶν ἄλλων: Μὲ ὑπολήπτονται ἐδῶ καὶ ὁ ἐφημέριος τοῦ Σαὶντ-Αἰνάν, καὶ ὁ ἐκκλησιαστικὸς σύμβουλος Κουλὸμπ ἐνδιαφέρυνται διὰ τὴν οἰκογένειάν μας... Πίστευσέ με, μικρή μου Ζοζάννα· ἡ ζωή σου εἶνε ἐδῶ, τόρα.

Ἡ σκέψις αὐτὴ ἔκαμνε ἄνω-κάτω τὴν Ζοζάνναν. Ἐπροτιμοῦσε τοὺς ἀγῶνας, τοὺς κινδύνους, τὸν πυρετὸν τῶν Παρισίων παρὰ νὰ χωθῇ ἐκεῖ εἰς τὴν ἐπαρχιακὴν ζωήν. Δὲν ἦτον προωρισμένη νὰ εἶνε διδασκάλισσα, καὶ ὅλα τὰ παιδιά, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ δικό της, τὴν ἀνιοῦσαν.

Ἀλλά, τὸ βράδυ αὐτό, αὐτὸ τὸ βουβὸ βράδυ, ἡ Ζοζάννα ἐξεπλήττετο ὅτι σχεδὸν ἐγκαρτεροῦσε, ὅτι ἦτον σχεδὸν ἀποφασισμένη εἰς τὴν ὑπερτάτην αὐταπάρνησιν. «Ὄχι πεπεισμένη,—νικημένη! Ἐσυλλογίζετο. Τὸ ὄργανον τῆς ἐνεργείας μου ἔχει σπάσει· δὲν ἔχω πιὰ τὴν θέλησιν διὰ μίαν ζωὴν προσωπικήν. Εἶμαι στὸ χῶμα ..Δὲν θὰ ξανασηκωθῶ πλέον· θὰ συρθῶ. Καὶ εἴτε ἐδῶ, εἴτε ἀλλοῦ, τί μὲ μέλει;»

Τὴν ὥραν τοῦ φαγητοῦ ἀνεκοίνωσε τὴν ἀπόφασίν της εἰς τὴν δεσποινίδα Μιράκλ.

«Παρίσι... Τί θὰ γίνω στὸ Παρίσι;... δὲν ἔχω πιὰ φίλους: ὁ Πέτρος τοὺς ἀπεμάκρυνε ὅλους... Δὲν ἔχω χρήματα. Ἐπούλησα τὰ πτωχά μου ἔπιπλα. Πῶς νὰ ζήσω ἕως ποῦ ναὕρῳ δουλειά; Ὄχι! δὲν κάμνω αὐτὴν τὴν τρέλλα· θὰ μείνω...»

Παρετήρησε τὴν πλατεῖαν, τριγύρω της. Ὁ φαιὸς ἥσκιος τῆς ἑσπέρας ἔπνιγε τὰς προσόψεις τῶν οἰκοδομῶν, τὰς στέγας, τὰ ξανθὰ δένδρα. Ὅμως ἡ μητρόπολις, μεγάλη καὶ συγχρόνως ἐλαφρά, ἐλεπτύνετο, ἁπλώνετο, προσφέρουσα εἰς τὸν Θεὸν τὰ ἄνισα τόξα της ποῦ ἐκρατοῦσαν ἀκόμη εἰς τὰς κορυφάς των τὴν τελευταίαν ἀνταύγειαν τῆς ἡμέρας. Ἡ σκιὰ τὰ ἐκάλυψε τέλος ὅλα καὶ ὁ Ἑσπερινὸς, περιστέρι τοῦ λυκόφωτος, ἐκατέβη ἀπὸ τὸν ὑψηλότερον πύργον, ἀνάμεσα ἀπὸ ὅλην αὐτὴν τὴν σκιὰν σιγὰ-σιγά...

Τότε ἕνας-ἕνας οἱ φανοὶ ἐσημειώθησαν εἰς τὴν νύκτα ὡσὰν χρυσᾶ σημάδια. Ἕνας διανομεὺς ἐνεφανίσθη, ὁ ὁποῖος ἐπήγαινε ἀπὸ θύραν εἰς θύραν, κτυπῶν τὰ ἠλεκτρικὰ κουδούνια, τὰ ρόπτρα τῶν σπιτιῶν. Ἡ Ζοζάννα τὸν ἀπήντησε, ἐμπρὸς ἀπὸ τὸ σπίτι τῆς δεσποινίδος Μιράκλ.

—Ἔχομε τίποτε; εἶπε.

—Δύο γράμματα καὶ μιὰ ἐφημερίδα.

Ἡ ἐφημερὶς ἦτον ἡ *Θρησκευτικὴ Ἑβδομάς*.

Ἡ μία ἀπὸ τὰς δύο ἐπιστολὰς εἶχε σταλῆ κατ' ἀρχὰς εἰς τὰ γραφεῖα τοῦ «Γυναικείου Κόσμου», ἔπειτα εἰς τὴν νέαν διεύθυνσιν τῆς Ζοζάννας. Ἡ ἄλλη ἐπιστολὴ ἦτον τοῦ Φουκάρ.

Ὁ διανομεὺς ἐκτυποῦσε τόρα πιὸ μακρυά. Ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ φανοῦ ἡ Ζοζάννα ἐδιάβαζε:

«Ἀγαπητὴ κυρία,

»Μεταβιβάζων εἰς ὑμᾶς μίαν ἐπιστολὴν ποῦ ἦλθε σήμερον, σᾶς παραπονοῦμαι φιλικῶς διότι δὲν ἐδώσατε εἰδήσεις σας εἰς τὸν ***Γυναικεῖον Κόσμον***. Τί κάμνετε εἰς τὴν Σάρτρην;... Ἂν πλήττετε πολύ, στέλλετέ μας, ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν, μικρὰ χρονικὰ ἐπὶ τῆς ἐπαρχιακῆς ζωῆς.

»Δὲν λέγω ὅτι θὰ περάσουν ὅλα βέβαια· ἀλλά, πρὸς τὸ συμφέρον σας, μὴν ἀφίνετε νὰ σᾶς ξεχνοῦν.

»Ὑπογράφετε ὅπως ἄλλοτε «Ζοζάννα» συντόμως, ἔτσι εἶνε καλά.

Τὰ σέβη μου *«Ἰ. Φουκάρ»*.

Ἡ Ζοζάννα δὲν ἐπίστευε τὰ μάτια της.. Εἶχεν ἐγκαταλίπει τοὺς Φουκὰρ κἄπως ἀπότομα, καὶ εἶχαν ψέξει τὴν ἀπόφασίν της... Ἐδειχναν δυσαρέσκειαν. Καὶ ὁ Φουκάρ, ἀμέσως, ἔκαμνε διαβήματα φιλικά!...

Ἐξήτασε τὴν ἄλλην ἐπιστολήν, ποῦ εἶχε ἕνα ἰταλικὸ γραμματόσημο. Ὁ χαρακτὴρ τῆς ἐπιγραφῆς ἦτον σταθερός, καὶ ἡ Ζοζάννα ἔβλεπε διὰ πρώτην φορὰν αὐτὸν τὸν χαρακτῆρα. Ἀφοῦ ἔσχισε τὸν φάκελλον, ἐζήτησε τὴν ὑπογραφὴν κ' ἔκαμε κίνημα ἐκπλήξεως.

»Εἰς τὴν Φλωρεντίαν, κυρία, καὶ ὅλως τυχαίως ἐξωφύλλισα εἰς ἕνα σαλόνι ξενοδοχείου παλαιοὺς ἀριθμοὺς τοῦ ***Γυναικείου Κόσμου***. Ἐδιάβασα τὸ χαριτωμένον ἀρθράκι ποῦ ἀφιερώσατε εἰς τὴν «Ἐργάτιδα».

»Τὸ χονδρὸ αὐτὸ βιβλίον γεμᾶτο ἀπὸ ἀριθμοὺς καὶ στατιστικά, δὲν σᾶς ἔκαμε νὰ πλήξετε, διότι τὸ ἐδιαβάσατε καὶ τὸ ἐννοήσατε καὶ εὐφυῶς ἐπαρουσιάσατε εἰς τοὺς συνδρομητὰς τοῦ περιοδικοῦ σας. Ἰδοὺ μία ἐπιτυχία, διὰ τὴν ὁποίαν δὲν ὑπερηφανεύομαι ὀλίγον. Εἶχα ἀναγνώστας κἄποτε· ἀναγνωστρίας ποτέ. Εἶσθε ἡ πρώτη, εἶμαι βέβαιος περὶ τούτου. Καὶ ἂν δὲν εἶσθε ἡ τελευταία, αἱ σύγχρονοί μου θὰ μάθουν, χάρις εἰς Ὑμᾶς, ὅτι ὑπάρχω καὶ ὅτι θέλω τὸ καλό τους...

»Ἂν αὐτὸ εἶνε ***φεμινισμός***, εἶμαι λοιπὸν ***φεμινιστής***.—Δὲν μ' ἀρέσει καὶ τόσο αὐτὴ ἡ λέξις· τὴν ἐκόλλησαν ὡς ἐτικέτταν προκλητικήν, εἰς πράγματα καὶ πρόσωπα παραδόξως διάφορα... Ἡ κυρία Φουκὰρ εἶνε «φεμινιστής», καὶ ὁ καθένας ἠξεύρει πόσον εἶνε γενναία ἀπέναντι τῶν συνεργατίδων της! Ἦτον φεμινιστὴς ἐπίσης καὶ ἐν ἐνεργείᾳ ὁ μυθιστοριογράφος ἐκεῖνος ποῦ ἐκήρυσσε τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἔρωτος, καὶ ὁ ὁποῖος ἐκτυποῦσε τὴν γυναῖκα διότι ἐχαμογέλασε σ' ἕναν γείτονα... Ἐξαναγίνετο ἄνθρωπος μὲ ὅλα τὰ ἔνστικτα καὶ τὰς προλήψεις τοῦ ἀνθρώπου.

»Προσπαθῶ νὰ εἶμαι ἄνευ προλήψεων, κυρία Ζοζάννα, καὶ ἔχω τόσο ὅσοι καὶ οἱ κεκηρυγμένοι φεμινισταί σας σέβας πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τῶν ἄλλων,—ἀκόμη ὅταν οἱ ἄλλοι αὐτοὶ εἶνε γυναῖκες. Τοὺς ἀναγνωρίζω ἀκριβῶς τὰ ἴδια δικαιώματα ποῦ ἀντιποιοῦμαι διὰ τὸν ἑαυτόν μου, καὶ καθὼς δὲν ἀφίνω νὰ μὲ διευθύνουν, καθὼς δὲν εἶμαι καὶ τόσο ***ἐγκαρτερῶν***, οὔτε παθητικός, ἐνδιαφέρομαι διὰ τὰς ἀνεξαρτήτους αὐτάς, αὐτὰς τὰς ἀντάρτιδας ποῦ εἶνε σύγχρονοί μου.

»Ἰδοὺ μία ἐλευθέρα ἐξήγησις ποῦ ἔρχεται πολὺ ἀργά. Δὲν θὰ τὴν δημοσιεύσετε, εἶνε γιὰ σᾶς μόνον, κυρία «Ζοζάννα», ἡ ὁποία χωρὶς ἄλλο δὲν εἶσθε «Ζοζάννα». Εἶνε ψευδώνυμον, αὐτὸ τὸ μυστηριῶδες καὶ θελκτικὸν ὄνομα; Πόσο λυποῦμαι γι' αὐτό!

»Γράφω εἰς τὸν Φουκάρ,—κἄπως ὀλιγώτερον ἀπὸ φίλον καὶ περισσότερον ἀπὸ γνώριμον.—Τὸν παρακαλῶ νὰ σᾶς μεταβιβάσῃ τὴν σχοινοτενῆ αὐτήν μου ἐπιστολήν, ἡ ὁποία θὰ σᾶς φανῇ ἴσως πολὺ γελοία, καὶ τὸν συγχαίρω ὅτι σᾶς ἔχει συνεργάτιδα. Αὐτὸς ὁ Φουκὰρ δὲν γνωρίζει τὴν εὐτυχίαν του!

Μετὰ σεβασμοῦ *Νόελ Ντελύλ»*.

Ἡ Ζοζάννα ἐδιάβασε, μονομιᾶς, τὰς τέσσαρας μικρὰς σελίδας. Τὰς ἐξαναδιάβαζε, γραμμὴν πρὸς γραμμήν. Καὶ τὸ γράμμα τῆς ἐφαίνετο διασκεδαστικώτερον καὶ ὡραιότερο. Αἰσθάνετο περιέργειαν, χωρὶς ἀναίδειαν, καὶ μίαν ἐλπίδα, μίαν ὑπόσχεσιν συμπαθείας, ὑπὸ τὴν ἐλαφρὰν εἰρωνείαν τῶν λέξεων.

Καὶ ἡ συμπάθεια αὐτὴ ἑνὸς ἀγνώστου ἦτον εὐεργετικὴ διὰ τὴν Ζοζάνναν, ἀπὸ τὴν πρώτην στιγμὴν ποῦ ἐξεδηλώνετο. Ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Νόελ Ντελὺλ ἐξηγεῦσε τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Φουκάρ. Ὁ διευθυντὴς τοῦ γυναικείου κόσμου θὰ εἶπε ἀπὸ μέσα του:

«Στάσου! στάσου! ἀλήθεια αὐτὴ ἡ Βαλεντὲν ἔγραφε κομψοΐτσικα. Τὸ ἄρθρο δὲν ἦτον καὶ τόσο ἀνόητο... Θὰ 'μποροῦσε νὰ μᾶς ἔστελνε χρονικὰ τῆς ἐπαρχίας της...»

«Οἱ μικρὲς ἀφορμές!... ἐσκέφθη ἡ Ζοζάννα. Αὐτὸς ὁ κύριος Ντελύλ, χωρὶς νὰ τὸ ξέρῃ, μοῦ ἔκαμε εὐκολώτερο τὸ διάβημα ποῦ δὲν ἐτολμοῦσα νὰ ἐπιχειρήσω. Θὰ πρέπῃ νὰ τὸν εὐχαριστήσω. Αὐτὴ ἡ ἐπιστολὴ εἶνε χαριτωμένη, ἀλήθεια».

Εἶχε κολακευθῆ ὅτι ὁ κ. Ντελὺλ ἔλαβε τὸν κόπον νὰ τῆς γράψῃ, νὰ γράψῃ σ' αὐτήν, τὴν ἄσημην Ζοζάνναν, κἄτι περισσότερον ἀπὸ δύο λόγια εὐγενικὰ σ' ἕνα ἐπισκεπτήριον. Καὶ ἀνεπόλει τὰ λόγια τοῦ Φουκάρ: «Ἕνας ψηλὸς νέος, μελαχροινὸς σὰν ἀράπης καὶ ψυχρὸς σὰν Ἄγγλος ... Ἦτον ἀπεσταλμένος εἰς τὸν Καναδᾶν...»

Ἕνα ἀθέλητο μειδίαμα ἐπέρασε ἐπάνω ἀπὸ τὰ χείλη της. Παρετήρησε τὴν ἐπιστολήν, τὸ σχέδιον καὶ τὴν ὑπογραφήν... Τὸ χαρτὶ εἶχε μίαν ἀόριστην μυρωδιὰν σιγαρέττου. Ἐφαντάσθη ἕναν ἄνθρωπον νέον ἀκόμη, μελαχροινὸν μὲ κατάμαυρα μάτια... Ἐβάδιζε, τὸ σιγαρέττο στὰ δάκτυλα, σ' ἕνα φλωρεντινὸ τοπίον κ' ἐσυλλογίζετο:

«Αὐτὴ ἡ «Ζοζάννα» ἔλαβε τὸ γράμμα μου.»

Ἦτον ἡ «Ζοζάννα» ἁπλῶς διὰ τὸν ἄγνωστον αὐτόν, ποῦ δὲν ἤξευρε τίποτε γι' αὐτήν, ποῦ δὲν ἦτον βεβαία ἂν ἤξευρε τὸ πραγματικόν της ὄνομα...

Ἡ φαντασία της ἡ εὐκίνητος ἐπεριπλανήθη...

Ἔπειτα ἐσήκωσε τοὺς ὤμους:

«Μ' ἐλησμόνησε πλέον αὐτὸς ὁ κύριος Ντελύλ!... Τί μὲ μέλει; Δὲν θὰ τὸν ἰδῶ ποτέ.»

Ἐν τούτοις εὐθὺς ἀμέσως, ἄρχισε νὰ βλέπῃ ὀλιγώτερο μαῦρα τὰ πράγματα γύρω της.

Θ

— Θεία μου;

— Τί 'νε;

— Καλὰ μαντᾶτα!

Τὸ δωμάτιον ἦτο ψυχρὸν καὶ λευκὸν ἓν ἀπὸ τὰ δωμάτια ἐκεῖνα ποῦ ἀπαντᾷ κανεὶς μόνον εἰς τὰς ἐπαρχίας. Τὸ ὠχροκίτρινο χαρτὶ τὸ λουλουδωτὸ ξεθωριάζει ἐπάνω εἰς τοὺς τοίχους· τὰ παράθυρα ἔχουν κουρτίνες ἀπὸ μουσελίναν. Σιγὰ κινεῖ ἀνάμεσ' ἀπὸ τὲς δύο κολονίτσες του μίαν χρυσὴν μέλισσαν εἰς τὸ ἄκρον τοῦ ἐκκρεμοῦς του τὸ ἀλαβάστρινον ὡρολόγι. Αἰσθάνεσαι, πῶς οὔτε ὁ ἥλιος οὔτε ὁ ἔρως εἰσέδυσαν ποτὲ εἰς αὐτὰ τὰ δωμάτια. Ἡ Ζοζάννα καθὼς διεσκέλισε τὸ κατώφλι ἐφάνη ὡς νἄλλαξε τὴν ἀτμόσφαιραν γύρω της. Ἔβγαλε τὸ καπέλλο της, τὸ ἐπανωφόρι της, καὶ τόρα ἐφάνταζε ὑψηλοτέρα, λεπτοτέρα, καὶ τὸ πένθος τῆς προσέδιδε νεότητα.

Ἡ δεσποινὶς Μιράκλ, καθισμένη εἰς μίαν γωνίαν σιμὰ εἰς τὴν θερμάστραν, ἀπέθεσε τὸ πλέξιμό της, ἔβγαλε τὰ γυαλιά της, κίνημα προσιδιάζον εἰς αὐτὴν διὰ νὰ ἐκφράζῃ ἀνησυχίαν. Ἦτον ὅπως ἡ κάμαρα ἄσπρη καὶ πολυκαιρισμένη ἀλλὰ γεμάτη γλυκύτητα. Γλυκειὰ ἦτον ἡ ὄψις της μὲ τὰς λεπτὰς ῥυτίδας· γλυκειὰ ἡ φωνή της ἡ χαμηλή, εὐγενεῖς αἱ κινήσεις τῶν ἠρέμων χεριῶν της. Τὸ μαῦρον της ἔνδυμα ἄφινε νὰ μαντεύεται τὸ ὑψηλὸ σῶμα της εὐθὺ χωρὶς κανένα ἴχνος κυρτώσεως· τὰ μετάξινα καὶ ἀργυρὰ μαλλιά της κτενισμένα κατὰ τὴν μόδαν τῆς δευτέρας αὐτοκρατορίας ἐσχημάτιζαν ἕνα στεφάνι γύρω ἀπὸ τὸ κεφάλι της. Ποτὲ κόρη ἡλικιωμένη κ' εὐσεβὴς δὲν ὡμοίασε ὀλιγώτερον ἀπ' αὐτὴν πρὸς τὴν ἐκ παραδόσεως γεροντοκόρην, ἀποξηραμένην εἰς τὴν ζωὴν τῆς μονώσεως καὶ τῆς θρησκείας. Ἡ δεσποινὶς Μιράκλ δὲν εἶχε ἄλλην μανίαν ἀπὸ τὴν φαρμακευτικήν· συνέλεγε συνταγὰς μυστηριωδῶν φαρμάκων, «φαρμάκων τῶν καλῶν γυναικῶν», καὶ εἶχε διὰ τοὺς ἰατροὺς τὸ μυστικὸ μῖσος ποῦ ἔχουν οἱ ἐρασιτέχναι πρὸς ἐξ ἐπαγγέλματος...

Λέγει:

— Ζοζάννα, μικροῦλα μου...

Ἦτον ἀνήσυχη. Τὰς εἰδήσεις αὐτὰς ποῦ τῆς ἀνεκοίνωσε ἡ Ζοζάννα προησθάνετο ἀορίστως.

— Ἔλαβα μίαν ἐπιστολὴν τοῦ Φουκάρ, ναί, θεία μου... Μοῦ ζητεῖ ἄρθρα... διὰ τὴν ἐπαρχιακὴν ζωήν!... Θὰ περιγράψω τὸν ἐκκλησιαστικὸν ἐπίτροπον καὶ τὰς κυρίας τοῦ Σαντοαζώ!... Ποῦ εἶνε ὁ Κλαύδιος;

Ἡ Ζοζάννα ἐχαμογέλασε. Ἡ δεσποινὶς Μιράκλ ἀνεστέναξε:

— Κλαύδιε; Εἶνε τιμωρημένος κάτω ἀπὸ τὸ τραπέζι. Ἐβούτησε τὸ γατὶ μὲς τὸ νερό... Τὸ παλιόπαιδο δὲν ξέρει τί νὰ κάμῃ... Ἄ! δὲν μοιάζει καθόλου μὲ τὸν δυστυχισμένο τὸν πατέρα του!

Ἡ Ζοζάννα αἰσθάνθη μίαν τύψιν. Ἐκοκκίνισε.

— Κλαύδιε!...

Ὑπεγείρουσα τὸν τάπητα ποῦ ἔπιπτε γύρω ἀπὸ τὸ στρογγυλὸν τραπέζι, ἐπανέλαβε:

— Κλαύδιε!

Κ' ἔλαβε τὸ παιδὶ εἰς τὰ χέρια συμμαζευμένον εἰς σφαιρικὸν σχῆμα, μὲ τὰς πυγμὰς εἰς τὰ μάτια, τὰ μαλλιὰ εἰς τὴν μύτην. Ἤρχιζε νὰ κλαίῃ ἀλλ' ὅμως μία λέξις τῆς μητέρας του ἐσταμάτησε τὸν κατακλυσμὸν τῶν δακρύων.

— Πὲς νὰ σὲ συγχωρήσῃ ἡ θεία σου.

Ὁ Κλαύδιος ἐμουρμούρισε.

— Μὲ συγχωρεῖτε, θεία... Κ' ἐπρόσθεσε:

— Συγχώρησέ με, γάτε...

Ἡ δεσποινὶς Μιράκλ ἐσυγκινήθη:

— Βλέπεις, Ζοζάννα, πῶς ἔχει καλὴ καρδιά!

Ἐπῆρε τὸ μικρὸ παιδὶ εἰς τὰ γόνατά της, ἐνῷ ἡ Ζοζάννα παρεσκεύαζε τὸ αὐγὸ μὲ τὸ γάλα διὰ τὸ δεῖπνον τοῦ Κλαυδίου. Ὁ μικρὸς δὲν ἤθελε νὰ τὴν ἀφήσῃ. Δὲν ἐπεινοῦσε· δὲν τοῦ ἄρεσε τὸ αὐγό· ἤθελε δύο κομμάτια ζάχαρη εἰς τὸ φλυτζάνι του. Ἡ Ζοζάννα ἐπενέβη. Ἔκαμε τὸν Κλαύδιον νὰ φάγῃ, μὲ ὅλας του τὰς διαμαρτυρίας, ἔπειτα τοῦ ἔβγαλε τὰ ροῦχα, τὸν ἐπλάγιασε εἰς τὴν γειτονικὴν κάμαραν. Ἀπεκοιμήθη.

— Εἶν' ἕνα δύσκολο παιδί, μὰ δὲν εἶνε κακό, καὶ σᾶς ἀγαπᾷ, εἶπε ἐπιστρέφουσα, ὡσὰν διὰ νὰ δικαιολογήσῃ τὸν μικρόν της.

Ἐγνώριζε ὅτι ἡ δεσποινὶς Μιράκλ τὸν ἐλάτρευε· ἀλλ' ἤξευρε ἐπίσης ὅτι ὁ δυστυχὴς Κλαύδιος ἦτον ἕνας παρείσακτος εἰς τὸ σπίτι, καὶ ὑπέφερε κἄποτε ὑποχρεωμένη καθὼς ἦτο νὰ τὸν ἐπιβάλλῃ.

— Εἶν' ἕνα πολὺ νευρικὸ παιδί, ἀπεκρίθη ἡ θεία καὶ πρέπει νὰ τὸ ἐπαγρυπνῇς. Ἡ παραμικρὰ ἀλλαγὴ εἰς τὰς συνηθείας τοῦ κάμνει κακό. Αὐτὰ τὰ παιδιὰ ἀπὸ τὸ Παρίσι...

— Ἀλλά, θεία μου, ὁ Κλαύδιος εἶν' εὔρωστος!

— Κατ' ἐπίφασιν... ὅπως ὁ πατέρας του!

Ἡ Ζοζάννα ἐσιώπησε.

— Ἡ τροφὴ εἶνε τόσο κακὴ στὸ Παρίσι! ἐξηκολούθησε ἡ δεσποινὶς Μιράκλ. Εἶνε καταστροφὴ τοῦ στομάχου... Ὁ δυστυχισμένος μας Πέτρος εἶχε δίκιο· οἱ ἔμποροι σᾶς δηλητηριάζουν... Νἀναθρέψῃς ἕνα παιδὶ στὸ Παρίσι εἶνε, εἶνε σὰν νὰ συντομεύῃς τὶς ἡμέρες του. Ἐδῶ, τ' αὐγὰ εἶνε φρέσκα, καὶ τὸ γάλα φθάνει ἄδολο ἀπὸ τὴν ἐξοχή... Ἡ κυρία Σαντοαζὼ μοῦ ἔλεγε χθὲς ἀκόμη: «ὁ μικρός σας ἀνεψιὸς δὲν ἔχει τὴν καλὴ φυσιογνωμία τῆς μητέρας του...».

Ἡ Ζοζάννα ἐννόησε τὸν λεπτὸν ὑπαινιγμόν, τὴν δειλὴν συμβουλήν· ἡ δεσποινὶς Μιράκλ ἐπροσπαθοῦσε νὰ τοὺς κρατήσῃ μαζί της, αὐτὴν καὶ τὸ παιδί.

— Δὲν τρῶμε, θεία μου; λέγει. Πιστεύω πῶς ὁ κ. ἐκκλησιαστικὸς ἐπίτροπος θὰ ἔλθῃ.

Αἱ δύο γυναῖκες ἐδείπνησαν, καὶ εἰς τὰς ὀκτώμισυ ὁ κ. Κουλὸμπ ἔφθασε.

Ἦτον ἕνας ἀγαθὸς ἐκκλησιαστικός, ὁ ὁποῖος εἶχε ἀκριβῶς τὴν ἡλικίαν τῆς δεσποινίδος Μιράκλ. Ἀσθενὴς τὸν χαρακτῆρα εἶχε εὐοιθετήσει τὰ γοῦστα, τὰς ἰδέας, τὰς μανίας, μέχρι καὶ τῶν ἐκφράσεων τῆς φίλης του, τὴν ὁποίαν ἔβλεπε ἀπὸ τριακονταετίας. Ἔλεγαν ἀκόμη ὅτι τῆς ὁμοιάζει τόσο ποῦ εἶνε αὐτὸς περισσότερο γεροντοκόρη ἀπ' αὐτήν.

Ἡ φροντὶς διὰ τὸ φιλάσθενον σῶμα του, ἡ κηπουρικὴ καὶ ἡ ἀρχαιολογία ἀπασχολοῦσαν τὴν ἀθῶαν ζωήν του. Ἡ ὁμιλία του ἦτο γεμάτη συνταγὰς καὶ ἀνέκδοτα. Πάρα πολὺ εὐλαβῶς εἰς τὴν Notre-Dane τοῦ Pilier, ὡμιλοῦσε διὰ τοὺς δρυΐδας, πρώτους λατρευτὰς τῆς μαύρης Παρθένου, ὡσὰν νὰ τοὺς εἶχε γνωρίσει εἰς οἰκειότητα ὅλως ἐκκλησιαστικήν.

Ἐκάθισε, εἰς τὴν συνηθισμένην του θέσιν, ἐμπρὸς ἀπὸ τὴν δεσποινίδα Μιράκλ, καὶ διηγήθη τὴν δυστυχίαν ποῦ συνέβη εἰς τὴν γκουβερνάνταν της, — μίαν τιμίαν χήραν πεντηκοντούτιδα, τῆς ὁποίας ἡ κόρη, δεσποινὶς ἀκόμη, ἦτο ἔγκυος.

— Μία κόρη τριάντα ἐτῶν, ποῦ ὅλος ὁ κόσμος ἐνόμιζ' ἐνάρετον! Ἐπήγαινε ὅλην τὴν ἡμέραν ἕνας ἀξιωματικὸς κ' ἕνας παρισινός... Ἡ μητέρα δὲν ἐδυσπιστοῦσε, ἡ Ῥόζα δὲν ἦτο νέα πλέον, καὶ πρέπει νὰ εἶνε κανεὶς πολὺ φρόνιμος, ὅταν ἔχει φθάσει τὰ τριάντα!

— Εἶνε μία ἐπικίνδυνος ἡλικία, εἶπε ἡ δεσποινὶς Μιράκλ, ἡ ὁποία δὲν ἦτο σεμνότυφη. Δὲν ἔκαμα ποτέ μου τρέλλες, δόξα σοι ὁ Θεός! ἀλλ' ἂν ἔκαμνα, θὰ τὶς ἔκαμνα στὰ τριάντα χρόνια μᾶλλον παρὰ στὰ εἴκοσι...

— Σεῖς, θεία μου! εἶπε ἡ Ζοζάννα ἐξαφνισθεῖσα.

Ὑπάρχουν τρέλλες καὶ τρέλλες, καὶ δὲν θὰ εἶχα... Ἀλλὰ στὰ τριάντα χρόνια ἔλαβα, χωρὶς νὰ ξέρω γιατί, ἕνα εἶδος ἀβουλίας ὡς πρὸς τὸν γάμον. Μοῦ εἶπαν γιὰ ἕναν ποῦ μ' ἐζητοῦσε... Τὸν ἐγνωρίζατε, σεῖς! Ἦταν ἕνας ζουάβος παπικός... ἕνας ὡραῖος ἄνδρας μὲ ξύλινο πόδι... Ὤ! τὸ ξύλινο πόδι δὲν μ' ἐτρόμαζε, διότι ἐκεῖνο ποῦ μοῦ ἄρεσε εἰς τὸν γάμον δὲν ἦτον ὁ σύζυγος... καὶ πρὸ πάντων αὐτὸς ὁ σύζυγος!... Ἀλλὰ θὰ ἤθελα...

— Τί λοιπόν, θεία μου;

— Θὰ ἤθελα νὰ ἔχω ἕνα μικρὸ παιδάκι... Εἶχα τὸν Πέτρον, καὶ τὸν ἀγαποῦσα πολύ, ἀλλὰ θὰ ἤθελα ἓν ἄλλο παιδί... ποῦ νὰ ἦτον ἰδικό μου... Δὲν ντρέπομαι ποῦ τὸ λέγω. Εἰς τὴν ἀποφασιστικὴν στιγμήν, τὸ «ναὶ» μοῦ ἔμεινε εἰς τὸν λάρυγγα· ἤμουν δειλή. Διότι, ὕστερ' ἀπ' ὅλ' αὐτὰ ὁ ζουάβος δὲν ἦτον νεώτερος· ὁ Θεὸς ἠμποροῦσε νὰ μοῦ ἀρνηθῇ παιδιὰ καὶ νὰ μοῦ ἀφήσῃ τὸν σύζυγον... Ζῇ ἀκόμη!... Καὶ δὲν μετανοῶ καθόλου, ἀφοῦ ὁ Κλαύδιος μ' ἔκαμε γιαγιά...

— Ἄ! εἶπε ἡ Ζοζάννα, κ' ἐφίλει τὸ χέρι τῆς γεροντοκόρης, τί καλὴ μητέρα ποῦ θὰ ἦσθε!

— Εἶχα τὸν καιρὸν τῆς ἀνοησίας μου, ὑπέλαβε ἡ δεσποινὶς Μιράκλ γελῶσα. Αὐτὸ μ' ἔκαμε νὰ συμπαθῶ τὶς τρέλλες τῶν ἄλλων. Λυποῦμαι πολὺ κάθε κόρην τριάντα ἐτῶν ποῦ πειράζει τὸ «δαιμόνιον μεσημβρινόν», ὅπως λέγει ὁ παπᾶς τῆς ἐνορίας μας...

— Δὲν πρέπει νὰ κρίνῃ τὸν ἄλλον κανείς! εἶπεν ὁ κ. Κουλάμπ.

— Ὁ ἁναμάρτητος πρῶτος τὸν λίθον ἐπὶ τὰς ἁμαρτωλὰς βαλέτω!... Ὁ κ. Κουλὸμπ πρέπει νὰ βοηθήσῃ τὴν Ῥόζαν. Ὁ στρατιωτικὸς ἔχει διάθεσιν νὰ ἐπανορθώσῃ τὸ σφάλμα του;... Ναί. Λοιπὸν καλά. Γιατί παραπονοῦνται; Ἐνωρίτερα ἢ ἀργότερα τὸ μυστήριον εἶνε πάντα μυστήριον... Ὁ Θεὸς δὲν θὰ παρατηρήσῃ τὰς χρονολογίας, ὅταν θὰ τοῦ προσφέρουν ἕναν χριστιανὸν περισσότερον.

— Πολὺ φρόνιμα τὰ λόγια σας, εἶπεν ὁ ἐκκλησιαστικός. Θὰ πάω νὰ ἰδῶ τὸν λοχαγὸν Λεφωρέλ, γιὰ νὰ ἐπισπεύσω τὸν γάμον.

— Καὶ ἡ Ῥόζα νὰ κυττάζῃ τὴν ὑγείαν της!

— Δὲν εἶνε πολὺ καλά.

— Ἄ! ἡ ὑγεία...

— Εἶνε τὸ πρῶτον ὅλων τῶν ἀγαθῶν, μετὰ τὴν ἀρετήν...

— Ὁ Θεὸς μοῦ τὴν ἀρνήθη...

— Καὶ εἰς ἐμέ...

— Εἶνε καὶ τὰ γεράματα...

Ὡμίλησαν διὰ τὰς ἀσθενείας, διὰ τὸν πρώϊμον χειμῶνα ποῦ ἐφοβοῦντο· ἔπειτα ἐδοξολόγησαν τὰ γιατροσόφια των, καὶ τὰ βότανα καὶ τὰ μαντζούνια κ' ἐθρήνησαν τὴν ἄγνοιαν τῶν ἰατρῶν. Ἀπαριθμοῦσαν τὰ σωματικὰ δεινά των, ὁ καθεὶς συνεκινεῖτο μὲ τὰ ἰδικά του, ἐκατηγοροῦσε τὸν ἄλλον ὡς ὑπερβολικόν, καὶ τὸν ἄκουε μ' ἕνα εἶδος φιλόφρονος ἀδιαφορίας...

Ἡ λάμπα, κάτω ἀπὸ τὸν ἀλαβάστρινον διαφανῆ γλόμπον της, ἔχυνε φῶς εἰρηνικόν. Ἡ ἀνταύγεια τῆς φωτιᾶς ἔτρεμε ἐπάνω εἰς τὰς λιθογραφίας τῶν τοίχων, καὶ εἰς τὴν γωνίαν τῆς ἑστίας μία κασσιτέρινη κατσαρόλα ἄρχισε νὰ σιγοτραγουδῇ ἐπάνω εἰς τὴν ζεστὴν στάκτην...

Οἱ δύο γέροντες, ὡμιλοῦσαν ὁ ἕνας ἀντίκρυ ἀπὸ τὸν ἄλλον καθισμένοι εἰς τὶς πολυθρόνες των.

Ἡ Ζοζάννα παρετήρει τὰ μαῦρα φορέματα, τὰς σεβασμίας κεφαλὰς μὲ τ' ἀργυρομέταξα μαλλιά. Ἐσυλλογίζετο:

«Ὁμοιάζουν, ἀλήθεια! Καὶ οἱ δύο τους καλοί, ἁπλοῖ καὶ καθαροί, μικροπραγμονοῦντες, ἱκανοποιούμενοι μὲ τὸ παραμικρόν... Κ' ἐπαρατηροῦσε τὰ πράγματα γύρω των, τὸ ἐπαρχιακὸν αὐτὸ πλαίσιον ποῦ τοὺς ἐταίριαζε τόσο!...

Ὁ ἐκκλησιαστικὸς ἐξηγοῦσε:

— Βάζετε εὐκάλυπτον μέ... Ἂν βάλετε τὸν εὐκάλυπτον πρῶτα κ' ἔπειτα... Μοῦ τὸ εἶπε ἡ ἀδελφὴ Σαὶν-Φλοράν. Ἀκουμβῶσα εἰς τὸν ἀγκῶνα της ἡ Ζοζάννα ἐξεφύλλισε ἕνα λεύκωμα μὲ φωτογραφίας. Ἄγνωστα πρόσωπα παρήλαυναν, συγγενεῖς τοῦ Πέτρου ἀποθαμένοι ὅλοι κυρίαι μὲ κρινολίνα, μὲ μακροὺς βοστρύχους ποῦ ἐγλιστροῦσαν ἀπὸ τὸν τράχηλον εἰς τοὺς ὤμους, κορίτσια ποῦ τὸ φουστανάκι τους ἀπεκάλυπτε τὴν ἄκρην ἑνὸς πανταλονιοῦ ἄσπρου· ἀγοράκια μὲ βέστες βελουδωτὲς στηριζόμενα εἰς καλοσκαλισμένα τραπέζια, ἀξιωματικοὶ τῆς Ἀφρικῆς,—καὶ ὁ κόμης Σάμπορντ, καὶ ὁ ἅγιος πατὴρ Πῖος IX, καὶ ὁ κύριος Θιέρσος, «λυτρωτὴς τοῦ ἐδάφους...» Τὰ ξεθωριασμένα των πρόσωπα εἶχαν κάτι τόσο ἀπόμακρον, τόσο θλιβερόν!... Καὶ ἡ φωτογραφία τοῦ Πέτρου, ἀνάμεσα εἰς τὰς ἄλλας, ἦτον ὡς ἕνα νέον μνῆμα μέσα εἰς ἕνα κοιμητήρι... Ἡ νεαρὰ γυναῖκα ἀνεπόλησε τοὺς μῆνας τῆς ὀδύνης ποῦ προηγήθησαν ἀπὸ τὸν θάνατον τοῦ ἀνδρός της. Τὸν εἶχε περιποιηθῆ, συγκρατήσει, παρηγορήσει ἕως εἰς τὴν ὑπερτάτην στιγμήν. Μὲ τὴν πιστὴν καὶ τρυφερὰν παρουσίαν της τοῦ εἶχε γλυκάνει τὸ σκληρὸν τέλος. Ὄχι, ἡ Ζοζάννα δὲν ἐψεύδετο πρὸς τὸν ἑαυτόν της λέγουσα ὅτι ἔδωκε τὴν ζωήν της διὰ νὰ σώσῃ τὸν Πέτρον. Ἡ λύπη της δὲν ἦτον ὑποκριτική,—ὁ πόνος αὐτὸς ποῦ εἶχεν ἀπορροφήσει, μηδενίσει τὴν ἄλλην θλῖψιν.— Ἡ σκιὰ τοῦ Πετρου, τὴν ὁποίαν ἀνακαλοῦσε εἰς τὰ ὄνειρά της, δὲν ἦτον ἕνα ὠργισμένο φάντασμα. Ὅμως, ἦσαν ὧραι ποῦ ἡ ἀνάμνησις τοῦ Μαυρικίου ἐνοχλοῦσε τὴν Ζοζάνναν. Προέβλεπε ὅτι θὰ ἤρχετο καιρός, ἴσως, ποῦ αἱ ἀναμνήσεις ἐξυπνῶσαι θὰ ἐδάγκαναν τὴν καρδίαν της καὶ τὴν σάρκα της... Ἡ ἀδιαφορία της ἦτον ἕνας πρόσκαιρος λήθαργος, καὶ ὄχι ἡ θεραπεία.

Ἡ σκέψις της ἐπλανήθη... Ἐφαντάσθη τὸν Μαυρίκιον νυμφευμένον, ζῶντα μὲ μίαν ἄλλην γυναῖκα, εἰς ἕνα σπίτι εἰς τὸ ὁποῖον ἡ Ζοζάννα δὲν θὰ εἰσήρχετο ποτέ της. Ὁ Μαυρίκιος νὰ κρατῇ εἰς τὰ χέρια του ἕνα παιδί, τὸν ἀδελφὸν τοῦ Κλαυδίου...

Αἱ εἰκόνες αὐταὶ ἀπέμειναν ἀερώδεις, μὴ πραγματικαί. Ἡ Ζοζάννα δὲν ὑπέφερε ἀπ' αὐτό. Τὰς ἐδημιουργοῦσε μὲ ἑκουσίαν προσπάθειάν της, ὅπως ἐπιχειρῇ κάποτε νὰ φανταστῇ τοὺς ἀγνώστους τόπους, τοὺς περασμένους αἰῶνας, τὸ μέλλον, τὸν θάνατον... Καὶ ἡ ἀδυναμία της εἰς τὸ νὰ αἰσθάνεται τὴν ἐδυνάμωνε

[Ἀκολουθεῖ]

[Μετάφρ. Α. Κ.] MARCELLE TINAYRE

ΧΑΛΚΟΥΝ ΑΓΑΛΜΑΤΙΟΝ ΠΑΝΟΣ

Καὶ ὅμως κάποιος παλαιὸς καλὸς γνώριμος πρέπει νὰ εἶναι παρὰ τὸ διαβολικόν του ἐξωτερικὸν ὁ παραπλεύρως εἰς δύο ὄψεις ἀπεικονιζόμενος. Εἶναι τραγοκέφαλος καὶ τραγοσκελὴς ὁ φίλος ἡμῶν οὗτος ἀλλὰ τὸ ὅλον παρουσιαστικόν του, ὁ εὐθυτενὴς κορμὸς καὶ ἡ μετά τινος μεγαλειότητος ὑψουμένη κεφαλὴ μᾶς πείθουν ἀμέσως περὶ τοῦ εὐθαρσοῦς του χαρακτῆρος καὶ μάλιστα ἀκόμη μᾶς κινοῦσιν εἰς ἐκτίμησιν ὡς πρὸς μίαν αὐτοτελῆ καὶ ὑπέροχον προσωπικότητα. Διότι ἀληθῶς εἶναι ὁ Πάν, *ὁ Ἀρκαδίας μεδέων, ὁ νόμιος θεός*, τὸ μέγα κράτος τοῦ ὁποίου μαρτυροῦσι τὰ ἑλληνικὰ ὄρη καὶ οἱ Ἕλληνες ποιμένες μετὰ τῶν ποιμνίων των ἀκόμη καὶ μέχρι σήμερον.

Τὸ μικρὸν χαλκοῦν ἀγαλμάτιον ἀπεικονιζόμενον ἀνωτέρω εἰς τὸ φυσικὸν μέγεθος ἔτυχε νὰ ἴδω πρό τινος εἰς χεῖρας ἰδιώτου καὶ ἠδυνήθην νὰ λάβω φωτογραφίας, καὶ ἀκόμη ἐξετάσας λεπτομερῶς αὐτὸ νὰ πεισθῶ περὶ τῆς γνησιότητός του. Ἐπειδὴ δὲν πρέπει νὰ λησμονοῦμεν, ὅτι ἡ κιβδηλοποιΐα, ἀφοῦ ἤκμασε παλαιότερον εἰς Ἰταλίαν, ἔκαμεν ἤδη καὶ εἰς τὸν τόπον μας μεγάλας προόδους. Τόσον ὥστε ἐνθυμοῦμαι ὅτι ξένος σοφὸς καθηγητὴς ἔλεγε ἀστειευόμενος, ὅτι οἱ κιβδηλοποιοὶ Ἕλληνες διέψευσαν κατηγορηματικῶς τοὺς ἰσχυριζομένους, ὅτι ἡ καλλιτεχνικὴ ἰδιοφυΐα δὲν εἶναι κληρονομική.

Ἡ ἐργασία τοῦ ἀγαλματίου δὲν δύναται νὰ ὀνομασθῇ ἐπιμελής. Μάλιστα ὁ κορμὸς καὶ αἱ χεῖρες, ὅπως καὶ τὰ τράγεια σκέλη (ἐκ τῶν ὁποίων τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν κνημῶν δὲν διατηρεῖται) μαρτυροῦσι, ὅτι ὁ τεχνίτης μὲ πολλὴν ἐπιπολαιότητα καὶ βιασύνην εἰργάσθη. Ἀλλ' ἡ παράστασις τοῦ τραγείου προσώπου μετὰ τοῦ ἐλαφροῦ γενείου καὶ τοῦ χαρακτηριστικῶς ὄπισθεν ἐντεινομένου αὐχένος ἔγινε μὲ ὀλίγας ἀλλ' ἀσφαλῶς ἐκλεχθείσας γραμμὰς καὶ δύναται νὰ θεωρηθῇ πολὺ ἐπιτυχής. Ἡ ἐπιτυχία αὕτη συντελεῖ βεβαίως εἰς τὸ νὰ ἐξαίρεται ἔτι μᾶλλον ἡ ἀντίθεσις τῆς τραγείας κεφαλῆς πρὸς τὸν ἀνθρώπινον κορμόν, ἀντίθεσις, ἡ ὁποία ἐπαναλαμβάνεται ἀλλ' ἀσθενεστέρα μεταξὺ κορμοῦ καὶ σκελῶν. Πρᾶγμα κάπως κωμικὸν διὰ τὴν ἀντίληψίν μας, ὅταν βλέπωμεν ἕνα τράγον ἀνορθούμενον μετ' ἀνθρωπίνης ἀξιοπρεπείας καὶ σοβαρότητος. Ἀλλ' ἡ ἀντίληψις τῶν παλαιῶν ἦτο ὅλως διάφορος. Μακρὰν τοῦ νὰ μειδιάσῃ ὁ ἀναθέσας τὸ ἀγαλμάτιον, ἠτένιζε μετὰ πολλῆς θρησκευτικῆς εὐλαβείας καὶ φόβου τὸν τραγόμορφον θεόν, ἑπομένως οὐδὲ ὁ τεχνίτης ἐπεδίωξε νὰ παραγάγῃ κωμικήν τινα ἐντύπωσιν ἐκ τῆς ἀναμίξεως καὶ ἀντιθέσεως τῶν ζῳωδῶν καὶ ἀνθρωπίνων μορφῶν.

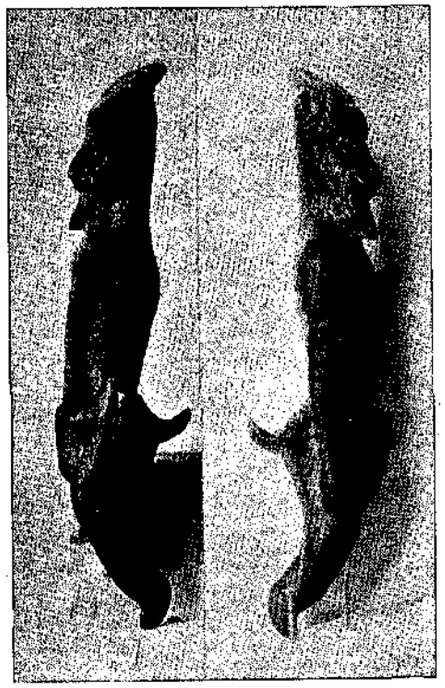

Ἀγαλμάτιον Πανὸς

Ἀλλ' ἐκεῖνο, ὅπερ ἀποτελεῖ κυρίως τὴν σπουδαιότητα τοῦ ἀγαλματίου, εἶναι ὅτι τοιαύτας παραστάσεις Πανὸς μετὰ ἐντελῶς τραγείας κεφαλῆς πολὺ ὀλίγας μέχρι τοῦδε ἔχομεν. Εἰς τὸ μουσεῖον τῆς Πετρουπόλεως, Ermitage, εἶναι μικρὸν χαλκοῦν ἀγαλμάτιον προερχόμενον ἐκ Πελοποννήσου, καὶ εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Βερολίνου εἶναι ἓν πήλινον ἐκ Ῥόδου εἰδώλιον καὶ ἓν χαλκοῦν νεωστὶ ἀγορασθὲν καὶ ὡς ἐξ Ἑλλάδος προερχόμενον γνωστόν[1]. Καὶ ἐκ τῶν τριῶν τούτων μόνον τὸ τελευταῖον δεικνύει καθαρῶς τραγείαν κεφαλήν, ἐν ᾧ τὸ τῆς Πετρουπόλεως μᾶλλον χοίρου καὶ τὸ ἐκ Ῥόδου βοός. Κατὰ ταῦτα τὸ ἡμέτερον ἀγαλμάτιον εἶναι τὸ δεύτερον τὸ παρουσιάζον τραγείαν κεφαλὴν καὶ ἐπιβεβαιώνει λαμπρῶς τὴν περὶ τῆς

[1] Ἴδε Archäol. Anzeiger 1903 s. 34 Ab. 4.

ἐξελίξεως τῶν διαφόρων παραστάσεων τοῦ Πανὸς γνώμην, καθ' ἣν αἱ ἀρχαιότεραι εἶχον περισσότερα ζῳώδη στοιχεῖα, ἐνῷ σὺν τῷ χρόνῳ ὁ τύπος ἐξηνθρωπίζετο. Διότι καὶ ἡ ἐξέλιξις τῶν παραστάσεων ἄλλων ζῳομόρφων θεῶν τοῦτο διδάσκει (ὡς τοῦ Διονύσου, τῶν Σειληνῶν, ποταμίων θεῶν κ.τ.λ.), καὶ τὰ μνημονευθέντα ἀγαλμάτια μετὰ τοῦ ἡμετέρου ἀνήκοντα εἰς τὸν Ε΄ π. Χ. αἰῶνα εἶναι ἐκ τῶν παλαιοτέτερων παραστάσεων τοῦ Πανός, ἐξ ὅσων ἔχομεν. Εἶναι ἀληθές, ὅτι ἤδη ἐνωρὶς καὶ ἴσως μικρὸν μετὰ τὰ μέσα τοῦ Ε΄ αἰῶνος εἶχον ἀρχίσει νὰ παριστῶσι ἀνθρωπόμορφον τὸν Πᾶνα, ὅμως ἐν τῇ λαϊκῇ θρησκείᾳ παρέμεινε μέχρις ἐσχάτων ἀσάλευτος ἡ ἰδέα, ὅτι ὁ Πὰν ἦτο τραγόμορφος, καὶ τῆς ἰδέας ταύτης βλέπομεν ἀδιαφιλονείκητον τὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ πασῶν τῶν παραστάσεων. Διότι ὁ Πὰν δύναται νὰ παρίσταται καὶ ὡς καλὸς νεανίας θαμὼν τῆς παλαίστρας, ὅμως δύο μικρὰ κέρατα προδίδουν τὴν τραγείαν φύσιν (ὡραῖον ἀγαλμάτιον τοῦ Cabinet des Medailles) ἢ ὡς ἀξιοπρεπὴς ἀστὸς ἐνδεδυμένος κατὰ τὸν συρμὸν τὸ ἱμάτιον (ἀγάλματα τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου), ὅμως ἐκτὸς τῶν τραγείων σκελῶν καὶ κεράτων καὶ ὁ τρόπος, καθ' ὃν κρέμαται τὸ γένειον καὶ ὁ σχοινοειδὴς μύσταξ ἢ ἡ πεπλατυσμένη ρὶς δεικνύουσι πάντοτε τὴν ἐξάρτησιν τῆς τέχνης ἀπὸ τῆς λαϊκῆς περὶ τοῦ Πανὸς ἰδέας. Ὑπῆρχον λοιπὸν ὅρια, τὰ ὁποῖα οἱ καλλιτέχναι δὲν ἠδύναντο νὰ ὑπερβῶσιν. Ὅτι δὲ μέχρι τέλους τῆς ἀρχαίας θρησκείας παρέμεινεν ἡ ἰδέα περὶ τοῦ τραγομόρφου Πανὸς ἀποδεικνύουσιν ἐπαρκῶς αἱ σημεριναὶ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ δοξασίαι περὶ τοῦ Φιντῆ, σμερδακιοῦ, ἢ ἄλλως ὀνομαζομένων τριχωτῶν καὶ ζῳομόρφων δαιμονίων, τὰ ὁποῖα παρέλαβον παρὰ τοῦ σχεδὸν κατ' ὄνομα μόνον ἐκλιπόντος Πανὸς τὰς πλείστας ἐκ τῶν ἰδιοτήτων αὐτοῦ, καθὰ τὸ ἐθνικώτατον ἔργον τοῦ κ. Ν. Πολίτου, αἱ Παραδόσεις, διδάσκουσι. Αὐτὸς ὁ διάβολος ἔπρεπε νὰ γίνῃ κερασφόρος καὶ τραγογένης πρὸς ὕβριν τοῦ ἀνεξαλείπτου ἀπὸ τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως δημοτικωτάτου θεοῦ.

Κ. ΡΩΜΑΙΟΣ

ΕΙΣ ΤΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟΝ ΤΟΥ ΥΠΟ ΘΕΜΟΥ ΑΝΝΙΝΟΥ

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Γ. Πελλερὲν: Ρίμες

Ο κ. Πελλερὲν — Pélérin? — ἀφιερώνει τὸ βιβλίον μὲ τῆς ρίμες του εἰς τὸν ποιητὴν κ. Κ. Παλαμᾶν. Τὸ βιβλίον τοῦτο ἐνθυμίζει ὅλα μαζὺ — καὶ τίποτε ἐπαρκῶς —: τὸν Κρυστάλλην, τοὺς Ἰάμβους καὶ Ἀναπαίστους τοῦ κ. Παλαμᾶ, ἀκόμη καὶ τὸν κ Μαλακάσην... Καὶ παντοῦ ἐν τούτοις προδίδεται ἀδεξιότης στιχουργική, ἀδυναμία ἀποφυγῆς τῶν χασμῳδιῶν, ἀδυναμία — ὦ αὐτή! — γλωσσικῆς αἰσθήσεως.

Ὁ κ. Π. βέβαια δὲν στερεῖται ἐντελῶς ταλάντου. Ἀλλὰ τάλαντον ἔχει πᾶς ἄνθρωπος ποῦ εἶνε «λαὸς» περισσότερον καὶ ὄχλος ὀλιγώτερον. Τὸ τάλαντόν του αὐτὸ προδίδεται ἀπὸ δύο τρεῖς στροφάς Ἰδού:

Δὲν ἀγροικιέται θρούυσμα, πουλὶ δὲ φτερουγάει
πάνω στὴς λίμνης τὸ νερό, ποῦ μὲ βουβὴν ἀσπράδα,
σὰν τἀχνισμένο τὸ γυαλὶ θαμπὰ λαμποκοπάει.
Καῖκι κάπου μοναχὸ κουρνιάζει στὴν ἀπλάδα
μὲ ξεχαλάρωτο πανί. Κι' ὁ καϊχτοῆς του ὀκίζει
τὸ ξέσχιστο πουκάμισο καὶ τὸν ἴδρὸ σφουγγίζει...

Εἶνε μία εἰκὼν καλή. Ἀλλὰ τέτοιοι στίχοι δὲν ἀφθονοῦν εἰς τὴς «ρίμες». Εἰς ἕναν τόμον 30 σελίδων 2 ἢ 3 στροφαί. Ἡ ἀναλογία εἶνε $^1/_{10}$ στροφῆς καλῆς εἰς καθεμίαν σελίδα... Δὲν ἀρκεῖ!

Γ. Περγιαλίτη: Τὰ ὡραῖα.

Ο κ. Περγιαλίτης δὲν στερεῖται στιχουργικῶν προτερημάτων, γράφει στίχους μὲ πλουσίας ρίμας, δεκαπεντασυλλάβους χωρὶς χασμῳδίας. Τώρα, ὁ Ψυχαρισμός του ... αὐτὸς νὰ μὴν ἦτον!

Ἔπειτα καὶ ὁ τίτλος. Εἶνε εἰς τὴν ζωγραφικὴν μερικὰ χρώματα κάποιοι τόνοι, τοὺς ὁποίους οἱ ζωγράφοι ἀποκαλοῦν φωνάζοντας... Ἰδιαιτέρως ὁ τίτλος τὰ «Ὡραῖα» μοῦ φαίνεται ὅτι φωνάζει κι' αὐτός

Καὶ τώρα: ὁ κ. Περγιαλίτης ἀποφεύγει τὴν ***Ρουτίναν***. Προσπαθεῖ, τὸ προσπαθεῖ. Κέντρον τοῦτο δὲν πρέπει νὰ προσπαθοῦμεν νὰ νεωτερίσωμεν. Ἂς δίδωμεν τὰς ἀτομικάς μας ἐντυπώσεις ἀφελῶς, εἰλικρινῶς κέλευθέρως· ἐπειδὴ ποτὲ δύο ἀτομικότητες δὲν ὁμοιάζουν, ὅπως δὲν ὁμοιάζουν ἀκριβῶς δύο χρώματα καὶ δύο ἤχοι εἰς τὴν φύσιν, ἐξ ἀνάγκης θὰ εἴμεθα πρωτότυποι. Καὶ ἡ πρωτοτυπία μας θὰ εἶνε «ἀβίαστη» δὲν θὰ εἶνε ἡ «μανία τοῦ νέου», τὴν ὁποίαν ἐστηλίτευσεν ὁ προφήτης Διονύσιος Σολωμός

Θέλω νὰ πῶ: καλύτερα νὰ ἔψαλλε χωρὶς τὴν κυριακάτικην φορεσιάν του ὁ νέος ποιητής. Ἡ θαλασσινή του ποίησις μοῦ φαίνεται πολὺ endimanchée. Κέντρον τὸ βιβλίον του δὲν στερεῖται κάποιων προτερημάτων στιχουργικῶν, καὶ ἄλλων. Μόνον ποῦ τοῦ λείπει ὁ ἀέρας...

Βαρλέντη: Ἠλέχτρα (Βαρλέντη Επιθεώρησι).

ΜΟΛΟΝΟΤΙ δὲν λείπουν μικρόβια καὶ νεοπλάσματα ὅπως αὐτά: «τὸ χρέο, ἀδήγητο, ἄθρωπος, ξουσιάζουμαι, κ.τ.λ.» μαζὶ μὲ τὴν Ψυχαρικὴν ὀρθογραφίαν, καταργοῦσαν πᾶσαν ἰδέαν ὀρθογραφίας, ὁ κ. Βαρλέντης δὲν κατώρθωσε νὰ μᾶς ἀφήσῃ ἀσυγκινήτους μὲ τὴν μετάφρασίν του τῆς Ἠλέκτρας. Εἰς πολλὰ σημεῖα διαβάζεις μίαν δημοτικὴν τραγῳδίαν καὶ δὲν μένεις διόλου δυσαρεστημένος. Εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῆς «ἩλέΧτρας» τοῦ κ. Βαρλέντη αἰσθάνθηκα κάποιαν «ἀήθη θερμότητα» διὰ νὰ μεταχειρισθῶ τὴν πλατωνικὴν ἔκφρασιν, θερμότητα ποῦ δὲν αἰσθάνθηκα εἰς τὸ ἀντιμετώπισμα κανενὸς ἔργου τοῦ κ. Ψυχάρη λ. χ. Εἶνε ἡ ἀλήθεια ὅτι φῶς θἀναδίδεται ἀπὸ πᾶσαν ἀττικὴν τραγῳδίαν καὶ ὕστερα ἀπὸ παντὸς εἴδους μεταφραστικὴν κάκωσιν. Καὶ ὁποίας κακώσεις ὑφίστανται τὰ ἑλληνικὰ κείμενα ἀπὸ τοὺς Ψυχαριστάς. Διότι — καὶ μὴ πρὸς κακοφανισμόν σας — ὁ Ψυχαρισμὸς εἶνε νόσος, δὲν εἶνε ἡ γλῶσσα τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ εἰς τὸν 18ον αἰῶνα λ. χ. οὔτε καμμία διάλεκτος τῆς Ρούμελης λ. χ. Εἰς τὰς μεταφράσεις τοῦ κ. Γρυπάρη καὶ τοῦ κ. Μενάρδου τὸ πρᾶγμα ἀλλάζει. Αὐτοὶ σμίγουν εἰς ἕνα δημοτικὸν τραγοῦδι στοιχεῖα γλωσσικὰ τῆς πατρίδος των ἐν παραδείγματι καὶ παράγουν ***ζωήν***. Ὁ Ψυχαρισμὸς κατασκευάζει.

Ἡ μετάφρασις τοῦ κ. Βαρλέντη δὲν εἶναι ἐντελῶς Ψυχαρική. Ἔχει ἀρκετὴν ἀλήθειαν. Καὶ τί νὰ σᾶς πῶ. Μὲ συγκινεῖ περισσότερον ἀπὸ τὴν μετάφρασιν τῆς «Ἀντιγόνης» τοῦ κ. Μάνου. Ὁ κ. Βαρλέντης μεταφράζει μὲ κάποιαν ἀκρίβειαν καὶ εἰς πεζὸν λόγον τοὺς διαλόγους. Μεταχειρίζεται στίχους εἰς τὰ χορικά. Αὐτὴν τὴν στιγμὴν δὲν ἔχω καιρὸν νὰ παραβάλω τὴν μετάφρασίν του μὲ τὸ Σοφόκλειον ἔργον. Ἰδοὺ ἕνα μέρος ἀπὸ κάποιο χορικόν, καλὸν κατὰ τὴν ἰδέαν μου:

Ὦ φῶς ἀγνὸ κι' ἀγέρα,
ὅπου φυσᾷς στὸν κόσμον πέρα,
τὸ κλάμα μου πολλὲς φορὲς
τἀκούσατε· πολλὲς φορὲς
τὰ πληγωμένα στήθια νὰ χτυπῶ
ἡ νύκτα ὅταν σιμώνει
καὶ τὸ ξενύχτι μου τὸ θλιβερὸ
τὰ αἰσχρὰ κρεββάτια ξέρουν σὰ θρηνῶ
γιὰ τὸν πατέρα μόνη
ποῦ γλύτωσε ἀπ' τὸν πόλεμο
κὴ μάννα μου μὲ τὸ φονιὰ
τὸν Αἴγισθο τοῦ σχίζουν
σὰν ξυλοκόπου τὸ δενδρὶ
μὲ πέλεκα τὴν κεφαλὴ
καὶ μήτε ποῦ δακρύζουν
ὡς τώρα διὰ τὸ φονικὸ
μὸν κλαίω μονάχη ἐγώ.

Τὸ δυστύχημα εἶνε ὅτι δὲν εἶνε ὅλοι του οἱ στίχοι ἔτσι.

ΑΡΙΣΤΟΣ ΚΑΜΠΑΝΗΣ

ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΟΓΟΙ

Ἡ παράδοσις

Ἡ παράδοσις εἶνε σὰν τὸν μῖτον τῆς Ἀριάδνης. Εἶνε ὁδηγὸς ἀνάμεσα ἀπὸ τὸν λαβύρινθον τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἱστορίας. Ἡ παράδοσις εἶνε μία κλωστὴ ποῦ κόβεται εὔκολα... Πῶς νὰ ἐξηγηθῇ ἄλλως, ὅτι ἀπεμακρύνθημεν τόσον ὁλοφάνερα ἀπὸ τὴν παράδοσιν — καὶ κάθε παράδοσιν, ἠθικῶς, αἰσθητικῶς, γλωσσικῶς; Καὶ ἀφότου ἐκόπη ἡ κλωστὴ τῆς παραδόσεως, ἡ ἀθλία ζωή μας διέξοδον δὲν εὑρίσκει ἀπὸ τὸν ***Λαβύρινθον***. Ἂν ἔβγωμεν ποτὲ ἀπὸ τὸ σκότος του θὰ ὀφείλεται τοῦτο μᾶλλον εἰς θείαν φώτισιν. Ἂς προσευχώμεθα λοιπὸν νυκτοήμερα εἰς τὸν Ὀλύμπιον

Δία. Τίς οἶδε! Ἠμπορεῖ νὰ μὴ μᾶς ἐλησμόνησεν ἐντελῶς. Ἂς πιστεύσωμεν ὅτι «anco si cura di noi qualche immortale». Καὶ ἴσως ἡ πίστις μᾶς σώσῃ.

Χρειάζεται βέβαια θεία φώτισις διὰ νὰνεύρωμεν αὐτὸν τὸν δρόμον τῆς παραδόσεως. Καὶ τόσο περισσότερον ὅσο μία αἵρεσις θεοσκότιστος — ἡ αἵρεσις τοῦ κ. Ψυχάρη — θέλει νὰ καταλύσῃ τὴν παράδοσιν.

Θὰ ἦτον βέβαια ἀνάξιον προσοχῆς ἰδιαιτέρας τὸ γεγονὸς ἂν τὴν *Ἰδέαν* (sic!) τοῦ κ. Ψυχάρη ἠσπάζετο μόνον ὁ γεννήτωρ της. Ἀλλ' ὅταν εὑρίσκωνται ἄνθρωποι σοβαροί, διδάσκαλοι ἀκόμη, τεχνῖται — ὀλιγάριθμοι, εἶνε ἡ ἀλήθεια — ποῦ δίδουν χέρι βοηθείας εἰς τὸν κ. Ψυχάρην νὰ κατασκευάσῃ Ῥωμιοσύνη, Ῥωμέικη γλῶσσα, Ῥωμιούς, νάντιτάξῃ εἰς τὴν γλῶσσαν ποῦ ἡ παράδοσις ἐχάρισε εἰς τὸ ἔθνος, παράδοσιν ποῦ ἐσεβάσθησαν οἱ Μηνιάται, οἱ Σκοῦφοι, ὁ Κοραῆς ἕνα βολαπὸκ κακόηχον, παιδαριῶδες ἀκόμη, μακρὰν πάσης ζωῆς — καὶ πάσης παραδόσεως — νάντιτατάξῃ εἰς τὴν ἀττικὴν τραγῳδίαν τὰ ἰταλοπαθῆ γεννήματα τοῦ μεσαιωνικοῦ μας θεάτρου — διὰ νὰ δημιουργήσῃ ἐθνικὸ θέατρο! — τότε, νομίζω, ὁ κίνδυνος πρέπει νὰ θεωρῆται ὄχι ἀσήμαντος.

Ἡ μόνη εὐγένειά μας εἶνε ὅτι μᾶς ἀπέμεινεν ἕνα δράμι ἑλληνικοῦ αἵματος. Θέλουν νὰ μᾶς τὸ ἀρνηθοῦν κἠκεῖνο. Τί νὰ γίνῃ! Ἔχουν νάντιτάξουν εἰς τὰ πρότυπά μας εἰς τὸν Οἰδίποδα ἐπὶ Κολωνῷ λ. χ. τὸν Ζητιᾶνον τοῦ κ. Καρκαβίτσα. Ζητιᾶνος καὶ εἰς τὰ δύο αὐτὰ ἔργα! Ζητιᾶνος ὁ Οἰδίπους καὶ ζητιᾶνος ὁ ἥρως τοῦ κ. Καρκαβίτσα. Καὶ δὲν μυστριωτίζω, μὴ φοβῆσθε. Ἀκόμη δὲν εἶμαι καὶ μέλος τῆς ἑταιρίας τῶν Πατρίων. Ἀλλὰ νομίζω ὅτι ἡ παράδοσις εἰς τὴν γλῶσσαν, καὶ εἰς τὴν αἰσθητικὴν τοῦλάχιστον θὰ ἦτον τὸ *φῶς*.

Μερικοὶ καὶ τὸ εἶπαν: ὁ κ. Π. Γιαννόπουλος λ. χ. Ἀλλὰ τὸ εἶπαν τόσο δυνατὰ ὡς νὰ μὴν εἶχαν δίκαιον. Διότι — καὶ ἐνθυμηθῆτε τὸν Ἕλληνα Διονύσιον Σολωμὸν — «ἡ ἀληθινὴ σοφία λέγει τὸ δίκαιόν της μὲ μεγαλοπρέπειαν καὶ χωρὶς θυμούς».

ΜΟΥΚΙΟΣ ΣΚΑΙΟΛΑΣ

Τὸ ταμεῖον τοῦ Γένους

ΜΙΑ φωτεινὴ ἰδέα ἐρρίφθη εἰς τὴν ἑλληνικὴν κοινωνίαν. Ἦτο ἀληθινὴ βόμβα, διότι ἡ ἔκρηξίς της ἀνεστάτωσεν ὁλόκληρον τὸν Ἑλληνισμόν. Ἀπὸ τὰς ἰδέας ἐκείνας ποὺ δὲν πεθαίνουν ποτὲ καὶ ποὺ εἶνε προωρισμέναι νὰ δώσουν θαυμαστὰ ἀποτελέσματα, ἂν εἰς τὴν πραγματοποίησιν των, ἐπικράτησῃ μέθοδος καὶ αὐτοθυσία.

Ἡ ἰδέα αὐτὴ συνίσταται εἰς τὴν ἵδρυσιν ταμείου τοῦ Γένους καὶ μᾶς ἦλθεν ἀπὸ τὴν χώραν ποὺ ὑδρεύει ὁ γηραιὸς Νεῖλος. Ἕνας νέος, ὁ κ. Ἀντώνιος Ἐμ. Μπενάκης, μὲ νοῦν πολὺ πρακτικόν, τὴν συνέλαβε περιπλανωμένην καὶ τὴν ἐνεκολπώθη. Καὶ χωρὶς πολλὰ λογοκοπήματα, μὲ τὴν θερμουργὸν δύναμιν τῶν νέων, τὴν ἔθεσεν εἰς πραγματοποίησιν. Εὗρε τοὺς συμβηθούς του, τοὺς συναθλητάς του, καὶ ἕνα καλὸ πρωΐ, ὅπως λέγουν καὶ τὰ μυθιστορήματα, μὲ τὸν κ. Ζερβουδάκην καὶ τόσους ἄλλους ἐπιλέκτους τῆς Ἀλεξανδρινῆς κοινωνίας, τὸ Ταμεῖον τοῦ Γένους ἱδρύθη.

Ἀλλ' ἱδρύθη ποῦ; Μόνον εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Ὁ Ἑλληνισμὸς ὅμως ὁλόκληρος δὲν ἐμφωλεύει εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Εἶνε διεσπαρμένος εἰς τὰ τέσσαρα σημεῖα τοῦ ὁρίζοντος. Ὡς ἐκ τούτου ἡ φωτεινὴ ἰδέα ποὺ ἐθώπευσε τοὺς Ἀλεξανδρινοὺς εἶνε ἐπάναγκες νὰ θωπεύσῃ τοὺς ἐγκεφάλους ὅλων τῶν Ἑλλήνων τοῦ ἐξωτερικοῦ. Διότι τότε μόνον δύναται νὰ ἐπιτελεσθῇ κάτι γενναῖον καὶ μέγα, ποὺ θὰ μᾶς τιμήσῃ καὶ ὡς ἔθνος καὶ ὡς ἄτομα.

Καὶ ὁ ἔξω Ἑλληνισμός, ὅταν τὸ θελήσῃ, δύναται νὰ κάμῃ πολλὰ πράγματα. Ἀπὸ ἐπικριτὴς τοῦ ἔσω Ἑλληνισμοῦ ἂς μετατραπῇ εἰς δημιουργὸν ὡραίων ἔργων. Ὄχι βεβαίως φιλανθρωπικῶν κατασημάτων τὰ ὁποῖα ὑπερεπλήθυναν. Μέχρι τοῦδε ἐσκέφθημεν πολὺ διὰ τοὺς ἀσθενεῖς καὶ τοὺς σωματικῶς ἀναπήρους ὥστε ἡ ὥρα ἐσήμανε νὰ σκεφθῶμεν καὶ διὰ τοὺς ὑγιεῖς. Αὐτοὶ ἔχουν ἀνάγκην ἐπιρρώσεως διότι αὐτοὶ θὰ μετρήσουν τὸ ἀνάστημα των μὲ τοὺς ὑγιεῖς ἀντιπάλους των.

***

Διὰ νὰ γίνῃ ὅμως αὐτό, διὰ ν' ἁπλωθῇ ἡ ἰδέα τοῦ Ταμείου τοῦ Γένους καὶ ριζοβολήσῃ εἰς ὅλας τὰς ἑλληνικὸς κοινότητας τοῦ ἐξωτερικοῦ, χρειάζεται ἕνας ἀπόστολος. Ἕνας ἄνθρωπος ποὺ νὰ κατέχεται ἀπὸ τὴν μανίαν ὄχι τοῦ ὑπερανθρωπισμοῦ ἀλλὰ τοῦ ὑπερελληνισμοῦ. Νὰ μὴ βλέπῃ, νὰ μὴ σκέπτεται τίποτε ἄλλο παρὰ πῶς, διὰ τοῦ ὀβολοῦ τῆς χήρας, θὰ καταστήσῃ τὴν Ἑλλάδα τῆς αὔριον οἰκονομικῶς ἀνεξάρτητον καὶ τὴν προικίσῃ μὲ στόλον καὶ στρατὸν ἀξιόμαχον. Τὸ σπουδαιότερον ὅμως καὶ μὲ ἀνθρώπους. Διότι στερούμεθα καὶ ἀνθρώπων.

Δι' αὐτὸ ὁ ἐθνικὸς ἀπόστολος πρέπει νὰ εἶνε διφυής. Νὰ μορφώνῃ ψυχὰς καὶ χαρακτῆρας καὶ νὰ ἱδρύῃ ταμεῖα τοῦ Γένους. Νὰ παίρνῃ τὸ ραβδάκι του καὶ νὰ κάμνῃ τὸν γῦρον τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Θὰ τοὺς ὁμιλήσῃ τὴν γλῶσσαν τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ζωῆς. Ἡ φλογερότης τοῦ λόγου του θὰ ὑπενθυμίσῃ εἰς τοὺς ἀκροατάς του τὰ μεγάλα ἰδανικὰ ἀπὸ τὰ ὁποῖα κατέχεται ἡ ἑλληνικὴ ψυχή.

Εἰς τὸν δρόμον του ὅμως θ' ἀπαντήσῃ καὶ πολλὰς δυσχερείας. Θὰ κτυπήσῃ εἰς θύρας ἀνθρώπων ποὺ ἔχουν αὐτιὰ ἀλλὰ δὲν ἀκούουν. Αὐτὸ ἂς μὴ τὸν ἀπελπίσῃ. Ἡ ψυχή του περισσότερον θὰ μεγαλυνθῇ διότι θὰ τοῦ ὑποδείξῃ ὅτι τὰ ὡραῖα ἔργα δημιουργοῦνται μὲ μόχθον πολύν. Ἀρκεῖ ὅτι θὰ βασίζεται ἐπὶ τῆς θελήσεως του, καὶ ἡ θέλησις συντρίβει τὰ ἐμπόδια. Ὅταν κανεὶς θέλει, τίποτε δὲν εἶνε ἀδύνατον. Ὁ θέλων καὶ ἐργαζόμενος καὶ ἐπιμένων ἄνθρωπος ἐξισοῦται μὲ τὴν θεότητα. Διότι φέρει ἐντός του τὸ δαιμόνιον τῆς δημιουργίας, τὸ δαιμόνιον τῆς ζωῆς.

***

Αὐτὴ εἶνε ἡ αὐτοθυσία ποὺ προανέφερα. Τώρα ἀπαιτεῖται καὶ κάποια μεθοδικότης. Ἐδῶ τὸ αὐθόρμητον δὲν ἔχει θέσιν πλέον ἀλλ' ὁ ὑπολογισμός. Ἕνας ὑπολογισμὸς ἀκριβὴς προσχεδιασμένος εἰς τὸν ὁποῖον τὸ ἐπίσημον Κράτος νὰ μὴ ἔλθῃ εἰς οὐδεμίαν σχέσιν. Οὔτε εἰς τὸν τρόπον τῆς ἐργασίας οὔτε εἰς τὴν διαχείρισιν τοῦ εἰσπραττομένου χρήματος. Καὶ αὐτὸ εἶνε ὁ μεγαλείτερος κόμβος. Ὄχι διότι δὲν θὰ τὸ χρησιμοποιήσῃ ὅπου πρέπει. Ἀλλὰ διότι τὸ Ἐπίσημον Κράτος, ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἀκόμη, ἕνεκα μερικῶν συνηθειῶν του δυσαρέστων, δὲν ἔχει καιρὸν νὰ σκέπτεται ἀνέτως περὶ τοῦ ἐθνικοῦ μεγαλείου.

Εἶνε ἀπρέπεια ἴσως νὰ ὁμιλῇ κανεὶς κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον διὰ τὴν Ἐπίσημον Ἑλλάδα. Ἀλλ' αὐτὴ εἶνε ἡ ἀλήθεια. Καὶ ἡ ἀλήθεια δὲν κρύπτεται. Ἀναμφιβόλως ὀφείλομεν νὰ σεβώμεθα τὸ ἐπίσημον Κράτος. Καὶ τὸ σεβόμεθα. Ἀλλὰ μέχρις ἑνὸς ὁρίου πάντοτε. Τὸ ἀπόλυτον δὲν εἶνε φρόνιμον. Ἄλλως τε ὀφείλομεν χάριν τῆς ἀναδημιουργίας μας νὰ ὑποτασσώμεθα εἰς μερικὰς ἀληθείας ποὺ διατυμπανίζουν τὰ πράγματα.

Ἔτσι λοιπὸν μὲ τὴν βοήθειαν τῆς θελήσεως των μὲ μεθοδικότητα καὶ αὐτοθυσίαν ἃς ἐπεκτείνουν οἱ ἱδρυταὶ τοῦ ταμείου τοῦ Γένους ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ πέραν τῆς χώρας τοῦ Φαραὼ τὴν εὐεργετικὴν δρᾶσιν των. Ὁ Ἑλληνισμὸς μίαν ἡμέραν θὰ τοὺς εὐγνωμονῇ. Τί ἄλλο ὡραιότερον πρέπει νὰ ζητῇ ἕνας ἄνθρωπος εἰς τὴν ζωὴν τὴν τόσον βραχείαν καὶ τόσον ἄσκοπον παρὰ τὸν στολισμόν της μὲ ὑψηλὰς ἐξάρσεις ψυχικάς;

ΠΕΤΡΟΣ ΖΗΤΟΥΝΙΑΤΗΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ΑΠΟ τὸ τελευταίως ἐκδοθὲν βιβλίον τοῦ κ. Π. Γιαννοπούλου «Νέον Πνεῦμα», δημοσιεύομεν τὸ ἑπόμενον τεμάχιον, πραγματικῶς ὡραῖον:

ΕΛΛΑΣ ΦΩΣ. Ἐποχὴ τοῦ 1821. Ἀνθρωπότης Μαρτύρων καὶ Ἡρώων. Εἰς τὸ βάθος χαλάσματα καὶ κρημνίσματα ἀχνίζοντα ἀπὸ αἵματα, καπνίζοντα ἀπὸ μπαρούτια. Ἀπὸ τὰ ἀναστατωμένα χώματα, ἕνας Ὕμνος Ἐλευθερίας ὑψώνεται, συμπάλλων αἱματοκαπνισμένους ἀέρας, περινεφώνων τὴν Νέαν Ἑλλ. ΔΟΞΑΝ, τὴν διαβαίνουσαν βιαστικά, μὲ μορφὴν Δόξης Ψαρῶν τοῦ Γύζη. Ἐμπρός, δρόμος Ναυπλίου, φέρων εἰς μικρὰν Ἐκκλησίαν. Αἱ Κεφαλαὶ τῆς Νέας Ἑλλόδος, Ἄνδρες, Λέοντες, Ἥρωες, Ἡμίθεοι, διέρχονται. Κάθε στῆθος Πληγαί. Κάθε καρδιὰ Ἡρωϊσμός. Κάθε κεφάλι Φῶς, Κάθε πτυχὴ λάμψις δόξης, κάθε ἀσημοκαπνισμένη πάλα, μυθικὴ ἐποποιΐα, κάθε χρυσοκαπνισμένον πιστόλι, ἡρωϊκὸν ποίημα. Διέρχονται λευκοχρυσάργυροι, κατάφορτοι Δόξης, καὶ μὲ λεοντοθύμους χαίτας εἰσέρχονται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν Δύο μένουν. Γεννήματα τοῦ Μυθικοῦ Χρυσαετοῦ, τῶν Ὀρέων τῆς Μάνης. Αἷμα τοῦ Πετρόμπεη. Καὶ οἱ δύο Νέοι καὶ οἱ δύο Ὡραῖοι καὶ οἱ δύο Ἥρωες Πιθανὸν οἱ Ἥρωες τῆς Τροάδος νὰ μὴν ἦσαν τόσον ὡραῖοι, ἀλλὰ βέβαιον ὅτι τὰ ἀτρώμητα πετρώματα τοῦ Ταϋγέτου, ἐπέταξαν ἕνα Ἡρωϊκὸν Γένος Ἀπολλώνειον. Μένουν, μὲ τὸ στῆθος ἀναμμένον ἀπὸ τὸ πάθος. Μένεα πνέοντες, διὰ τὴν ἰδίαν χαλιναγώγησιν καὶ διὰ τὴν κακῶς νοουμένην προσβολὴν κατὰ τῆς κορυφῆς των, σκέπτονται ἐκδίκησιν. Τίποτε παράξενον διὰ τὴν Ἑλλ. Ἱστορίαν. Ὁ Ἑλλ. Ἐγωϊσμὸς ὑπερισχύει τοῦ κοινοῦ συμφέροντος. Ὁ Ἀχιλλεὺς ἐγκαταλείπει τὸν ἀγῶνα καὶ ἀφήνει νὰ θερίζωνται οἱ Ἕλληνες πρὸ τῆς Τροάδος, διότι ὁ Ἀγαμέμνων τοῦ ἔπῆρε μίαν αἰχμάλωτον ποὺ δὲν τὸν ἐνδιέφερε διόλου. Ἐδῶ μάλιστα εἰσχωρεῖ καὶ τὸ δραματικῶς ὡραῖον καὶ ὑψηλόν, ἡ ὑπόθεσις κατὰ Κορυφῆς προσβολῆς. Πλησίον των, ἕνα φάσμα ἄσπρης Ἀρχοῦδας, μὲ ράσον καὶ πετραχῆλι καὶ τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τὰ χέρια, ἐκκαίει τὸ πάθος. Ἀλλ' ἔρχεται... Ἕνας Εἰρηνοποιός, ἕνας Ποιμὴν Λαοῦ, ἐρχόμενος νὰ φέρῃ τὸ Φῶς εἰς τὸ Σκότος τῶν καπνῶν, τὸν Ρυθμὸν εἰς τὸ Χάος, καὶ προχωρεῖ γαλήνια. Ὅλοι ἐξέρχονται τοῦ ναοῦ νὰ τὸν ὑποδεχθοῦν. Οἱ δύο Νέοι Ἥρωες, μὲ ἕνα βόγγον, ὁρμοῦν: Ὁ Καποδίστριας Νεκρός. Ἡ Νέα Ἑλλὰς ὀλοφυρομένη ἐπὶ τοῦ Μεγάλου Νεκροῦ, μὲ γόους φωνάζουσα τὸν Χαμόν της

Ο κ. Μιχαὴλ Λαμπρινίδης γράφων ἐν ἐπιφυλλίδι εἰς τὰς «Ἀθήνας» ἀπὸ τῆς 23 Ἰουλίου περὶ τῶν «Ἀλβανῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα» μᾶς δίδει ὅλον τὸ ἱστορικὸν τῆς καθόδου τῆς ἀλκίμου αὐτῆς φυλῆς καὶ τῆς δράσεώς της μέχρι τοῦ 1821. Ἰδοὺ μερικὰ ἀποσπάσματα τῆς ἐνδιαφερούσης μελέτης:

«Μία τῶν ἀλλεπαλλήλων ἀνὰ τὰς ἑλληνικὰς χώρας ἀθρόων βαρβαρικῶν μεταναστάσεων ὑπῆρξε κατ' ἐξαίρεσιν ἥκιστα δυσήκεστος καὶ πως εὐεργετικὴ διὰ τὸν ἑλληνισμόν. Ἀπ' αὐτῶν τῶν ἀρχῶν τῆς Ἰδης μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος, περὶ τὸ ἔτος 1320, φυλὴ εὔρωστος, φυλὴ νομάδων, ἀπόγονος τῶν *μενεπτολέμων Χαόνων καὶ τῶν ἀνιπτοπόδων καὶ Χαμαιεύνων Σελλῶν*, «*οἳ περὶ Δωδώνην δυσχείμερον οἰκί' ἔθεντο*», ὑπὸ λιμοῦ καὶ ἐμφυλίων σπαραγμῶν ἐλαυνομένη διέσχισε τοὺς δρυμοὺς καὶ τὰς διασφάγας τοῦ Πίνδου καὶ ἐξεχύθη ἀθρόως εἰς τὰ εὐεπίβατα πεδία τῆς ἐριβώλακος Θεσσαλίας, ἔνθα καὶ κατεσκήνωσεν, οἱ Ἀλβανοί, Σκιπετάρ, ὡς ὠνομάζετο ὁ φερέοικος οὗτος λαός, φεύγοντες τὰς πενιχρὰς τῆς κοιτίδος αὐτῶν νάπας, εἰσέβαλλον τότε εἰς τὴν Θεσσαλίαν, τὸ πρῶτον μὲν ἀραιῶς ἐπὶ σκοπῷ διαρπαγῆς ἢ ὅπως εὕρωσιν ἐργασίαν, βραδύτερον δὲ καὶ κατὰ πυκνοτέρας ὁμάδας ὅπως μονίμως ἐγκατασταθῶσι, συμπληροῦντες τοὺς ἐκ τῶν προηγηθεισῶν ἀλλεπαλλήλων Φραγκικῶν ἐπιδρομῶν ἐξατονήσαντας καὶ ἀραιωθέντας ἐγχωρίους πληθυσμούς. Οἱ ἐπήλυδες οὗτοι μετανάσται, καθ' ὅσον σὺν τῷ χρόνῳ ἡ Θεσσαλικὴ γῆ δὲν ἐξήρκει νὰ διαθρέψῃ αὐτοὺς πολλαπλασιαζομένους, ἢ καὶ ἐξ ἄλλων αἰτιῶν, προέβαινον βαθμηδὸν καὶ ἔτι πρός, διπλσύμενοι πρὸς τὰ ἐγγὺς παράλια τοῦ Εὐβοϊκοῦ κόλπου, τὴν Λοκρίδα, τὴν Βοιωτίαν μέχρι τῆς Ἀττικῆς καὶ τὰς ἔναντι τοῦ πορθμοῦ τοῦ Εὐρίπου ἀκτὰς τῆς νήσου Εὐβοίας καὶ τῆς Ἄνδρου.

«Οἱ λιποπάτριδες οὗτοι νομάδες οὐδ' εἰς τὰ νέα αὐτῶν σκηνώματα ἔτυχον τῆς ποθητῆς ἡσυχίας, ἣν ἐπεδίωκον φεύγοντες τὴν δυσχείμερον πάτριον γῆν καὶ ἐνταῦθα μετ' οὐ πολὺ εὑρέθησαν ἐν τῷ μέσῳ Ἑλλήνων, Φράγκων, Καταλάνων καὶ Τούρκων ἀλληλοσπαραττομένων.

«Λήγοντος τοῦ ΙΔ αἰῶνος, περὶ τὰ ἔτη 1370—1380, ὁ Βυζαντινὸς Δεσπότης Μιστρᾶ Μανουὴλ Καντακουζηνός, ὅπως ἐνισχύσῃ τὸν ἐκ τῆς ἀναρχίας, τῶν ἀδιαλείπτων πρὸς τοὺς Φράγκους δυνάστας τῆς Πελοποννήσου συρράξεων καὶ τῶν ἐμφυλίων σπαραγμῶν εἰς ἄκρον ἀραιωθέντα πληθυσμὸν τοῦ Δεσποτάτου αὐτοῦ, ἔγνω νὰ χρησιμοποιήσῃ τινὰς τῶν πλημμυρησασῶν τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Ἀνατολικὴν Χέρσον Ἑλλάδα πλανήτων τούτων Ἀλβανικῶν πατριῶν, ἃς μεταπεμψάμενος εἰσήγαγε τὸ πρῶτον νῦν εἰς Πελοπόννησον καὶ συνῴκισεν εἰς τὸ ὑπὸ τὴν Βυζαντινὴν κυριαρχίαν διατελοῦν νοτιοδυτικὸν καὶ μέσον τμῆμα αὐτῆς.

«Κατὰ τοὺς αὐτοὺς περίπου χρόνους ὁ ἐκ Φλωρεντίας φιλόδοξος Ἀφθέντης τῆς Καστελανίας Κορίνθου καὶ Βαρῶνος Βοστίτζης Ραινέρος ἢ Νέριος Ἀκκιαγιόλης ὁ Α΄, μεταβαίνων εἰς Θήβας, ἔνθα μετ' ἄλλων χριστιανῶν ἀρχόντων καὶ ἀρχιερέων τῆς Χέρσου Ἑλλάδος καὶ Πελοποννήσου εἶχε προσκληθῇ ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Νέων Πατρῶν (Ὑπάτης) τῇ 1 Ὀκτωβρίου 1373 εἰς Συνέλευσιν πρὸς διακανονισμὸν τοῦ προσφορωτέρου τρόπου καὶ τῶν μέσων τῆς ἀμύνης κατὰ τῆς ἀπειλούσης τὰς χώρας αὐτῶν ἐπιδρομῆς τῶν ὁρδῶν τοῦ νεοτεύκτου Ὀσμανικοῦ Κράτους, δὲν ὤκνησε διερχόμενος νὰ ἐπισκεφθῇ καὶ τὰς Ἀθήνας. Ἐνταῦθα, ἀντιληφθεὶς ὅτι οἱ δυνάσται τοῦ εὐκλεοῦς Ἄστεως Καταλάνοι, ἐξηντονημένοι καὶ περιῃρημένοι, διετέλουν ἐν παρακμῇ καὶ ἀποσυνθέσει, ἐμελέτησε νὰ καταλύσῃ τὸ κράτος αὐτῶν, ἐπικαλεσθεὶς πρὸς τοῦτο καὶ τὴν ἐπικουρίαν τῶν μέχρις Ἀττικῆς διεσπαρμένων ἀπ' ἄρτι Ἀλβανικῶν πατριῶν, ἐχθρικῶς πρὸς τοὺς Καταλάνους διακειμένων.

«Τῶν Ἀλβανῶν τούτων νομάδων ἕνα τῶν ἐπισημοτέρων φυλάρχων, τὸν Πέτρον Μπούαν τὸν Χωλόν, *ἄνδρα μὲ τὸν τρόπον οὐκ ἀγαθόν, δεξιὸν δ' ἄλλως ἀποστάτην*, κατὰ Χαλκοκονδύλην, ὅστις ἐρίσας πρὸς τὸν ὁμόφυλον αὐτοῦ καὶ συγγενῆ Μπούαν Σπάταν εἶχεν ἀποστῆ ἐκ Λαρίσσης ἐπὶ κεφαλῆς δεκακισχιλίων ἀλβανικῶν οἰκογενειῶν, ἠδυνήθη ὁ Νέριος νὰ προσεταιρισθῇ καὶ διὰ τῆς ἀρωγῆς αὐτοῦ εὐχερῶς ἐγένετο κύριος τῶν Μεγάρων καὶ εἶτα τοῦ ἄστεως τῶν Ἀθηνῶν ἐν ἔτει 1385· μετὰ διετῆ δὲ πολιορκίαν κατασχὼν καὶ τὴν ὀχυράν αὐτῶν Ἀκρόπολιν ἀνεγνωρίσθη ἐπ' αὐτῆς ἐπισήμως ὑπὸ τῶν Ἀρχόντων καὶ τῶν ἐπιτελῶν τοῦ τόπου Ἀφθέντης τοῦ Δουκάτου τῶν Ἀθηνῶν. Εἰς τὰς ἐπικούρους ταύτας Ἀλβανικὰς πατριὰς μετὰ τὴν κατάκτησιν τῶν Ἀθηνῶν ὁ Νέριος Ἀκκιαγιόλης μεγάλας ἐποιήσατο παραχωρήσεις γαιῶν καὶ χωρίων ἐν ταῖς κατὰ τὴν Ἀττικὴν καὶ Κορινθίαν κτήσεσιν αὐτοῦ, πλὴν τῆς ὀχυρᾶς καὶ πυκνῶς κατῳκημένης πόλεως τῶν Μεγάρων.

«Ἡ Ἀλβανικὴ φυλὴ ἦν λαὸς ἀναντιρρήτως ὁμογενής, ἐκ τῆς αὐτῆς προελθὼν ἐθνολογικῆς ῥίζης τῶν παναρχαίων Πελασγῶν:

»...*δοσοι τὸ Πελασγικὸν Ἄργος ἔναιον*»,

καὶ οἵτινες, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Θουκυδίδης, ἐν τοῖς παλαιοτάτοις χρόνοις *ἐπεπόλασαν κατὰ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα.*

Οἱ Ἀλβανοὶ (Albani, λευκοὶ) ὡς ἐκλήθησαν οἱ κάτοικοι τῆς Ἀρχαίας Ἰλλυρίδος ὑπὸ τῶν ἔναντι θεωμένων τὰ λευκὰ αὐτῶν ὄρη (**Albos montes**) Ἰταλῶν εἰς διαστολὴν τῶν ὁμόρων Μαυροβουνίων (**Monte negrini**), ὁμόθρησκοι πάντες τότε τοῖς Ἕλλησι καὶ συγγενεῖς τὰ ἤθη καὶ τὴν γλῶσσαν, ἀθρόως κατελθόντες περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΔου αἰῶνος εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ ἐκεῖθεν διασπαρέντες εἰς τὰς χώρας τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος καὶ τῆς Πελοποννήσου, δὲν ἠδύναντο, ὡς καὶ οἱ πρόγονοι αὐτῶν κατὰ τὴν ἀπωτάτην ἀρχαιότητα, ἢ νὰ συγκερασθῶσι καὶ συγχωνευθῶσι μετὰ τῶν ὑπερόχων κατὰ τὴν πνευματικὴν διάπλασιν καὶ τὰς ἱστορικὰς παραδόσεις ἰθαγενῶν κατοίκων τῆς ἐνδόξου κλασικῆς γῆς· οὐχὶ ὡς οἱ Παρίστριοι, οἵ τε ἐκεῖθεν ἀκαταίσχυντοι καὶ ἀκόλαστοι μιγάδες τῆς ἀρχαίας Δακίας καὶ οἱ ἐντεῦθεν ἀειβάρβαροι καὶ ἄγριοι ἐπιδρομεῖς τῆς Μυσίας, ὧν τὰ ἀχρεῖα καὶ αἱμοχαρῆ ἔνστικτα οὔτε ἡ ἥμερος καὶ εἰρηνικὴ τοῦ Εὐαγγελίου θρησκεία, ἡ παρὰ τῶν Ἑλλήνων διδαχθεῖσα αὐτοῖς, οὔτε ἡ πρόοδος τοῦ πολιτισμοῦ καὶ κατ' ἐλάχιστον ἴσχυσε ν' ἀμβλύνῃ.

«Ἐπινεύσει τῆς Θείας Προνοίας, ἐκ τῆς ἐθνολογικῆς ταύτης τῶν Ἑλλήνων καὶ Ἀλβανῶν συγκράσεως προῆλθεν ἡ νεωτέρα Ἑλληνικὴ γενεά, ἥτις ἀρχομένου τοῦ ΙΘου αἰῶνος τοσαύτας ἐπλήρωσε λαμπρὰς σελίδας ἐν ταῖς δέλτοις τῆς Παγκοσμίου Ἱστορίας. Ὑπὸ τοιούτων ἐλαυνόμενος ἰδεῶν, περὶ τῆς ὁμογενείας καὶ ἑνότητος τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Ἀλβανικῆς φυλῆς, καὶ ὁ ἀλήστου μνήμης πρῶτος τῶν Ἑλλήνων βασιλεὺς Ὄθων, ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς βασιλείας Αὐτοῦ, εἰς ἀμέσους εὑρίσκετο σχέσεις καὶ ἰδιαιτέρας διετήρει συνεννοήσεις μετὰ τῶν ἐκεῖθεν τῶν ἑλληνικῶν ὁρίων προκριτωτέρων Ἀλβανῶν φυλάρχων, Χριστιανῶν καὶ Μωαμεθανῶν· πλὴν ἡ πολιτεία αὕτη τοῦ ἐναρέτου ἐκείνου ἡγεμόνος ἐπέπρωτο, κακῇ μοίρᾳ, νὰ ἐξεγείρῃ τὴν μῆνιν τῆς ἀείποτε πολυμηχάνου Ἀγγλικῆς διπλωματίας, ἥτις τέλος καὶ ἐπέτυχε τὴν κατάλυσιν τῆς δυναστείας Αὐτοῦ».

ΑΙ κάτωθι κρίσεις περὶ τῆς ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως δημοσιευθεῖσαι εἰς τὸ περιοδικὸν «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» τοῦ Πατριαρχείου ἀνήκουν εἰς τὸν Ῥῶσσον καθηγητὴν τῆς Θεολογικῆς Ἀκαδημίας τῆς Πετρουπόλεως κ. Σοκολώφ:

«Πρὸς τὰς ἄλλας ὀρθοδόξους Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς οἱ οἰκουμενικοὶ Πατριάρχαι, καθ' ὅλην τὴν ἀπὸ τῆς ἁλώσεως περίοδον, παρεῖχον βοήθειαν καὶ ἀρωγὴν ἐν ταῖς δυσχερέσι περιστάσεσιν αὐτῶν. Παρεχώρουν ὑπὲρ τῶν ἐκκλησιῶν τούτων ἰδίους ναούς, μοναστήρια, κτήματα, πρὸς ὠφέλειαν ἠθικὴν ἢ ὑλικὴν τοῦ ἐν αὐταῖς κλήρου καὶ λαοῦ· προθύμως ἐπεκύρωνον τὰ πρὸς τὰς Ἐκκλησίας ταύτας ἀφιερώματα διαφόρων δωρητῶν· ἀγρύπνως προσεπάθουν νὰ προλαμβάνωσι πᾶσαν ἐκδήλωσιν θρησκευτικοῦ χωρισμοῦ ἢ διαπάλης ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις ταύταις· δι' ἐπιστολῶν εἰς τὰς ἐπαρχίας καὶ τὰ μοναστήρια τοῦ θρόνου καὶ τὰ ἐμπορικὰ σωματεῖα καὶ συντεχνίας, ἐζήτουν τὴν ὑλικὴν βοήθειαν αὐτῶν ὑπὲρ τῶν ἐν ἀνάγκῃ εὑρισκομένων χριστιανῶν τῆς Παλαιστίνης, τῆς Συρίας καὶ τῆς Αἰγύπτου κ.τ.λ.

Καὶ ἄγνωστον τί θὰ ἐγίνετο ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Ἀλεξανδρείας, ἐὰν ἔπαυεν ἢ ἐξησθένει ἡ μέριμνα τῶν Οἰκουμενικῶν Πατριαρχῶν, καθ' ἣν ἐποχὴν ἡ Ἐκκλησία αὕτη διεξῆγε συνεχεῖς ἀγῶνας πρὸς τοὺς Σιναΐτας ἕνεκα τῶν ἀξιώσεων αὐτῶν ἐπὶ τῶν δικαιωμάτων τοῦ θρόνου τῆς Ἀλεξανδρείας. Ποῖαι θὰ ἦσαν αἱ συνέπειαι τῆς Λατινικῆς προπαγάνδας διὰ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἀντιοχείας, ἐὰν οἱ πατριάρχαι τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐγκατέλειπον ταύτην εἰς τὰς ἰδίας αὐτῆς ἀσθενεῖς δυνάμεις καὶ εἰς τὸν κλῆρον αὐτῆς εἰς ἐποχήν, καθ' ἣν οὔτε ὑλικά, οὔτε ἠθικὰ μέσα ὑπῆρχον αὐτῇ πρὸς καταπολέμησιν τοῦ καταστρεπτικοῦ κακοῦ; Τίς θὰ ἦτο καὶ ἡ τύχη τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἱερουσαλὴμ;...»

ΕΙΣ τὴν «Ἀτλαντίδα» τῆς Νέας Ὑόρκης δημοσιεύεται συνομιλία τοῦ βασιλέως μας μὲ ἐξέχον πολιτικὸν πρόσωπον περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ τύπου.

Ἰδοὺ πῶς ἐξεφράσθη ἡ Α. Μ. περὶ τῶν ἐφημερίδων μας:

— Καὶ ἄλλοτε ἔλαβα ἀφορμὴν νὰ ἐκφρασθῶ δυσθύμως περὶ τῆς στάσεως μερίδος τινὸς τοῦ Ἀθηναϊκοῦ Τύπου, κακίσας τὴν κατὰ τὸν Νοέμβριον τοῦ 1902 ἐπελθοῦσαν μετὰ τὰ φοιτητικὰ παρεξήγησιν, τὴν ὁποίαν ἐνεθάρρυνε καὶ ἐξεσκάλισε ὁ Τύπος, ὅστις καὶ προεκάλεσε τὰ αἱματηρὰ τῆς τότε ἐποχῆς γεγονότα. Τὴν αὐτὴν παρατήρησιν διὰ τὴν κακὴν στάσιν τοῦ ἀθηναϊκοῦ τύπου εἰς τὰς παρούσας ἐθνικὰς περιστάσεις ἔχω νὰ κάμω καὶ σήμερον.

«Ὁ Τύπος, δυστυχῶς, ὁ ἑλληνικὸς δὲν παρακολουθεῖ μὲ ψυχραιμίαν τὰ γινόμενα, οὔτε σταθμίζει τὰς περιστάσεις καὶ δὲν φέρεται συμφώνως πρὸς αὐτάς. Ὄχι δὲ μόνον τοῦτο, ἀλλ' εἴτε ἐκ κομματικοῦ εἴτε ἐξ ἐπαγγελματικοῦ ἀνταγωνισμοῦ, ἐπιλαμβάνεται τῶν παρουσιαζομένων ζητημάτων συμφώνως πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς στιγμῆς.

«Ἀκριτομυθίαι τοῦ Ἀθηναϊκοῦ Τύπου ἀρκετὰ προσκόμματα ἔφεραν εἰς τὸ Κρητικὸν ζήτημα. Ἀκριτομυθίαι του πάλιν εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἑλληνοβουλγαρικῆς ῥήξεως εἰς ἀρκετὴν δυσχέρειαν ἔφεραν πολλάκις τὴν Κυβέρνησίν Μου.

«Εἶνε βεβαίως ὁ τύπος ὁ ἑλληνικὸς κανονικὸς διδάσκαλος, ἀποκαλύπτει δὲ καὶ ἀληθείας, χρησίμους κατὰ πολύ. Δυστυχῶς ὅμως κατὰ τὰ ἄλλα παρεξετράπη τοῦ προορισμοῦ του καὶ ἀντὶ νὰ βελτιώνεται, ὁλονὲν καταστρέφεται, καθὼς βλέπω, μὲ μεγάλην μου λύπην».

Ἔπρεπε τέλος νἀκουσθῇ ἡ πατριωτικὴ φωνὴ τοῦ ἄνακτος αὐστηροῦ τιμητοῦ αὐτὴν τὴν φοράν.

Καμπ.

ΕΙΣ τὸν «**Hellénisme**» τῶν Παρισίων δημοσιεύεται ἀνάλυσις τοῦ περὶ Ἑλλάδος ἀξιολόγου βιβλίου τοῦ κόμητος **Gobineau**. Ἰδοὺ τὰ συμπεράσματα τοῦ ἐν λόγῳ βιβλίου τὰ ὁποῖα εὑρίσκομεν εἰς τὴν ἀνάλυσιν αὐτήν:

«Καὶ ὁ πλέον ὑπερβολικὸς ὀπτιμισμὸς δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ φθάσῃ εἰς τὸ σημεῖον νὰ θεωρήσῃ τοὺς Ῥουμάνους καὶ τοὺς Σλάβους ὡς προστατευτικὰ τείχη διὰ τὰ κράτη τῆς Δύσεως· οἱ πρῶτοι εἶν' ἕνας λαὸς ποῦ δὲν ἔχει παρελθὸν ἐγγυώμενον περὶ τῆς δυνάμεώς του, οἱ δεύτεροι εἶνε μόνον τεμάχια τῆς μεγάλης αὐτῆς ἐθνότητος, ἡ ὁποία παρουσιάζεται προπάντων εἰς τὴν σημερινὴν ἐποχὴν ὡς θέλουσα νὰ χυθῇ εἰς τὸ μέγα ἐκεῖνο σύνολον, τοῦ ὁποίου τὰς ἀναμφισβητήτους προόδους ἡ Εὐρώπη ἔχει κἄποιαν ἀφορμὴν νὰ βλέπῃ μὲ βλέμμα τρομαγμένον.

«Οἱ Ἕλληνες δὲν παρουσιάζουν τὸ ἴδιον θέαμα, δὲν ὁμοιάζουν μὲ τοὺς Ῥουμάνους, καὶ πολὺ περισσότερον μὲ τοὺς Σλάβους. Εἰς τὸ παρελθὸν ἦσαν αὐθένται. Εἰς τὸ παρὸν κ' αἱ δυστυχίαι των ἀκόμη καὶ τὰ ἀκούσια σφάλματά των, ἀναπόφευκτα καὶ κατὰ πλεῖστον ἐπιβληθέντα ὑπὸ τῶν περιστάσεων, δὲν ἔχουν κατ' οὐδένα τρόπον βάλει ἐμπόδιον εἰς μίαν τόσο ὁρμητικὴν ἀνάπτυξιν τῆς ζωντανότητός των, ποῦ πρέπει νὰ τὸ ἀναγνωρίσωμεν, ἀναλογιζόμενοι τὰς περιστάσεις. Αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς δὲν θὰ ἠμποροῦσαν νὰ ἔχουν κάμει κἄτι περισσότερον... Ὁ λαὸς αὐτὸς δὲν εἶνε οὔτε ἀδρανής, οὔτε ἀνίκανος καὶ κατέχει ὅλα τὰ ἐφόδια διὰ νἀπαιτήσῃ νὰ τὸν λογαριάζουν ὡς ὑπάρχοντα μέσα εἰς τὸν κόσμον.»

ΕΙΣ τὴν «Μεγάλην Ἐπιθεώρησιν» ὁ κ. Στεφὰν-Πὸλ ὁμιλεῖ διὰ τὴν κατάργησιν τῆς θανατικῆς ποινῆς. Ἡ ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ τῆς Γαλλίας ἐπιτροπὴ εὑρῆκε ἕνα κωμειδυλλιακὸν μέσον νὰ δώσῃ τέλος εἰς τὰς σχέσεις της μὲ τὴν λαιμητόμον: χωρὶς χρήματα, δὲν θὰ ἔχωμεν δημίους, ἐπομένως οὔτε θανατικὰς ἐκτελέσεις. Καὶ κατήργησαν τὸ κονδύλιον διὰ τοὺς δημίους.

ΕΙΣ τὴν «Ἐπιθεώρησιν τῶν δύο Κόσμων» ὁ κ. **G. Rageot** συνοψίζει τἀποτελέσματα τῆς Ψυχοφυσιολογίας. Ὕστερ' ἀπὸ τρία τέταρτα αἰῶνος Ψυχοφυσιολογίας, λέγει, εἴμεθα σιμώτερα πρὸς τὸν ἰδεαλιστὴν Ζουφροὰ παρὰ πρὸς τὸν πατέρα τοῦ θετικισμοῦ τὸν Αὔγουστον Κόντ. Ὅλαι αἱ προσπάθειαι τῆς ψυχολογίας ἦσαν πῶς νὰ πλησιάσῃ τὴν φυσιολογίαν. Ἀλλ' αἱ προσπάθειαι αὐταὶ τὴν ἀπεμάκρυναν ἐπὶ μᾶλλον. Ἡ ψυχολογία ἔκαμε νέα ἀποκτήματα μοναχή της.

ΕΙΣ μίαν Ἰαπωνικὴν ἐπιθεώρησιν ὁ δόκτωρ Ἰνοὺφ γράφων περὶ τῆς συγχρόνου φιλολογίας τῆς πατρίδος του, λέγει, ὅτι εὑρίσκεται μᾶλλον ὀπισθοδρομημένη πρὸς τὰς περασμένας ἐποχὰς παρὰ προοδεύουσα· ἀκόμη ὅτι οἱ Ἰάπωνες συγγραφεῖς τῆς σήμερον ὀλίγον φροντίζουν περὶ τοῦ ὕφους. Κατ' αὐτὸν αἱ σπουδαὶ ἔχουν παραμεληθῆ σήμερον, ἀπασχολοῦνται μᾶλλον περὶ τῶν ἔξω συμβαινόντων ἰδίως εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ὀλίγοι Ἰάπωνες ἔχουν προσωπικὴν γνώμην. Ξενοπάθεια ἀπ' ἄκρον εἰς ἄκρον. Κοντολογῆς ἡ σημερινὴ Ἰαπωνικὴ φιλολογία δὲν ἀξίζει τὸν κόπον.

ΕΙΣ τὴν **Fortnightly Review** τοῦ Λονδίνου δημοσιεύεται μελέτη περὶ τοῦ ναυάρχου Τόγγο. Θαυμάζεται ὁ ὑπέροχός του χαρακτὴρ καὶ ἡ ὑπέροχός του διάνοια. Κατέκτησε τὸν γενικὸν θαυμασμὸν διὰ τὴν εὐθύτητα, τὴν μετριοφροσύνην, τὴν λιτότητα, τὴν ἠθικήν του διαγωγήν, ἑνωμένας μὲ ἕνα θάρρος τόσο μεγάλο καὶ τόσο πρόδηλον ποῦ κανένα ἐγκώμιον δὲν ἠμπορεῖ νὰ ζωγραφίσῃ, μὲ ἕνα αἴσθημα καθήκοντος τόσο βαθὺ ποῦ τοῦ ἔδωκαν δικαίως τὸ ὄνομα «Μπαγυὰρ τοῦ σημερινοῦ ναυτικοῦ». Ἂν προσθέσῃ κανεὶς ὅτι ὁ ναύαρχος Τόγγο ἠρνήθη νὰ δεχθῇ τὸ ἓν ἑκατομμύριον γιὲν ποῦ τὸ ἔθνος ἤθελε νά του χαρίσῃ καὶ ὅτι ἀρκεῖται εἰς τὴν μετριωτάτην περιουσίαν του, θὰ ἐννοήσῃ κανεὶς μέχρι ποίου σημείου ἀγαπᾶται ἀπὸ τοὺς συμπολίτας του οἱ ὁποῖοι τὸν τοποθετοῦν σιμὰ εἰς τὸν Μικάδον.

ΕΝΑΣ Ἰάπων Ἀδάκι Κιννοσοῦκε ἐξηγέρθη ἐναντίον τοῦ Πέτρου Λοτὶ ὁ ὁποῖος παρέστησε τὴν Ἰαπωνίδα ὡς ἕνα παιγνιδάκι διὰ τὸν ἄνδρα καὶ διόλου *σύντροφον* τοῦ ἀνδρός. Ἀναφέρει τὸ **Genji Monogatari**, τὸ ἔργον ποῦ κατέχει εἰς τὴν Ἰαπωνικὴν λογοτεχνίαν θέσιν ὁποίαν ἡ Ἰλιὰς εἰς τὴν Ἑλληνικήν, καὶ τὸ ὁποῖον ὀφείλεται εἰς μίαν γυναῖκα τῆς αὐλῆς. Αἱ γυναῖκες, κατὰ τὸν ἀρθρογράφον, ὑπῆρξαν ὁ ἐγκέφαλος τῆς Ἰαπωνίας καὶ πολλάκις ὑπερέβησαν τοὺς ἄνδρας εἰς τὰ ἐδάφη των μάλιστα. Ἡ πρώτη ἐκστρατεία τῶν Ἰαπώνων εἰς τὸ ἐξωτερικόν, εἰς τὴν Κορέαν, ἐνηργήθη ἀπὸ μίαν γυναῖκα τὴν αὐτοκράτειραν Γίνκο. Καὶ ἄλλαι γυναῖκες ἐφάνησαν χρήσιμοι εἰς τὸ Ἰαπωνικὸν κράτος.

ΕΣΧΑΤΩΣ ἐδημοσιεύθη γαλλιστὶ μυθιστόρημα τοῦ Ῥουμάνου ποιητοῦ κ. Ἀλεξάνδρου Μακεδόνσκι. Ὁ συγγραφεὺς τοῦ μυθιστορήματος ὑπῆρξεν ἀρχηγὸς ἑνὸς φιλολογικοῦ νεολατινικοῦ κινήματος εἰς τὴν Ῥουμανίαν. Ἀκόμη εἰργάσθη διὰ τὴν λατινοποίησιν τῆς Ῥουμανικῆς ὀρθογραφίας. Καθὼς ὁ κ. Μάρκελλος Μονταντὸν γράφει εἰς τὸν «Γαλάτην Ἑρμῆν» ὁ Μακεδόνσκι εἶνε καλλιτέχνης ἀπαράμιλλος, χειριζόμενος τὴν γλῶσσαν ὅπως κανεὶς πρὸ αὐτοῦ εἰς τὴν Ρουμανίαν, εὔγλωττος καὶ παράδοξος, λεπτότατος ὁμιλητὴς καὶ **conteur**. Περιτριγυρίζεται ἀκόμη ἀπὸ φάλαγγα ὁλόκληρον θαυμαστῶν καὶ μαθητῶν. Ἡ ἀνεξαρτησία του καὶ ἡ εἰλικρίνεια τῶν κρίσεων του ἐτάραξε τὴν Ρουμανίαν. Ἐτόλμησε νὰ γράψῃ κἄποτε: «Πράγματι, ὁ Ἐμινέσκο διαμένει λογοκλόπος....αἶσχος τῆς σημερινῆς ἐποχῆς».

Καὶ ὁ Ἐμινέσκο θεωρεῖται ἕνας ἀπὸ τοὺς μᾶλλον ἀληθινοὺς Ῥουμάνους ποιητάς.

Οὐδεὶς προφήτης κ. τ. λ. Εἶνε γνωστὴ ἡ εὐαγγελικὴ ῥῆσις. Μίαν ἡμέραν ὁ Μακεδόνσκι ἐκδικούμενος ἀφίνει τὴν Ῥουμανικὴν γλῶσσαν καὶ ἀρχίζει νὰ γράφῃ γαλλικά. Τὰς Ῥουμανικὰς ποιητικὰς συλλογὰς τοῦ **Poesii** (1882) καὶ **Excelsior** (1895) διεδέχθησαν αἱ γαλλικαὶ **Bronzes**. Τὸ τελευταῖον του γαλλικὸν βιβλίον τὸ μυθιστόρημα **Calvaire de feu** θαυμάζεται διὰ τὸ ὕφος καὶ τὸν πλούσιον λυρισμόν του· τὴν βάρβαρον ἀρχιτεκτονικήν του ἀκόμη θεωροῦν ὡς ἕνα χάρισμα τοῦ παραδόξου βιβλίου.

Ο κ. Γκαστὸν Ῥαζὸ ἐδημοσίευσε ἀξιανάγνωστον βιβλίον ὑπὸ τὸν τίτλον «ἡ ἐπιτυχία, συγγραφεῖς καὶ κοινόν». Εἶν' ἕνα εἶδος κοινωνιολογικῆς κριτικῆς. Ὀνομάζει ἐπιτυχίαν εἰς τὴν τέχνην «τὴν ὑποχρέωσιν ποῦ ἕνα ἔργον μᾶς ἐπιβάλλει νἀσχοληθῶμεν περὶ αὐτοῦ».

Πρέπει λοιπὸν νὰ σπουδάσῃ κανεὶς τὴν ψυχολογίαν τοῦ συγγραφέως τοῦ παράγοντος τὸ ἔργον καὶ τοῦ κοινοῦ, τὸ ὁποῖον δέχεται ἢ ὄχι αὐτό. Τὸ κοινὸν ἔχει μεγαλυτέραν σημασίαν ἀπὸ τὸν συγγραφέα εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἔργου. Γενικῶς ἐπιτυχία δὲν εἶνε παρὰ μία συμφωνία ἰδεῶν συγγραφέως καὶ κοινοῦ. Τοιουτοτρόπως κάθε ἔργον τέχνης δημιουργεῖ τὸ κοινόν του, τὸ κοινὸν ποῦ τοῦ ἀξίζει. Ἡ ἐπιτυχία ἔπειτα εἶνε ἕνα γεγονὸς κοινωνιολογικόν. Ἀρκεῖ παραδείγματος χάριν νὰ παραβάλῃ κανεὶς τὴν πελατείαν τοῦ Μαυρικίου Μπαρρὲς μὲ τὴν πελατείαν τοῦ Μαρκέλλου Πρεβὸ διὰ νὰ συμπεράνῃ περὶ τῆς διαφορετικῆς των ἀξίας. «Περιμένοντες τὴν θετικὴν μορφὴν τῆς μελλούσης αἰσθητικῆς, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἕνα ἔργον τέχνης εἶνε τόσο περισσότερον ἐκφραστικὸν καὶ ὡραῖον ὅσο ἡ ἐπιτυχία του εἶνε δυνατὸν νὰ ἐξηγηθῇ ἀπὸ στοιχεῖα ψυχολογικὰ καὶ γεγονότα κοινωνικὰ ἐκ τῶν οὐσιωδῶν μᾶλλον». Αἱ μεγαλύτεραι ἐπιτυχίαι εἶνε καὶ αἱ ὀλιγώτερον διαρκεῖς. Ὁ κ. Ραζὸ μᾶς δίδει ὡς παράδειγμα τὸν **René Bazin**. Ὁ κ. Ραζὸ προβλέπει ἀκόμη ὅτι τὸ ἔργον τοῦ συγγραφέως αὐτοῦ γλίγωρα θὰ λησμονηθῇ. Καὶ ὁ συγγραφεὺς μελετᾷ ἀκόμη τὰ αἴτια τῆς ἐπιτυχίας τοῦ Μαυρικίου Δονναί, τοῦ Ἑρβιέ, τοῦ Λοτί, τῆς κομήσσης δὲ Νοάγι, τοῦ Ἐδμόνδου Ροστὰν τῶν ὁποίων ἡ φανταστικὴ ποίησις «εὑρίσκεται πλησίον εἰς ὅλον τὸν κόσμον, ἀκριβῶς διότι εἶνε μακρὰν τῆς πραγματικότητος». Ὁ κ. **Jean de Gourmont** παρατηρεῖ ἀναλύων τὸ βιβλίον εἰς τὸν «Γαλάτην Ἑρμῆν» ὅτι ἀκριβῶς ἡ πραγματικότης ποτὲ δὲν ὑπῆρξε στοιχεῖον μεγάλης ἐπιτυχίας εἰς τὰ ἔργα τῆς τέχνης.

Τὸ βιβλίον τοῦ κ. Ραζὸ δὲν πρέπει νὰ δώσῃ ἀκόμη εἰς ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας ἀφορμὴν εἰς τὸ νὰ μελετήσωμεν τὴν αἰτίαν διὰ τὴν ὁποίαν ἔργα στερούμενα πάσης ἀξίας, μακρὰν πάσης λογοτεχνικῆς ἀληθείας, εἴτε διὰ τὴν ψευδαισθηματικὴν γλυκερότητα, εἴτε διὰ τὸν φωνασκὸν πατριωτισμόν των, τὴν κενολογίαν, ἐπέτυχαν, ἀκόμη ἐγέννησαν φιλολογικὰς ἐπιδημίας ἀπομιμήσεων;

ΕΙΝΕ μία πεντηκονταετία σχεδὸν ἀπὸ τὸν καιρὸν τοῦ θανάτου τοῦ Χάϊνε (1856) καὶ τοῦ Μυσσὲ (1857). Τελευταίως ἔγιναν δημοσιεύσεις ἔργων τοῦ Γάλλου ποιητοῦ καὶ ἐπίσης ἔκδοσις ἐκλεκτῶν σελίδων τοῦ Χάϊνε. Ὁ κ. Παῦλος Μπουρζὲ ἐκ τῶν διδασκάλων τοῦ Ψυχολογικοῦ μυθιστορήματος, ὁ ἐσχάτως ἐπανελθὼν εἰς τοὺς κόλπους τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, ἰδοὺ περίπου πῶς, παραλληλίζων, ἐκτιμᾷ τὸ τάλαντον τῶν δύο μεγάλων ποιητῶν. «Εἶνε πενῆντα χρόνια ἀπὸ τότε ποῦ ἔθαψαν εἰς τὸ κοιμητήριον τῆς Μονμάρτρης τὸν μεγαλύτερον τῶν Γερμανῶν ποιητῶν ὕστερ' ἀπὸ τὸν Γκαῖτε, τὸν ποιητὴν τοῦ Intermezzo, τῆς θαλάσσης τοῦ Βορρᾶ, τοῦ βιβλίου τοῦ Λαζάρου, τὸν τρυφερόν, τὸν σκληρόν, τὸν αἰσθηματικόν, τὸν μυκτηριστήν, τὸν ἀφελῆ, τὸν κυνικὸν Χάϊνε. Ἦτον ὅλα αὐτά, καὶ συγχρόνως ἕνας δυστυχὴς ἄνθρωπος ποῦ ἠγωνία διαρκῶς ὑπὸ τὴν πίεσιν μιᾶς φρικτῆς νευρικῆς ἀσθενείας. Ἡ κυρία Jaubert μᾶς τὸν περιέγραψε, εἰς τὰς ἀναμνήσεις της, ἀκίνητον, μὲ τὰς κνήμας ἀποξηραμένας... μὲ φρικτοὺς διαπεραστικοὺς πόνους εἰς ὅλο του τὸ σῶμα... Ἕναν χρόνον ὑστερώτερα ὡδηγεῖτο εἰς τὸ Πὲρ-Λαοὲζ ὁ Γάλλος ἀδελφὸς τοῦ Ἑρρίκου Χάϊνε, ὁ Ἀλφρέδος δὲ Μυσσέ. Ὁ ἕνας Γερμανὸς μὲ ὅλον τὸν παρισινισμόν του· ὁ ἄλλος τόσον ἀληθινὰ Γάλλος, τόσο βαθέως ριζωμένος εἰς τὸ γαλατικὸν ἔδαφος. Ζῶντες ἐγνωρίσθησαν, καὶ ἠγάπησε ὁ ἕνας τὸν ἄλλον μολονότι ὁ Χάϊνε εἶπε διὰ τὸν Μυσσὲ εἰς στιγμὰς εἰρωνείας: — Εἰν' ἕνας ποῦ ἔχει ἕνα ὡραῖο παρελθόν... Ὁ Ἑρρίκος Χάϊνε, — ὁ Ἀλφρέδος δὲ Μυσσέ! Εἶνε πενῆντα χρόνια τόρα ποῦ οἱ στίχοι τῶν δύο αὐτῶν ποιητῶν ἦσαν ἐκεῖνοι εἰς τοὺς ὁποίους οἱ νέοι τοῦ καιροῦ ἐκείνου ἀνεγνώριζαν ἢ ἐζωντάνευαν τὴν ἐσωτέραν θέρμην τῶν καρδιῶν τους. Ἀκόμη καὶ σήμερα τίποτε δὲν ἐγήρασε εἰς αὐτούς. Ἀξίζει νὰ ποῦμε δι' αὐτοὺς ὅ,τι εἶπε κάποτε ὁ Πασκάλ:

«Ἐπερίμενες νὰ ἰδῇς ἕναν συγγραφέα, κ' εὑρίσκεις μολαταῦτα ἕναν ἄνθρωπον Ὅταν τοὺς διαβάζῃς εἶνε ὡς νὰ τοὺς ἀκοῦς νὰ μιλοῦν, νὰ τοὺς αἰσθάνεσαι αἰσθανομένους...»

ΕΙΣ ἄρθρον του περὶ τῆς κοινωνικῆς σημασίας τῆς τέχνης δημοσιευθὲν εἰς τὴν «Revue philosophique» ὁ φιλόσοφος κ. P. Gaultier, λέγει: «Τὸ ἔργον τῆς τέχνης εἶνε κοινωνικὸν πρῶτον ὡς ἐκ τῆς φύσεως καὶ τῆς συστάσεώς του. Δὲν ὑπάρχει καλλιτέχνημα ποῦ νὰ μὴν εἶνε «*ἀθροιστικὸν*» ποῦ νὰ μὴν εἶνε, ἀληθινά, σύνθεσις ὅπως ὁ κ. Γαβριὴλ Σεάγιε τὸ ἀπέδειξε, σύνθεσις ὄχι μόνον τῶν στοιχείων ποῦ τὸ συναποτελοῦν, ἀλλ' ἀκόμη τῆς αἰσθητικότητος τοῦ δημιουργοῦ του καὶ τῆς πραγματικότητος, κοινωνία του μὲ τοὺς ζῶντας καὶ μὲ τὰ πράγματα ποῦ φέρει μέσα του τὸ ἔργον.

Τοιουτοτρόπως ὁ τεχνίτης εἶνε ὁ ἀγαπῶν, ὁ ἀνοίγων τὸν ἑαυτόν του εἰς ὅλας τὰς πνοάς, δεχόμενος ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς. Εἶν' ἐκεῖνος ποῦ ἔρχεται εἰς ἐσωτέραν ἐπαφήν, εἰς ἐπαφὴν βαθεῖαν ἂν ὄχι μὲ ὅλα τὰ ὄντα τοὐλάχιστον μὲ τὸ μοδέλο του. Εἶν' ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος διεισδύων εἰς τὰ πράγματα, δοκιμάζει τὴν ἀνάγκην νὰ ταυτισθῇ μ' αὐτά· ἐκεῖνος μὲ μίαν λέξιν ποῦ δύναται νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὸν ἑαυτόν του διὰ νὰ κατέλθῃ εἰς αὐτά· ἑπομένως ὁ τεχνίτης εἶνε ὑποκείμενον, ἑπομένως προδήλως τὸ ἔργον του εἶνε κοινωνικόν. Ἀδίκως ἐκατηγόρησαν μεγαλοφυεῖς τεχνίτας τὸν Ῥέμπραντ καὶ τὸν Μπετόβεν δι' ἕναν ἐγωϊσμὸν τοῦ ὁποίου περισσότερον ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους εἶν' ἐστερημένοι.. Ποῖος εἶνε μᾶλλον ἐνδιαφερόμενος διὰ τὰς μεγάλας κινήσεις τῆς ζωῆς ἀπὸ τὸν δημιουργὸν τῆς *Ἡρωϊκῆς συμφωνίας* καὶ τὸν δημιουργὸν τῆς ἀναστάσεως τοῦ Λαζάρου;» Ἔπειτα τὸ ἔργον τῆς τέχνης εἶνε ἀκόμη κοινωνικὸν ὡς πρὸς τὴν προέλευσίν του. Διότι δὲν ὑπάρχει ἔργον ὅσον ἂν εἶνε ἀπόμερον πρωτότυπον καὶ μοναχικὸν τὸ ὁποῖον νὰ μὴν συνέχεται μὲ τὸ περιβάλλον, μὲ τὸν καιρὸν καὶ μὲ τὸν τόπον τῆς παραγωγῆς μὲ δεσμοὺς πολλαπλοῦς. Καὶ ἑπομένως τὸ ἔργον τῆς τέχνης εἶνε καὶ εἰς τὰ ἀποτελέσματά του κοινωνικόν. Ἐπιδρᾷ εἰς τὸ ἄτομον κ' ἐπιδρᾷ εἰς τὰς ὁμάδας. Καὶ ἡ τέχνη εἶνε οὐσιαστικῶς κοινωνική... Κοινωνική, ἐπιλέγει ὁ κ Paul Gaultier διότι ἡ ὡραιότης ποῦ εἶνε τὸ κυριαρχοῦν αὐτῆς στοιχεῖον εἶνε καὶ τὸ ἀναγκαιότερον ἄνθος καὶ βλάστημα τῆς συμπαθείας. Εἶνε κοινωνικὴ ἡ τέχνη ὡς μία μορφὴ τῆς ἀγάπης...

Ο λόγος περὶ ποιητικῶν διαγωνισμῶν καὶ τῶν βραβευμένων εἰς αὐτοὺς ποιημάτων. Ὁμιλεῖ ὁ μεγάλος ἱστορικὸς Μακώλεϋ:

«Ἂς ὑποθέσωμεν ὅτι τὰ βραβεῖα καὶ οἱ στέφανοι ἀπονέμονται εἰς τὸ καλύτερον ποίημα. Ἀλλ' αὐτὸ εἶνε μία ὑπόθεσις διότι κατὰ τὴν ἰδικήν μου γνώμην ἕνα τέτοιο ποίημα θὰ εἶνε πάντοτε κάκιστον, καθόσον ὁ ποιητὴς ποῦ ἐπιζητεῖ ποιητικοὺς στεφάνους εἶνε ψευδὴς λάτρης τῶν Μουσῶν. Ἕνα βραβευμένον ποίημα ὁμοιάζει μὲ βραβευμένον πρόβατον, ἀφοῦ ὁ σκοπὸς τοῦ συναγωνιζομένου ὑπὲρ τοῦ ἀγροτικοῦ βραβείου συνίσταται εἰς τὴν παραγωγὴν βοσκήματος καταλλήλου, ὄχι εἰς τὴν στομαχικὴν κατανάλωσιν ἀλλὰ εἰς ὑπεροχὴν βαρύτητος. Ὡς ἐκ τούτου προσπαθεῖ νὰ καλλύνῃ τὸ θῦμα του διὰ τῆς συνειθισμένης καὶ νοσηρᾶς παχύτητος καὶ ὅταν φθάσῃ εἰς τὸν σκοπόν του, δηλαδὴ τὸ παχύνῃ εἰς βαθμὸν ὥστε νὰ τὸ ἀπορρίπτῃ κανεὶς μὲ ἀηδίαν ἀπὸ τὸ τραπέζι του, τότε τὸ προσφέρει εἰς τοὺς ἐλλανοδίκας.

«Τὸ ἴδιον συμβαίνει καὶ μὲ ἐκείνους ποῦ παρουσιάζονται εἰς τοὺς ποιητικοὺς διαγωνισμούς. Ὁ σκοπὸς εἶνε νὰ ὑποβάλουν εἰς τοὺς κριτάς των ὄχι καλὸν ποίημα ἀλλὰ ἕνα στιχούργημα ψυχρόν, ἐπιτηδευμένον καὶ πομπῶδες, διὰ νὰ ἐκληφθῇ παρὰ τῶν κριτῶν ὡς ἔργον ἀνῆκον εἰς τὴν ὑψηλὴν καὶ καθαρὰν ποίησιν. Ποιήματα λοιπὸν ποῦ κατασκευάζονται μὲ τέτοιον τρόπον, ζοῦν πάντοτε τὴν ζωὴν τῶν ἀνθέων. Τώρα, ἴσως νὰ ἐγκλείουν ὀλίγας καλλονάς, ἀλλ' αἱ καλλοναὶ αὐταὶ παρουσιάζουν μίαν ἀσυνήθιστον θέαν καὶ ἕνα ἄγνωστον ἄρωμα. Διὰ τοῦτο γενικῶς τὰ βραβευόμενα πρόβατα εἶνε κατάλληλα νὰ κατασκευάζωμεν μὲ τὸ λίπος των κηρία, τὰ δὲ βραβευόμενα ποιήματα ὅπως μὲ αὐτὰ ἀνάπτωμεν τὰ κεριά».

Ελάβομεν τὴν ἑπομένην ἐπιστολήν:

Φίλε κ. Διευθυντά,

Ὁ κ. Ξενόπουλος μοῦ προσφέρει τὴν μάχην. Τὴν δέχομαι, ὄχι ὅμως καὶ χωρὶς δισταγμούς. Πρὸ πάντων διότι ὁ σεβαστός μου συνάδελφος ἐξέλεξε κακὸν ὅπλον καὶ κακὸν πεδίον μάχης διὰ τὸν ἑαυτόν του:

A vaincre sans péril, c'est triompher sans gloire.

Μεταξὺ τοῦ κ. Ξενοπούλου κἐμοῦ ὑπάρχει μία μεγάλη διαφορά. Ἐγὼ ὁ νεαρὸς τὸν ὑπερέχω εἰς πεσσιμισμόν. Κἐκεῖνος μὲ ὑπερέχει ἐξ ἄλλου εἰς ἐνθουσιασμόν.

Καθὼς καὶ ἄλλοτε εἶπε πολεμῶν τὴν ἔκδοσιν τῶν «Ἠλυσίων» ἔχομεν μεγάλους συγγραφεῖς καὶ θὰ τὸ ἀποδείξῃ. Ἕως τόρα δὲν τὸ ἔκαμε. Ἐὰν τὸ κάμῃ... θὰ τὸν εὐγνωμονήσω σχεδόν. Μὲ τὴν αἰσιοδοξίαν αὐτὴν ἔχει ἀνακηρύξει διὰ τῆς κριτικῆς του ἀπὸ εἰκοσαετίας πολλοὺς μεγάλους συγγραφεῖς Τὸν μακαρίτην Κορομηλᾶν ὠνόμασε μεγάλον δραματικόν, μὲ τὸν ἴδιον τρόπον ποῦ καὶ τὸν κ. Παλαμᾶν μεγάλον λυρικόν, τὸν κ. Σουρῆν Σολωμόν, τὸν κ. Βλαχογιάννην τὴν μεγαλυτέραν μορφὴν τῆς ἑλληνικῆς ἀναγεννήσεως, μεγάλον συγγραφέα τὸν κ. Καρκαβίτσαν, μεγάλην συγγραφέα τὴν Ἀλεξάνδραν Παπαδοπούλου, ἔξοχον δρᾶμα τὴν «Κατοχὴν» τοῦ κ. Βώκου, τὰ σκηνοθετημένα αὐτὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ Πήλικα, ποῦ ἐκέντησαν τὴν ἐπιθυμίαν τῶν ἐξώσεων, τῶν θανάτων, τῶν ἐρώτων τοῦ Ὄθωνος.

Ἐγὼ χωρὶς νἀμφιβάλλω ὅτι ὁ κ. Παλαμᾶς ἢ ὁ κ. Κονδυλάκης ἢ ὁ κ. Παπαδιαμάντης ἀξίζουν, ἐπεφυλάχθην νἀνεύρω, δι' αὐτοὺς καὶ μόνον ἢ ὁποιον ἄλλον ἀκόμη τὸν κ. Γρυπάρην λ. χ., ἀκμὴν εἰς τὰ νεοελληνικὰ γράμματα. Κανέναν Σολωμὸν δὲν βλέπω, καὶ κανένα Δοστογιέφσκη, καὶ κανένα Γκαῖτε ὅπως ὁ φίλος μου κ. Λεμπὲγκ ἐν παραδείγματι.

Ἰδιαιτέρως ἔχω μίαν ἀντιπάθειαν πρὸς τοὺς στίχους τοῦ κ. Πολέμη — καὶ σημειώσατε δὲν τὸν γνωρίζω καθόλου. Ἀλλὰ τὴν ἀντιπάθειάν μου αὐτὴν τὴν ἔχω κοινὴν μὲ ὅλους τοὺς «νεαρούς» μου συναδέλφους, ἀκόμη μὲ τὸν κ. Παλαμᾶν, ὁ ὁποῖος εἶπε διὰ τὸν κ. Πολέμην εἰς μίαν φιλολογικὴν συνέντευξιν ὅτι «σύρεται κούτσα-κούτσα ἴσως ἀπὸ τὸν Δροσίνην χωρὶς νὰ ἔχῃ καμμίαν ἀξίαν τὸ σύρσιμό του αὐτό», τὸν κ. Νιρβάναν, καὶ τὸν ἴδιον τὸν κ. Ξενόπουλον ποῦ ἐξεφράσθη κἄποτε διὰ τὰ δράματα τοῦ κ. Πολέμη ὅτι εἶνε ἁπλούστατα ὅπως οἱ καραμέλλες διὰ τὴν «Μπεμπέκαν». Τόρα εὑρίσκει καλὸν ἕνα δρᾶμα τοῦ κ. Πολέμη καὶ τοὺς στίχους του. Ὁ κ. Ξενόπουλος δὲν γράφει στίχους. Ἂν ἔγραφε, νομίζω ὅτι θἀφίστατο ἀπὸ τοὺς στίχους τοῦ κ. Πολέμη καὶ τὸν συνετόν τους δημοτικισμόν... Ἔπειτα ἐγὼ δὲν εἶμαι καὶ *δημοτικιστής*, οὔτε ἄλλο -ιστής. Εἶμαι ἁπλῶς ὑπὲρ τῆς ζωῆς, καὶ συγχρόνως ὑπὲρ τῆς παραδόσεως εἰς τὴν γλῶσσαν.

Ὁ κ. Ξενόπουλος μὲ λέγει «νεαρὸν» καὶ δογματιστήν. Μὲ τὸν καιρὸν θὰ παύσω νὰ εἶμαι «νεαρὸς» βέβαια. Ἀλλὰ «δογματιστὴς» ἴσως θὰ παύσω νὰ εἶμαι προσοικειούμενος μόνον τοὺς τρόπους τῶν ἐδῶ συναδέλφων μου κριτικῶν. Πρὸς τὸ παρὸν μοῦ εἶνε ἀσυμπαθεῖς αἱ κριτικαί των τεχνοτροπίαι.

Μὲ ἀγάπην

ἰδικός σας
ΑΡΙΣΤΟΣ ΚΑΜΠΑΝΗΣ

ΟΛΙΓΟΣΤΙΧΑ

Ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρία ἀπεφάσισε τὴν ἵδρυσιν μουσείων εἰς διαφόρους ἑλληνικὰς πόλεις.

Τὸ λαχεῖον τοῦ Στόλου ἀπέδωκε κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος 900.000 δραχμάς, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ 300 χιλιάδες ἐδόθησαν εἰς τὴν Ἀρχαιολογικὴν Ἑταιρίαν καὶ αἱ 600 χιλ. εἰς τὸ Ταμεῖον τοῦ Στόλου.

Μὲ χαρὰν ἀναγράφομεν τὴν κυκλοφορήσασαν εἴδησιν ὅτι ὁ φίλος συνεργάτης μας κ. Γ. Β. Τσοκόπουλος διορίζεται γραμματεὺς τοῦ «Βασιλικοῦ Θεάτρου».

Διωρίσθησαν καθηγηταὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου οἱ κ. Ζ. Ἀραβαντινὸς τοῦ Συνταγματικοῦ Δικαίου, Θ. Σκοῦφος τῆς Παλαιοντολογίας καὶ Γεωλογίας, Κ. Ζέγγελης τῆς φυσικῆς Χημείας καὶ Β. Αἰγινήτης τῆς θεωρητικῆς Φυσικῆς.

Ὁ νέος Ἁρμοστὴς τῆς Κρήτης κ. Α. Ζαΐμης ἔφθασε εἰς τὴν νῆσον τὴν 17 Σεπτεμβρίου.

Εἰς τὴν φθινοπωρινὴν ἔκθεσιν τοῦ Λίβερπουλ ὁ κ. Γ. Ροῦλος, ὁ Ἀθηναῖος ζωγράφος, ἀναφέρεται μεταξὺ τῶν ἐκθετῶν.

Νέον ἔργον δραματικὸν ἑτοιμάζει ὁ Γαβριὴλ δ' Ἀννούντσιο: «Più che l' amore».

Ὁ κ. Péladan ὁ γνωστὸς αἰσθητικὸς καὶ συγγραφεὺς ἐξέδωκε νέον μυθιστόρημα εὐμενῶς κρινόμενον: «La Rondache».

Ἡ ἑταιρία τοῦ «Mercure de France» παρασκευάζει τόμον 600 σελίδων εἰς τὸν ὁποῖον θὰ περιληφθοῦν ὅλαι αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Καρόλου Μπωντελαίρ.

Ἡ κυρία Ρεμυζὰ ἐξέδωκε γαλλιστὶ τὴν ἀλληλογραφίαν τοῦ ἀποθανόντος Νορβηγοῦ δραματικοῦ Ἴψεν.

ΠΡΟΤΟΜΗ ΤΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Τῇ πρωτοβουλίᾳ τῶν «Παναθηναίων»
— ἀδείᾳ τοῦ Ὑπουργείου —

Ἐκ προηγουμένων εἰσφορῶν..... Δρ. 2.084.40

Τὸ ἀπαιτούμενον ὁλικὸν ποσὸν εἶναι 3500 περίπου. Ὑπολείπονται περὶ τὰς 1500. Καὶ τὸ ὑπενθυμίζομεν εἰς ὅλους. Ὅλοι ἔζησαν καὶ ζοῦν μὲ τοὺς στίχους τοῦ ὑμνητοῦ τῆς ἐλευθερίας.

Αἱ εἰσφοραὶ στέλλονται εἰς τὰ γραφεῖα τῶν «Παναθηναίων», ὁδὸς Ἀριστοτέλους 35.

ΝΕΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Ἡ Φυσιολογία τοῦ Ἀνθρώπου ὑπὸ Ρήγα Νικολαΐδου καθηγητοῦ τῆς Φυσιολογίας ἐν τῷ Ἐθν. Πανεπιστημίῳ. Τόμος τρίτος περὶ γενέσεως τῶν ὄντων. Ἐν Ἀθήναις τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου 1906.

Θουκυδίδου Συγγραφὴ ἐκδοθεῖσα μετὰ σχολείων ὑπὸ Γ. Μιστριώτου. Βιβλίον Ἕκτον Τόμος Ἕκτος. Ἐν Ἀθήναις τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου 1906.

Νόμοι καὶ Διατάγματα περὶ τοῦ Ἐθν. Πανεπιστημίου (ἀπὸ τοῦ ἔτους 1900-6) ἐκδιδόμενα ἐπὶ τῆς πρυτανείας Γ. Ν. Χατζιδάκι, δαπάνῃ τοῦ Πανεπιστημίου. Ἐν Ἀθήναις τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου 1906.

Πανσλαυϊσταὶ οἱ Μεγάλοι Ἐχθροὶ τοῦ Γένους ὑπὸ Δημητρίου Ἀναστασοπούλου τοῦ Ἀθηναίου. Ἀθῆναι 1906 δρ. 3.

Νεκρὰ φιλήματα. Ποιήματα ὑπὸ Ἐμιλίου Ἐβρότα. Ἐν Ἀθήναις 1906 φρ. 5.

Τὸ Ἀνεχτίμητο, δρᾶμα ὑπὸ Παντελῆ Χόρν. Ἀθῆναι 1906 γραφεῖα τοῦ «Νουμᾶ» 4 δρόμος Οἰκονόμου δρ. 2,50.

Le Puits de Pyrrhon par Henri Massis. Paris E. Sansot & Cie frs. 1.

Διόρθωσις:

Εἰς τὸ τεῦχος τῆς 15 Σεπτεμβρίου σελὶς 281, στίχος 27 ἀντί: *φωνάζει ὕστερ' ἀπὸ τὸν αἰθέρα*, νὰ διορθωθῇ: *φωνάζει γιὰ τὸν αἰθέρα*.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΛΕΑ ΑΙΚΙΑΔΗ

Ὁ Ἅγιος Φραγκίσκος, σ. 50.

Γ. ΑΡΒΑΝΙΤΑΚΗ

Τὸ Ἀραβικὸν μουσεῖον σ. 186.

Α. Σ. ΑΡΒΑΝΙΤΟΠΟΥΛΟΥ

Λόγοι καὶ Ἀντίλογοι, σ. 60.
Φυσιογνωμίαι, Γ. Κοφινᾶς, σ. 216.

JOSEPH BÉDIER

Ἱστορία τοῦ Τριστάνου καὶ τῆς Ἰζόλδης, σ. 14, 43, 76, 108, 154, 197.

AD. VAN BEVER

Μ. Μάτερλιγκ, σ. 249.

ΣΠ. ΔΕ ΒΙΑΖΗ

Γεράσιμος Μαυρογιάννης, σ. 7.
Μία ἑκατονταετηρίς, Εὐγένιος Βούλγαρης, σ. 146.

BREHM μετάφρ. Ν. Κ. ΓΕΡΜΑΝΟΥ

Ὁ βίος τῶν ζώων, σ. 88.

Κ. Σ. ΓΟΥΝΑΡΗ

Ὕπνος τοῦ Νοῦ, σ. 71.

A. E. H. GOEKOOP

Ἐπιστολαὶ ἐξ Ὁλλανδίας, σ. 215.

LOUIS DELATTRE

Ὁ Πετεινὸς ποῦ ἔκαμε νέα φτερά, σ. 304.

ΠΛΑΤΩΝΟΣ ΔΡΑΚΟΥΛΗ

Ἰουλιανὸς ὁ Παραβάτης, σ 247.

Ι. ΖΕΡΒΟΥ

Ἐρρῖκος Ἴψεν, σ. 98.
Οἱ ὕμνοι τῶν θεῶν, σ. 244.

ΠΕΤΡΟΥ ΖΗΤΟΥΝΙΑΤΗ

Οἱ ἀγῶνες, σ. 24.
Νικόλαος Συναδινός, σ. 25.
Φιλολογικὴ ζωή, σ. 56, 306.
Ἀθηναϊκὴ Ζωή, σ. 58.
Τὸ Κολλέγιον τῆς Ὀξφόρδης, σ. 68.
Ἑλλ. ἰαματικὰ λουτρά, σ. 84.
Φυσιογνωμίαι ἀπὸ τὴν Βουλήν, σ. 122, 171.
Τὸ Φάληρον, σ. 165.
Ἡ βιομηχανία τῶν φακέλλων, σ. 210.
Φυσιογνωμίαι, Πλάτων Δρακούλης, σ. 265.
Ὁ Σιδηρόδρομος Π. Α. Π. σ. 299.
Λόγοι καὶ ἀντίλογοι, σ. 336.

ΘΕΟΚΡΙΤΟΥ μετάφρ. Γ. ΜΑΥΡΟΓΙΑΝΝΗ

Κυνίσκας ἔρως ἢ Θυώνιχος, σ. 10.

ΙΩΝΟΣ

Ἐπιστολαὶ ἐκ Παρισίων, σ. 308.

Κ. Π. ΚΑΒΑΦΗ

Ὁ βασιλεὺς Δημήτριος, σ. 145.

ΑΝΔΡΕΑ ΚΑΛΒΟΥ

Ὁ Ὠκεανός, σ. 322.

ΑΡΙΣΤΟΥ ΚΑΜΠΑΝΗ

Ποιήματα, σ. 7.
Φιλολογικὴ Ζωή, σ. 169, 260, 306, 335.
Ἑλληνικαὶ Πόλεις, Πειραιεύς, σ. 194.
Ποιήματα, σ. 235.
Τὸ ἑλληνικὸν βιβλίον, σ. 293.
Ἀνδρέας Κάλβος, σ. 316.

ΚΗΦΙΣΣΟΥ

Πολιτικὴ Ἐπιθεώρησις, σ. 28, 61, 94, 121.

Ι. ΚΟΝΔΥΛΑΚΗ

Ἡ ἄνοιξις σ. 40.

KÖSTLIN μετάφρ. Α. ΜΑΛΤΟΥ

Ὁ Λούθηρος καὶ ἡ μουσική, σ. 253.

Α. Π. ΚΟΥΡΤΙΔΗ

Θεατρικὴ Ζωή, σ. 263.

Γ. Ν. ΚΟΦΙΝΑ

Τὰ λαχεῖα παρ' Ἕλλησι καὶ Ρωμαίοις, σ. 190.

ΙΑΚΩΒΟΥ ΛΕΟΠΑΡΔΗ μετάφρ. Α. ΚΑΜΠΑΝΗ

Τὸ τραγοῦδι τοῦ ἀγριοπετεινοῦ, σ. 256.

Μ. ΜΑΛΑΚΑΣΗ

Στίχοι, σ. 185.

ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ ΜΑΡΚΟΡΑ

Στὸ λείψανο τῆς Ἰουλιέττας Δρασούσσωφ, σ. 67.

Μ. ΜΗΤΣΑΚΗ

Ἡ Κριτικὴ καὶ ὁ Κάλβος, σ. 321.

ΚΙΜΩΝΟΣ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗ

Παῦλος Γνευτός, σ. 25.
Καλλιτεχνία, σ. 93.

Κ. ΝΙΚΟΛΑΟΥ

Μουσική, σ. 58.

ΠΑΥΛΟΥ ΝΙΡΒΑΝΑ

Γύρω ἀπὸ τοὺς ἀγῶνας, σ. 33, 72.
Λόγοι καὶ ἀντίλογοι, σ. 93.
Ὡμορφος κόσμος, σ. 154.

ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΞΑΝΘΟΥΔΙΔΗ

Ἐπιστολαὶ ἐκ Κρήτης, σ. 172.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΥ

Ἀλεξάνδρα Παπαδοπούλου, σ. 65.
Τὸ ἔργον τοῦ Ἴψεν, σ. 149.
Θεατρικὴ Ζωή, σ. 169, 261, 307.

ΟΣΚΑΡ ΟΥΑΪΛΔ

Πεζὰ ποιήματα, σ. 194.

Ζ. ΠΑΔΟΥ

Ἡ γεωλογία ἐν Ἑλλάδι, σ. 117.

Κ. ΠΑΛΑΜΑ

Ἡ Κριτικὴ καὶ ὁ Κάλβος, σ. 320,

ΑΡΙΣΤΕΙΔΗ ΠΑΝΑΓΙΩΤΙΔΗ

Αἱ ἑορταὶ τῶν ἀρχαίων Ἀθηνῶν, σ. 37.

Α. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ

Ρεμβασμὸς τοῦ Δεκαπενταυγούστου, σ. 137.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΑΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

Ἡ κόρη τῆς Δάφνης, σ. 41.

ΚΩΣΤΑ ΠΑΡΟΡΙΤΗ

Δίχως καρπό, σ. 254.

ΛΑΜΠΡΟΥ ΠΟΡΦΥΡΑ

Ποιήματα, σ. 135.

ΔΑΝΤΕ ΓΑΒΡΙΗΛ ΡΟΣΣΕΤΤΙ μετάφρ. Χ. Θ. Δ.

Τὸ σπίτι τῆς ζωῆς, σ. 107.

Κ. ΡΩΜΑΙΟΥ

Χαλκοῦν ἀγαλμάτιον Πανός, σ. 333.

ΣΤΕΛΙΟΥ ΣΕΦΕΡΙΑΔΗ

Ὀκτάστιχα, σ. 289.

ΜΟΥΚΙΟΥ ΣΚΑΙΟΛΑ

Λόγοι καὶ Ἀντίλογοι, σ. 26, 59, 121, 172, 217, 266, 309, 336.

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΤΡΑΤΗΓΗ

Ἑλληνικαὶ πόλεις, Θῆβαι, σ. 290.

ΜΑΡΚΕΛΛΑΣ ΤΙΝΑΙΡ

Ἡ Ἀντάρτις, σ. 273.

Γ. Β. ΤΣΟΚΟΠΟΥΛΟΥ

Ἑλληνικαὶ πόλεις, Χαλκίς, σ. 129.
Ἀλέξανδρος Θ. Ζαΐμης, σ. 313.

ΧΡ. ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗ

Ὁ Νιάγγρος, σ. 238.

ΡΟΔΙΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ἐκ τῆς συλλογῆς ΠΑΥΛΟΥ ΓΝΕΥΤΟΥ

Ὁ Σαρακηνός, σ. 36.
Τὸ ζευγάρι τὰ ρόδα, σ. 106.

ΤΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΤΩΝ «ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΩΝ» ὑπὸ Α. Σ. ΑΡΒΑΝΙΤΟΠΟΥΛΟΥ, σ. 22, 54, 91, 120, 215, 259.

ΕΡΕΥΝΑ ΤΩΝ «ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΩΝ»

Ἡ Ἄνοιξις σ. 3.
Τὸ ἑλληνικὸν βιβλίον, σ. 177, 225.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

σελὶς 28, 62, 95, 124, 173, 218, 266, 310, 337.

ΕΙΚΟΝΕΣ

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΑΙ

Ν. Γύζη: Ἐαρινὴ Συμφωνία, σ. 1.
Ν. Λύτρα: Χωρική, σ. 312.
Δομ. Μορέλλι: Ὁ Πειρασμὸς τοῦ Ἁγ. Ἀντωνίου, σ. 272.
Κ. Παρθένη: Τοπίον, σ. 68.
Ρέμπραντ: Αὐτοπροσωπογραφία, σ. 176.
Ἐπιτροπὴ Ὑφαντῶν, σ. 193.
Αὐτοπροσωπογραφία, σ. 216.
Ἡ μητέρα τοῦ Ρέμπραντ, σ. 224.
Γ. Ν. Ῥοΐλοῦ: Προσωπογραφία, σ. 32.
Θαλείας Φλωρᾶ: Ρεμβασμός, σ. 128.
Στὸ λιμάνι, σ. 145.
Μαοῦνες, σ. 153.
Χωρική, σ. 241.
Βλάχα, σ. 252.
Μετέωρα, σ. 255.

ΓΕΛΟΙΟΓΡΑΦΙΑΙ

Θέμου Ἀννίνου:
Σελ. 21, 27, 53, 90, 119, 128, 168, 214, 258, 305.

ΔΙΑΦΟΡΟΙ

Ἀπὸ τοὺς ἀγῶνας, σ. 13, 17, 49.
Μετάλλιον νικητῶν, σ. 32.
Λουτράκι, σ. 85.
Κυλλήνη, σ. 85, 86.
Αἰδηψός, σ. 87.
Παλαιὰ γέφυρα καὶ φρούριον Χαλκίδος, σ. 130.
Φρούριον Καραμπαμπᾶ, σ. 131.
Δρόμος Χαλκίδος, σ. 132.
Πορθμὸς Εὐρίπου, σ. 134.
Τὸ τζαμὶ τῆς Χαλκίδος, σ. 139.
Καρβουνιάρηκες, σ. 195.
Λιμὴν Ζέας, σ. 196.

Ἐργοστάσιον Πάλλη καὶ Κοτζιᾶ, σ. 211.
Στοὰ Ἐργοστασίου Τερζοπούλου, σ. 213.
Θῆβαι, σ. 291, 292.
Γέφυρα Ἀλφειοῦ, σ. 300.
Βουραϊκὸς Χείμαρρος, σ. 301.
Γέφυρα Νέδα, σ. 303.

ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑΙ

Γερ. Μαυρογιάννης, σ. 8.
Παῦλος Γνευτός, σ. 25.
Ν. Συναδινός, σ. 26.
Ν. Γεωργαντᾶς, σ. 51.
Γ. Ὀρφανίδης, σ. 58.
Ἰ. Γεωργιάδης, σ. 58.
Ἀλεξάνδρα Παπαδοπούλου, σ. 66.
Ἔρρ. Ἴψεν, σ. 96, 99.
Ν. Στρᾶτος, σ. 122.
Α. Σλῆμαν, σ. 123.
Ἰ. Ἀλεξανδρῆς, σ. 124.
Εὐγένιος Βούλγαρης, σ. 146.
Μὰξ Χὲρτς βέης, σ. 186.
Γ. Κοφινᾶς, σ. 217.
Κ. Κυριάκος Ἀριστίας, σ. 222.
Παντελῆς Σούτσας, σ. 223.
Πλάτων Δρακούλης, σ. 265.
Ἀλέξ. Θ. Ζαΐμης, σ. 315.
Ἀνασκαφὴ τύμβου Ὀρχομενοῦ, σ. 324.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑΙ

Τὸ Ἐρεχθεῖον, σ. 55.
Ναὸς Ἀθηνᾶς Νίκης, σ. 56.
Ἑλλ. θέατρον, σ. 73.
Ρωμαϊκὸν θέατρον, σ. 73.
Μνημεῖον Λυσικράτους, σ. 120.
Φαγεντική Πλάξ Μουσείου Καΐρου, σ. 188.
Χαλκῆ Πύλη » » σ. 189.
Στοὰ τοῦ Ἀττάλου, σ. 259.
Ἀγαλμάτιον Πανός, σ. 333.